

PERHETYÖ NUORISOKOTI JALOVERSOSSA

Kohti yhtenäistä toimintamallia

Tiivistelmä

Tekijä Pellikainen, Piia	Julkaisun laji Opinnäytetyö, YAMK Sivumäärä 79	Valmistumisaika kevät 2020
Työn nimi Perhetyö nuorisokoti Jaloversossa Kohti yhtenäistä toimintamallia		
Tutkinto Sosionomi (ylempi AMK)		
Tiivistelmä <p>Tämän kehittämishankkeen kohdeorganisaationa oli yksityinen päihdeongelmaisten nuorten hoitoon erikoistunut lastensuojeluyksikkö nuorisokoti Jaloverso. Kehittämishankkeen tavoitteena oli luoda nuoren palveluprosessikaavion osaksi osio perhetyön sisällöstä ja aikataulusta tukemaan nuorisokoti Jaloverson työryhmän arkea. Perhetyön kehittämisen avulla tavoitteena oli rakentaa tukimateriaaleja työryhmälle perheiden kanssa työskentelyyn. Kehittämishankkeen tarkoituksena oli saada yksikössä tehtävä perhetyö näkyväksi ja osaksi asiakkaan palveluja sekä vahvistaa yksikössä tehtävää perhetyön laatua.</p> <p>Kehittämishanke sai alkunsa nuorisokoti Jaloverson johtoryhmän esiin tuomasta tarpeesta yhtenäistää, selkeyttää ja kehittää yksikössä tehtävää perhetyötä. Kehittämishanke toteutettiin tutkimuksellisenä kehittämishankkeena. Menetelminä olivat Tulevaisuuden muistelu menetelmä, kolmen kysymyksen Post It-laput, Mind Map miellekartta, Padlet-seinä sekä avoimet keskustelut johtoryhmän jäsenten kanssa.</p> <p>Kehittämishankkeen keskeisinä tuloksia syntyi asiakkaan palveluprosessikaavioon tulevaisuuden perhetyön osio sekä tukimateriaalia yhtenäistämään ohjaajien perheiden kanssa tekemää työtä. Kehittämishankkeessa valmistui alkukartoituslomake vanhemmille, tukimateriaali perhetyön näkökulmasta puhelinkeskusteluihin sekä vanhemmille annettava ensitietolehti nuorisokoti Jaloversosta ja sijoituksesta.</p> <p>Tulevaisuudessa nuorisokoti Jaloverson perhetyön jatkokehittämishankkeissa on tärkeää kiinnittää huomiota arviointiin, jotta muutokset tulevat näkyviksi. Arvioinnin tueksi tulee kehittää alku- ja loppuarviointilomakkeet. Myös perhetyön palvelutuotteiden jatkokehittäminen työskentelyprosessin avaamisella omiksi prosesseiksi tue selkeyttä ja työskentelyn läpinäkyvyyttä asiakkaille.</p>		
Asiasanat Perhetyö, nuorisokoti, lastensuojelu		

Abstract

Author(s) Pellikainen, Piia	Type of publication Master's thesis	Published Spring 2020
	Number of pages 79	
Title of publication Title Family work in the child protection unit Jaloverso - Towards to uniform approach.		
Name of Degree Master of social services		
Abstract <p>The target organization of this development project was a private child protection unit, the youth home Jaloverso, which specializes in the care of young people with substance abuse problems. The aim of the development project was to describe and schedule family work as part of the youth service process to support the daily work of the Jaloverso working group. The second aim was to develop support material for the family work. The purpose of the development project was to make family work in the unit visible and part of the customer's services and to strengthen the quality of family work in the unit.</p> <p>The management team aimed the family work in the unit to be unified, clarified and developed. The development project was implemented as a research development project. The methods included a Memoir of the Future method, Post It tags with three questions, a Mind Map, a Padlet wall and open discussions with member of the management team.</p> <p>As a result of the development project family work was added and scheduled as part of the youth service process. In addition, support material was developed to unify the work done by the supervisors. The development project developed a service starting form with family work perspective, support material for telephone discussions and an information newsletter for parents about the youth home Jaloverso and the youth placement.</p> <p>In the future, in the further development projects of the youth home Jaloverso's family work, it would be important to pay attention to the evaluation so that the change would become visible. To support the evaluation, it is important to develop initial and final evaluation forms. Also, the family work service products opening would bring clarity and transparency of work to the customers.</p>		
Keywords Family work, Child protection unit, Child welfare		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT	3
2.1	Kohdeorganisaatio	3
2.2	Kehittämishankkeen tausta.....	3
3	KEHITTÄMISHANKKEEN TAVOITE JA TARKOITUS.....	5
4	KEHITTÄMISHANKKEEN TIETOPERUSTA	6
4.1	Perhetyö lastensuojelussa	6
4.2	Nuoret, päihteet ja päihdetyö.....	10
4.3	Perhetyö päihdeongelmaisen nuoren vanhempien kanssa	18
5	KEHITTÄMISHANKEEN TOTEUTUS	24
5.1	Kehittämishankkeen lähestymistapa ja eteneminen.....	24
5.2	Kehittämishankkeen menetelmät.....	25
5.3	Kehittämishankkeen vaiheet ja toteutus	27
5.3.1	Alkukartoitus	27
5.3.2	Tulevaisuuden perhetyön visiointi.....	30
5.3.3	Uuden perhetyömallin suunnittelu.....	35
5.3.4	Materiaalin kehittämis- ja palautevaihe.....	36
5.3.5	Valmiin materiaalin esittely	42
6	TULOKSET	44
6.1	Tulevaisuuden perhetyö nuorisokoti Jaloversossa	44
6.2	Tukikysymykset ja aiheet perhetyön näkökulmasta puhelinkeskusteluihin.....	47
6.3	Asiakassuunnitelmaneuvoittelumuistion perhetyön osuus	47
6.4	Alkukartoituslomake vanhemmille.....	48
6.5	”Nuorisokoti Jaloverso - Ensitietoa meistä ja sijoituksesta” -ensitietolehti	49
7	KEHITTMÄISTYÖN YHTEENVETO	51
7.1	Tulosten pohdinta	51
7.2	Kehittämishankkeen arviointi ja tulosten hyödynnettävyys.....	55
7.3	Jatkokehittämishankkeet.....	57
	LÄHTEET	58
	LIITTEET	65

1 JOHDANTO

Perhe on yksi tärkeä voimavara nuorelle, vaikka hänestä ei aina siltä tuntuisi. Nuoruus sisältää monia kehitysvaiheita, joissa on myös luonnollista ottaa hieman etäisyyttä vanhempiin, kasvaessaan itse kohti aikuisuutta. Jokainen aikuisuutta kohti kulkeva nuori tarvitsee kuitenkin tukiverkkoa ympärilleen, koska kohtaamme väistämättä elämässämme myös haasteita. Hyvät perhesuhteet tukevat vaikeuksien keskellä ja auttavat eteenpäin. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2020.)

Hyvistä lähtökohdista huolimatta joskus nuoren elämäntilanteet voivat muuttua sellaisiksi, että perheen keskeiset välit rakoilevat ja perheet tarvitsevat ulkopuolista tukea ja apua sekä antamaan erilaista näkökulmaa tilanteille. Nuori on voinut ajautua esimerkiksi päihteiden pariin ja tilanne on muuttunut nopeasti nuoren terveydelle vaaralliseksi. Lastensuojelussa pyritään ensisijaisesti aina tukemaan perheitä kotiooloissa ja ehkäisevällä lastensuojelulla tarjoamaan tukea, ettei ongelmat syventyisi. Avohuollon palveluiden tarkoituksena on tukea vanhempia nuoren asuessa kotona esimerkiksi tukihenkilön ja perhetyön avulla. (Lastensuojelun käsikirja 2019a).

Lasten ja nuorten hyvinvointi ja siihen panostaminen on maailmanlaajuisesti merkittävä asia ja pääministeri Sanna Marinin hallituksen hallitusohjelmassakin se on nostettu yhdeksi tärkeäksi tavoitteeksi. Hallitusohjelmassa (2019, 146) todetaan, että lasten ja nuorten hyvinvointi on ensisijaista ja jokaisella lapsella on oikeus turvalliseen aikuiseseen. Hallitusohjelmassa annetaan mm. lupaus sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta, jossa nuorten kohdalla halutaan varmistaa oikeus opiskeluun, osallistumiseen ja unelmien toteuttamiseen. (Hallitusohjelma 10.12.2019, 12.)

Tilanteet perheissä tukitoimista huolimatta voivat kuitenkin kärjistyä ja nuoren elämä turvataksaan sosiaalitoimi voi joutua puuttumaan tilanteeseen rajunkin tuntuisesti ja tehdä kiireellisen sijoituksen päätöksen nuoresta. Huostaanotto on aina kriisi nuorelle sekä hänen perheelleen, olkoon se perheen omasta toiveesta tapahtunut suunniteltu tai vastentahtoinen kiireellinen sijoitus. Kriisitilanteissa perheen on mahdollista halutessaan saada apua muun muassa kunnan sosiaalitoimelta, järjestöiltä, yhdistyksiltä ja paikallisilta kriisikeskuksilta. (Lastensuojelun käsikirja 2019b.) On myös tärkeää, että sijoitusyksikön henkilökunta tiedostaa kriisin vaiheet ja pystyy tunnistamaan ne toimiessaan nuoren perheiden kanssa.

Arjen havainnoinnin kautta on ollut nähtävissä, etteivät laitokseen sijoitettujen nuorten perheet helposti hakeudu kunnan sosiaalihuollon tarjoaman tuen piiriin vaan kieltäytyvät

niistä. Tällöin nousee erittäin tärkeään rooliin nuoren sijoitusyksiköstä tehtävä perhetyö. Yksikössä tehtävän perhetyön kautta voidaan tukea vanhempien ja nuoren välistä vuoro-vaikutusta ja vanhemmuutta. Lastensuojelulaissa (12.4.2019/542, §30) todetaan, että kaikille lastensuojelun asiakkaille on laadittava asiakassuunnitelma, johon tulee kirjata myös perheen tuen tarve, palvelut ja tukitoimet, joiden avulla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan. Näiden tuentarpeiden kirjaaminen asiakassuunnitelmaan antaa sijoittavalle yksikölle suuntaa perheen kanssa tehtävästä työstä. Suunnitelmallinen ja kirjattu perhetyön tarve antaa selkeyden sekä yksikön työntekijöille, että sijoitetun nuoren perheille palveluiden tarpeista. Tavoitteiden suuntaista tuettua toimintaa on helpompi lähteä suunnittelemaan ja järjestämään, kun yhteisesti on tiedossa mitä ja miksi asioita tehdään.

Tuija Hakala (2015, 2) toteaa, että päihteiden käytön ongelmat koskettavat aina myös käyttäjän läheisiä ihmisiä. Vanhemmat ovat kokeneet lapsen päihdeongelman rikkovan perheen sisäisiä suhteita. Lapsen päihteiden käytön myötä elinympäristö on usein myös leimannut vanhemmat syyllistäen heitä lapsen päihteiden käytöstä.

Päihdeongelmaisen nuoren vanhempien kanssa toimivien ammattihenkilöiden olisi hyvä tiedostaa vanhempien mahdollisesti kokemat stigmatisoivat tunteet. Perhe voi olla fyysisesti sekä henkisesti hyvin väsynyt. Perhe voi kokea häpeää ja syyllisyyttä lapsensa päihteiden käytöstä ja perheen toimintakyky on voinut selkeästi myös heiketä. (Hakala 2015, 25-26.)

Vaikka sosiaalityö sijoittaa nuoren lastensuojeluyksikköön tulee lastensuojelualan ammattilaisen huomioida myös koko perhe työskennellessä päihdeongelmaisen nuoren kanssa. Nuori on ensisijainen asiakas, mutta hänen vanhempansa voivat tarvita myös paljon tukea ja apua selvitäkseen tilanteeseen liittyvästä kriisistä. Vanhemmat voivat tarvita konkreettista apua oman lapsen kohtaamiseen ja rajaamiseen. Vanhemmat voivat tarvita tietoa päihteistä ja päihteitä käyttävän vaikutuksesta läheisiin ihmissuhteisiin. Huomioimalla perheen kokonaisuutena tuetaan nuoren kuntoutumusta myös kokonaisvaltaisemmin.

Nuorisokoti Jaloversossa tehdään sijoitetun nuoren perheen kanssa töitä viikoittain. Tämän kehittämishankkeen tarkoituksena on rakentaa tukimateriaaleja työryhmälle sijoitetun nuoren perheen kanssa työskentelyn tueksi. Kehittämishankkeen kautta selkeytetään ja yhtenäistetään nuorisokoti Jaloversossa tehtävää perhetyötä. Kehittämishankkeen konkreettisen tuotoksen avulla voidaan tukea työntekijöitä perhetyössä ja selkeyttää yksikön perhetyön palveluita. Selkeä ja tavoitteellinen perhetyö voi antaa yritykselle myös lisämarkkinointiarvoa suhteessa tuleviin kilpailutuksiin.

2 KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Kohdeorganisaatio

Toteutin kehittämishankkeeni omassa työpaikassani nuorisokoti Jaloversossa. Nuorisokoti Jaloverso on yksityinen päihdeongelmaisten nuorten hoitoon erikoistunut lastensuojeluyksikkö, joka on perustettu vuonna 2016. Yrityksenä ja yksikkönä Jaloverso on vielä melko nuori, mistä johtuen osa arjen toimintamalleista hakee osaksi vielä muotoaan eivätkä vielä ole täysin asettuneet yksikön arkeen.

Jaloverson arvoina ovat yksilöllisyys, rehellisyys, suvaitsevaisuus, avoimuus ja vastuullisuus. Yksikössä tehtävän päihdetyön tausta-ajatuksena on, että päihderiippuvuus on sairaus ja hoidettavissa itsehoidolla. Nuorten kohdalla päihdeiden käyttö on kuitenkin voinut riistäytyä erinäisten kasaantuneiden ongelmien vuoksi. Hoidon alussa ei näin ollen voida arvioida, missä määrin päihdeiden käyttö johtuu riippuvuudesta. Jaloversossa tehtävä päihdetyö pohjaa kognitiivisiin päihdetyön malleihin. Kognitiivisessa päihdetyössä uusien toimintatapojen oppiminen ja ratkaisukeskeisyys ovat suuressa roolissa. (Jaloverso 2019.)

Yksikössä on kaksi osastoa, ala- ja yläverso. Yläverso toimii arviointi- ja vastaanotto-osastona ja alaverso kuntouttavana osastona niille nuorille, joiden tilanne on jonkin verran vakiintunut ja jotka tarvitsevat pidempiaikaista päihdekuntoutusta. Jaloversossa on 20 hengen työryhmä, joka on valittu tietoisesti niin, että osaamista ja kokemusta on mahdollisimman laajasti ja moniammatillisesti. Omistajat ovat kiinnittäneet huomiota työntekijöiden valinnassa siihen, että koulutuksen, kokemuksen ja työhön sopivuuden lisäksi ryhmä koostuu monenlaisista persoonista. Työntekijöillä on erilaisia vahvuusalueita muun muassa harrastuksien, mielenkiinnon kohteiden ja lisäkoulutuksien osalta. Jaloversossa tehdään työtä sen eteen, että työryhmä olisi pysyvä ja yhtenäinen. (Jaloverso 2019.)

Työntekijöillä on säännöllinen työnohjaus ja he saavat työnantajan puolesta monipuolista koulutusta työtä tukemaan. Lisäksi työnantaja tukee työntekijöiden itsenäistä kouluttautumista. Työvuorojen suunnittelussa johto huomioi myös monipuolisesti työntekijöiden toiveita, jolloin työn ja vapaa-ajan yhdistäminen tukee työssäjaksamista.

2.2 Kehittämishankkeen tausta

Nuorisokoti Jaloverson palveluihin kuuluu yhtenä osana nuoren perheen kanssa tehtävä perhetyö. Jaloverson (2019) kotisivuilla on kirjattu, että perhetyö yksikössä sisältää alkukartoituksen, kuulumissoitot, ohjatut tapaamiset, vierailut ja kotiharjoittelut. Perheet saavat tietoa sijoituksen alkuvaiheista ja nuoren voinnista kuulumissoittojen kautta. Perheet voivat vierailla myös yksikössä, jolloin on mahdollista järjestää myös ohjattuja tapaamisia

nuoren, omaisten, omaohjaajan sekä hoitovastaavan kesken. Näiden ohjattujen tapaamisten avulla tarkoituksena on tukea muun muassa asiakkaan ja omaisten välistä vuorovaikutusta, tunnepuhetta ja keskusteluyhteyttä. (Jaloverso 2019.)

Arjesta nousseiden huomioiden kautta on ollut nähtävissä, että perhetyö kulkee arjessa vahvasti mukana, mutta asiakkaasta ja perheestä riippuen on sen toteutus ollut hyvin moninaista. Tähän on selvästi vaikuttanut perheiden ja nuoren keskinäiset suhteet, nuoren motivaatio kuntoutumiseen sekä vanhempien halu ohjattuun työskentelyyn. Arjen havainnoinnin kautta on ollut myös nähtävissä, että perheet vierailevat todella vähän sijoitetun nuoren luona. Perheet saattavat asua useamman sadan kilometrin päässä yksiköstä ja perustella vähäisiä vierailuja välimatkalla. Yksikkö tarjoaa perheille vierailuhuonetta yksikön pihapiiristä yöpymiseen, jossa olisi mahdollista myös viettää aikaa, mutta sen käyttö on ollut vähäistä.

Yksikkö tukee nuoren kotiharjoitteluja viemällä hänet ensimmäisillä kerroilla kotiin. Kotiharjoittelut aloitetaan muutamasta tunnista ja yksiköllisesti vierailuaikaa pidennetään asiakassuunnitelmaneuvoittelussa sovitun suunnitelman mukaisesti. Kotiharjoittelut ovat suuressa osassa yksikössä tehtävää päihdehoitoa, koska niiden kautta nuori harjoittelee opittuja taitoja päihdeettömyyteen ja arkielämään liittyen kotiympäristössä. (Jaloverso 2019.)

Keskusteluissa Jaloverson johdon ja yksiköiden vastaavien ohjaajien kanssa on noussut esiin tarve yhtenäistää, selkeyttää ja kehittää yksikössä tehtävää perhetyötä. Vaikka perhetyötä tehdään koko ajan yksikön asiakkaiden ja lähi-ihmisten kanssa, koettiin tarvetta saada työ ja työmallit näkyviksi. Tämän kautta tavoitteena on myös saada tehdyn perhetyön vaikuttavuus näkyviin.

Nuorisokoti Jaloverson ylä- ja alaverso- osastojen toiminta painottuu erilaisiin lähtökohtiin johtuen nuoren oman kuntoutusprosessin vaiheesta. Tämä vaikuttaa myös osastoilla tehtävään perhetyöhön. Johdon kanssa käytyjen keskustelujen kautta tarkentui kuitenkin tarve perhetyön mallintamisesta nuoren koko asiakasprosessin ajalta aina saapumisesta yksikköön ja siirtymisestä seuraavaan sijoituspaikkaan, itsenäistymisasuntoon tai kotiutumiseen.

3 KEHITTÄMISHANKKEEN TAVOITE JA TARKOITUS

Tavoitteena kehittämishankkeessani on luoda nuoren palveluprosessikaavion osaksi osio perhetyön sisällöstä ja aikataulusta tukemaan työryhmän arkea. Nuorisokoti Jaloverson asiakkaat ovat sosiaalitoimen, joko kiireellisen sijoituksen tai huostaanoton kautta sijoitettuja päihdeongelmaisia nuoria. Nuoren sijoituksen taustalla on usein päihteiden käytön lisäksi muita oheisongelmia kuten haasteita käytöksessä, karkailua, koulun käynnin sujumattomuutta sekä erilaisia neurologisia tai mielenterveyden häiriöitä. Kehittämishankkeen toisena tavoitteena on rakentaa tukimateriaaleja työryhmälle työskentelyyn sijoitetun nuoren perheen kanssa.

Tarkoituksena on saada yksikössä tehtävä perhetyö näkyväksi ja osaksi asiakkaan palveluja. Suunnitelmallisen perhetyön kautta tarkoituksena on vahvistaa yksikössä tehtävää perhetyön laatua. Suunnitelmallisen perhetyön avulla on mahdollista vaikuttaa asiakkaan ja hänen perheensä elämään.

4 KEHITTÄMISHANKKEEN TIETOPERUSTA

4.1 Perhetyö lastensuojelussa

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2019) mukaan perhetyö yksinkertaisuudessaan on lapsen ja hänen perheensä hyvinvoinnin tukemista. Perhetyön avulla vahvistetaan perheen voimavaroja ja pyritään parantamaan perheen keskeistä vuorovaikutusta. Perhetyö kuuluu sosiaalihuoltolain palveluihin, eikä se vaadi lastensuojelun asiakkuutta. Perhetyötä tehdään sekä ehkäisevänä tai niin sanotusti korjaavana työnä. Tällöin tavoitteena voi olla esimerkiksi ehkäistä lastensuojelun tarve. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 12.6.2019.)

Perinteisesti suomalaisessa yhteiskunnassa ydinperheeseen ajatellaan kuuluvan samassa osoitteessa asuvat vanhemmat ja alle 18-vuotiaat lapset. Wrightin ja Leaheyn (2013) mukaan perhekäsitys on kuitenkin laajentunut viime vuosikymmenien aikana mm. uusio-, sateenkaari- ja yksinhuoltajaperheiden myötä. Perheet ovat moninaisia ja niiden kokoonpanot ovat erilaisia. Perheiden kanssa tekevien ammattilaisten on tärkeää huomioida perheet kokonaisvaltaisesti ja laaja-alaisesti. Ei ole olemassa tietynlaista oikeaa perhemallia, johon kaikkien tulisi sopeutua. (Smith & Estefan 2014, 424.)

Euroopan ihmisoikeussopimuksessa (1999) todetaan, että perhe-elämään kohdistuva kunnioitus on jokaisen ihmisen oikeus. Tähän oikeuteen on kuitenkin viranomaisen puuttuttava, jos esimerkiksi ihmisen terveyden suojaaminen vaatii sitä. (Euroopan ihmisoikeussopimus 69/1999, 8.artikla.) Lastensuojelulain keskeisissä periaatteissa todetaan, että lastensuojelun tehtävänä on tukea vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Ensisijaisesti tulisi tukitoimina käyttää avohuollon palveluita, ellei lapsen etu vaadi muuta. Sijaishuoltoa toteutettaessa tulee perheen jälleenyhdistämisen tavoite huomioida, lapsen edun mukaisella tavalla. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 4§.) Ammattihenkilön on tärkeää huomioida ja tiedostaa myös oma velvollisuutensa vanhemmuuden tukemiseen. Organisaatiossa on tärkeää, että perheiden kanssa työskentelevien työntekijöiden vastuut ovat selkeästi määritellyt, jotta perhetyö ei jää yksittäisten työntekijöiden vastuulle tai yksittäisiksi toimenpiteiksi. On tärkeää, että asioista tiedotetaan ymmärrettävästi ja lapsilta, nuorilta ja vanhemmilta myös kerätään kokemuksia ja palautteita organisaation kehittämistyön tueksi. (Lastensuojelun laatusuositus 2014, 16.)

Perheiden hyvinvointiin halutaan panostaa nyky-yhteiskunnassa ja varhaista tukea pyritään tarjoamaan vanhemmille muun muassa perheneuvoloiden kautta. Muita matalan kynnyksen tukitoimia järjestävät esimerkiksi seurakunnat ja yksityiset järjestöt. Pääministeri Marinin hallitusohjelmassa (10.12.2019) lapsiperheiden palveluiden parantamisen osalta

todetaan, että hyvinvointia edistäviä sekä ongelmia ehkäiseviä ja korjaavia toimia tulisi toteuttaa lapsiperheiden tueksi. Hallitusohjelmassa todetaan, että yhteiskunnallisena tavoitteena on lähtökohtaisesti tarjota jokaiselle lapselle hyvä elämä, mutta tästä huolimatta palvelut ja tukitoimet eivät aina tavoita perhettä ja lasta tarpeeksi ajoissa. Koska lastensuojelu ei yksinään pysty vastaamaan perheiden tarpeisiin nähdään hallitusohjelmassa tärkeänä turvata paljon erityistä tukea tarvitsevien perheiden ja lasten palvelut moniammatillisilla palveluilla ja eri alojen ammatilliseen yhteistyöhön perustuvalla tiimimallilla. (Hallitusohjelma 10.12.2019, 147-148.)

Perhetyöhön panostamisen tahtotilasta huolimatta, joka selvästi tämän päivän yhteiskunnassa on olemassa, ei lapsiperheiden ongelmia pystytä aina ennakoimaan ja ehkäisemään. Tämän vuoksi on tärkeää, että lakiin on kirjattu selkeästi, kenen vastuulla lapsen hyvinvointi on, ja kuinka viranomaiset tarvittaessa puuttuvat lapsen ja perheen ongelmiin. Lastensuojelulain §1 todetaan, että *”Lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun.”* Lastensuojelulain §2 määrittää, että ensisijaisesti lapsen hyvinvoinnista huolehtimisen vastuu on vanhemmilla ja muilla huoltajilla niin, että lapselle voidaan turvata tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. Jos perhe kuitenkin tarvitsee tukea kasvatustehtäväänsä, on viranomaisten pyrittävä tarjoamaan riittävän varhain ja oikein kohdistettua tukea perheelle. Viranomaisten on myös tarvittaessa ohjattava perhe lastensuojelun piiriin. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 1-2§.)

Lastensuojelulaissa määritetään lastensuojelun olevan lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua, jota toteutetaan asiakassuunnitelman mukaisesti sekä järjestämällä avohuollon tukitoimia. Lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto sekä sijais- ja jälkihuolto kuuluvat lapsi ja perhekohtaiseen lastensuojeluun. Keskeisenä periaatteena lastensuojelussa on edistää lapsen myönteistä kehitystä ja hyvinvointia tukemalla vanhempia ja muita lapsen kasvatuksesta ja huolenpidosta huolehtivia henkilöitä. Ensisijaisesti lastensuojelu pyrkii ennalta ehkäisemään ja puuttumaan tarpeeksi varhain lapsen ja perheen ongelmiin. Lapsen etu on etusijalla lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja toteutettaessa. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 3-4§.)

Lastensuojelulaki toteaa, että kunnilla on velvollisuus huolehtia, että ehkäisevää lastensuojelua sekä lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua järjestetään kunnassa esiintyvän tarpeen mukaisesti jokaisena vuorokauden aikana. Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen tulee tehdä yhteistyötä kunnan eri viranomaisten, yhteisöjen ja laitosten kanssa. Tätä kautta kunta turvaa tarvittavien palveluiden järjestämisen. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 11§.)

Perheiden on mahdollista päästä useampaa kautta kunnallisen perhetyön piiriin. Suomessa neuvolajärjestelmä mahdollistaa ensikontaktin perheisiin jo ennen lapsen syntymää, kun terveydenhoitaja tapaa perhettä neuvolassa. Suosituksena on terveydenhoitajan kotikäynti perheen luokse jo ennen lapsen syntymää, mutta viimeistään äidin kotiuduttua lapsen kanssa sairaalasta. Kotikäynnillä arvioidaan niin lapsen kuin äidin vointia, vuorovaikutusta lapsen kanssa kuin myös koko perheen voimavaroja ja tuen tarvetta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004, 82-84.)

Päiväkoti tai koulu voivat myös tuoda esiin huolen lapsen hyvinvoinnista tai perheen jakamisesta ja näin edesauttaa tuen piiriin pääsemisessä. Avohuollon tukipalveluina perhe voi saada tukea muun muassa lasten ja perheen ongelmatilanteiden selvittämiseen, hoito- ja terapiapalveluita lapsen kuntoutumista tukemaan sekä tukihenkilön ja -perheen ja vertaisryhmätoimintaa. Lastensuojelun tukitoimet ovat monipuolisia ja niitä räätälöidään aina perhekohtaisesti. (Lastensuojelun käsikirja 2019c.)

Lastensuojelun sijaishuollossa tehdään myös perhetyötä. Yhteydenpito perheisiin, tapaamiset sijoitetun lapsen vanhempien kanssa ja kotiutustyöskentely ovat perinteisiä sijaishuollossa perhetyön muotoja. Uutena toimintamallina sijaishuollon perhetyöhön on viime vuosien aikana tullut myös jalkautuva avo- ja sijaishuollon välimaastoon sijoittuva työ. Jalkautuvassa työskentelymuodossa sijaishuoltopaikka voi työskennellä tiiviisti perheen kanssa myös heidän kotonaan. (Myllymäki 2018, 172.)

Perhetyötä tehdessä on tärkeää nähdä perhe kokonaisuutena. Jokaisella perheenjäsenellä ja heidän toiminnallaan on vaikutus tähän kokonaisuuteen. Tämän vuoksi onkin tärkeää aluksi selvittää ongelmien ja tarpeiden lisäksi perheen sisäiset rakenteen ja heidän voimavaransa. Näiden kautta on mahdollista lähteä luomaan mahdollisimman konkreettisia tavoitteita perheen tukemiseksi. Tavoitteet kannattaa pilkkoa osatavoitteiksi, jotta pää-tavoitteita kohti kulkeminen on helpompaa. Perheen sisäisen vuorovaikutuksen kehittäminen tai vanhemmuuden vahvistaminen voivat olla esimerkiksi tällaisia tavoitteita. (Kettunen, Ihalainen & Heikkinen 2001, 73.) Eronen (2013, 80-81) toteaa Viisi vuotta huostaanotosta tutkimusraportin tuloksissa, että huostaanotettujen lasten ja heidän vanhempien suhteiden kirjo on hyvin moninainen ja heidän välisensä suhteen ylläpito, arviointi ja erilainen sääntely on erittäin vaativaa. Lapsi-vanhempi suhde voi olla lapsen hyvinvointia tukeva, mutta yhtä lailla sitä uhkaava. Tutkimuksessa 12,5 prosenttia nuorista oli tarvinnut sijoituksen aikana päihdehuollon palveluita ja 41 prosentilla oli sekä koulunkäynnissä, että arjensujumisessa haasteita.

Lapsen tai nuoren ollessa lastensuojelun asiakkaana tulee sosiaalityöntekijän laatia asiakassuunnitelma yhteistyössä lapsen, huoltajan, vanhemman, muun lapsen hoidosta ja

kasvatuksesta vastaavan henkilön tai huoltoon osallistuvan tahon kanssa. Asiakassuunnitelmaan tulee kirjata muiden tavoitteiden lisäksi myös lapsen ja perheen tuen tarve ja ne palvelut ja tukitoimet, joilla tuen tarpeeseen pyritään vaikuttamaan. Asiakassuunnitelmassa tulisi myös näkyä aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan. Tärkeää on myös kirjata ylös, jos osallisilla on eriäviä mielipiteitä suunnitelmaan liittyen. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 30§; Lastensuojelun käsikirja 2019c.)

Asiakassuunnitelma määrittää hyvin pitkälti sijaishuoltopaikan työskentelyä lapsen kanssa (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 30§). Sijaishuoltopaikan tulee laatia lisäksi palvelu-, hoito- kuntoutus- tai vastaava suunnitelman lapsen ja hänen laillisen edustajansa, omaisen tai muun läheisen kanssa (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812, 7§). Tässä suunnitelmassa asiakassuunnitelmaan kirjatut tavoitteet selkeytetään arkipäivän tavoitteiksi kuvaamalla ja konkretisoimalla, miten lapsen tarpeisiin vastataan.

Lain mukaan huostaan otetun lapsen vanhemmille tulee laatia myös asiakassuunnitelma. Suunnitelmassa tulee arvioida vanhemmille suunnattujen muiden palveluiden tarpeen lisäksi, millä tavoin perheen jälleen yhdistämistä voidaan edistää vanhemmille järjestettävien erityisten tukien avulla. Suunnitelman laatiminen tehdään tarvittaessa sosiaali- ja terveyshuollon kanssa yhteistyössä. Laissa todetaan kuitenkin, että suunnitelmaa ei laadita, jos sitä pidetään tarpeettomana. (Lastensuojelulaki 12.4.2019/542, luku 6, 30 §.)

Vuonna 2013 Lastensuojelun Keskusliitto käynnisti selvityksen, jossa tavoitteena oli saada tietoa sijoitetun lapsen ja nuoren perheiden jälleenyhdistämiseen liittyen. Selvityksessä kerättiin tietoa lastensuojelun sosiaalityöntekijöiltä, sijaishuoltopaikoilta, sekä vanhemmilta. Selvityksen avulla pyrittiin saada esiin eri toimijoiden näkemykset vanhempien tukemisesta, työn- ja vastuunjaon selkeydestä ja toimivuudesta, sijaishuollon aikaisesta yhteydenpidosta ja yhteistyöstä sekä perheiden jälleenyhdistämiseen liittyvistä edellytyksistä ja estävistä tekijöistä. Hoikkala ja Heinonen toteavat selvityksessä, että raportin tavoitteena on ollut kartoittaa tietoa, joten raportti on suuntaa antava. (Hoikkala & Heinonen 2013, 5.)

Hoikkala ja Heinonen (2013) toteavat raportissaan aineiston perusteella, että 13-18-vuotiaat sijoitetut nuoret ohjautuvat eniten lastensuojelulaitoksiin, nuoremmat perhekoteihin. Selvityksen vastausten perusteella nousi esiin selkeä tarve vanhemmuustyöstä, jonka avulla löydettäisiin oikeanlaisia tukimuotoja ja keinoja vanhemmille vahvistamaan heidän vanhemmuuttaan. Raportissa todetaan, että vanhemmuustyön tekemisen mahdollisuudet vaihtelevat suurestikin eri sijaishuoltopaikkojen välillä. Avoin ja toimiva yhteistyö vanhempien, sosiaalityöntekijän ja sijaishuoltopaikan kesken on erityisen tärkeää, jotta lapsen etu

toteutuisi parhaiten. Lastensuojelupalveluiden sektorikohtaisuus vaikuttaa suuresti siihen, että vanhemmille suunnatut palvelut eivät tue riittävästi lapsen ja nuoren kotiutumisen onnistumisia. Raportin perusteella kunnat eivät pysty taloudellisen tilanteensa vuoksi tarjoamaan riittävää osaamista ja resurssia perheen tueksi. Lisäksi palveluiden katkokset aiheuttavat sen, ettei saattaen tapahtuva vaihto yksiköstä kotiin onnistu. (Hoikkala ym. 2013, 41-43.)

4.2 Nuoret, päihteet ja päihdetyö

Nuoruus

Nuoruus käsittää noin kymmenen vuoden ajanjakson lapsuuden ja aikuisuuden välillä. Se sisältää kolme eri vaihetta eli varhaisnuoruuden (11-14-vuotta), keskinuoruuden (15-18-vuotta) sekä myöhäisnuoruuden (19-22-vuotta). Nuoruuteen sisältyy paljon muutoksia, kun sekä sosiaaliset, biologiset ja psykologiset muutokset ovat läsnä ja tapahtuvat välillä hyvinkin nopeasti. Nämä kaikki muutokset ja niiden vaiheiden läpikäynti on edellytyksenä aikuisuuteen kasvettaessa. Nuori itsenäistyy, koettaa löytää oman identiteetin, vastuut kasvavat ja hänen tulisi löytää yhteiskunnasta oma paikkansa. (Savolainen 2008, 166.)

Normaaliin nuoruuteen kuuluu ailahtelevaisuus, oman tilan hakeminen ja vanhemmista irtautuminen. Nuoruudessa on tervettä kiistellä kotiintuloajoista, rahankäytöstä tai vaikka vaatteista, kunhan suuremman vastoinikäymisen kohdalla nuori kuitenkin pystyy turvautumaan aikuiseen. Hetkellisesti koulussa suoriutuminen voi myös laskea mielialavaihteluiden vaikuttaessa keskittymiseen, mutta tavanomaisesti notkahdus on vain hetkellinen ja nuorella säilyy kuitenkin perustoimintakyky. (Marttunen & Karlsson 2013, 8.)

Nuoruusikä ja aikuisuuteen kasvaminen näyttäytyy ulospäin monin eri tavoin. Toiset nuoret ilmaisevat kasvua käyttäytymisellään ja yrittävät hypätä suoraan aikuisuuteen. Aikuisuuteen hyppääminen ja kuohuva kehitys ovat kuitenkin merkkejä siitä, että nuori on kehityksellisessä vaikeudessa ja tarvitsee apua. Epäsosiaalisuus, käytöshäiriöt ja päihteidenkäyttö ovat selkeitä merkkejä nuoren kehityksellisistä haasteista. (Savolainen 2008, 166.)

Nuorten kanssa keskustellessa kuulee usein, kuinka he ajattelevat alkoholin ja päihdekokeiluiden kuuluvan normaaliin nuoruuteen. Suomen lain puitteissa nuorten kohdalla ei kuitenkaan voi puhua ollenkaan suositusmääristä tai kohtuukäytön rajoista alkoholin suhteen, koska Suomen alkoholilaki (28.12.2017/1102) kieltää alkoholin tarjoamisen ja myymisen alle 18-vuotiaalle. Huumausaineiden kohdalla tilanne on vielä selkeämpi, koska

huumausainelaki kieltää kaiken huumausaineiden käsittelyn kaiken ikäisiltä (Huumausainelaki 30.5.2008/373, §5).

Päihteet

Terveyskirjasto Duodecimin (2019) lääketieteen sanaston mukaan päihde on päihdyttävä, päihtymistarkoitukseen käytetty aine, joka vaikuttaa ihmisen psyykkisiin toimintoihin. Tällaisiksi aineiksi luokitellaan alkoholi ja huumeet. Alkoholi eli etyylialkoholi vaikuttaa ihmisen hermostoon ja siellä erityisesti GABA ja glutamaatti välittäjäaineiden toimintaan. Alkoholi vaikuttaa ihmisiin eri tavalla muun muassa iästä, sukupuolesta ja ruumiinpainosta riippuen (Päihdelinkki 2019a).

Lääketieteen sanaston mukaan huume on *huumausainelain tarkoittamaa ainetta, jota käytetään sen lamauttavien, päihdyttävien tai harhoja tuottavien keskushermostovaikutusten vuoksi* (Terveyskirjasto Duodecim 2019). Suomen huumausainelaki kieltää yleisesti huumausaineiden kaiken käsittelyn (esim. tuotannon, valmistuksen, tuonnin, viennin, jakelun, käsittelyn, kaupan, hallussapidon ja käytön). Lain puitteissa kiellosta voidaan poiketa ainoastaan lääkinnällisissä ja tutkimuksellisissa tarkoituksissa. (Huumausainelaki 30.5.2008/373, §5.)

Tutkimuksia nuorten päihteiden käytöstä

Päihteiden käyttöä on kartoitettu Suomessa sekä koko Euroopassa säännöllisesti useiden tutkimuksien avulla viime vuosikymmenien aikana. Tutkimusten tuloksissa on hieman vaihtelua riippuen minkä ikäisiä ihmisiä tutkimuksiin on haastateltu sekä mitä aihealueita kysymyksissä on painotettu. Tutkimuksien tuloksista on kuitenkin selkeästi nähtävissä kannabiksen käytön sekä huumeiden tarjonnan lisääntyneen viime vuosien aikana. (European Drug Report, 2019, 14; 29; 43.)

Tilastokeskus on 1990-luvun alkupuolelta lähtien säännöllisillä väestötutkimuksilla kartoitettu suomalaisten huumeiden käyttöä. Tutkittavat on poimittu 15–69-vuotiaista suomalaisväestöstä satunnaisotannalla. Kartoitusta on tehty neljän vuoden välein ja se on ollut asetelmaltaan ja kysymyksiltään samankaltainen. Tätä kautta on pystytty saamaan yleiskuvaa huumeiden käytön kehityksestä suomalaisessa väestössä sekä kartoitettua asenteiden ja mielipiteiden muutoksia huumeisiin ja huumepolitiikkaan vuosien aikana. (Karjalainen, Savonen & Hakkarainen 2016, 3.)

Väestötutkimuksen perusteella laajempaa ajanjaksoa tarkastelemalla on nähtävissä, että kahdessa vuosikymmenessä huumeiden käyttö on yleistynyt, varsinkin juuri kannabiksen osalta. Väestötutkimuksen kautta on myös nähtävissä, että vuonna 2014 15–24-vuotiaille nuorille tarjottiin eniten huumeita kaikkiin ikäkausiin verrattuna. Luku on ollut

nousujohdanteinen aina 2006 vuodesta lähtien. Raportin mukaan kyseisenä vuonna viimeisen 12 kuukauden aikana tarjonta oli hieman suurempaa saman ikäisille pojille (37%), kuin tytöille (27%). Väestötutkimus ei tavoittanut laitoksissa tai ilman vakituista osoitetta asuvia, joten tutkijat toteavat huumeiden käytön yleisyyden arvioimisen tämän vuoksi vaikeaksi varsinkin kannabista vahvempien aineiden osalta. (Karjalainen ym. 2016, 3; 15; 18.)

Euroopassa on 1995-2016 vuosien välillä tehty joka neljäs vuosi kartoitusta 15-16 -vuotiaille koululaisille alkoholin ja muiden huumeiden käyttöön liittyen. Vuonna 2015 European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD) kartoitukseen osallistui 96 046 opiskelijaa 35 eri maasta, Suomi mukaan luettuna. Kartoituksen mukaan huumeiden havaittu saatavuus on Suomessa, Moldovassa, Ukrainassa, Georgiassa ja Färösaarilla kaikkein alhaisin kartoitukseen osallistuneista maista. ESPAD kartoituksen mukaan kannabis oli kaikkein yleisin huume nuorten keskuudessa. Keskimäärin 16% opiskelijoista kertoi käyttäneensä vähintään yhden kerran kannabista heidän elämänsä aikana. Suurimmat vastausprosentit kannabiksen käyttöön nousivat Tsekin tasavallasta, Ranskasta, Monacosta ja Liechtensteinista. Kaikkien vastauksien keskiarvon mukaan 3% opiskelijoista oli ensimmäisen kerran kokeillut kannabista 13 vuotiaina tai jopa nuorempina. (ESPAD 2020.)

Yleisesti viime vuosista puhuttaessa, on huumeaineiden käyttö ja niihin linkittyvät ongelmat pysyneet melko vakaina. Kannabis on ollut eniten käytetty huume ja sen käyttö näyttää myös lisääntyvän. Viimeisen 10 vuoden aikana kokaiinin ja metamfetamiinin käyttö Suomessa on lisääntynyt, kun taas amfetamiinin käyttäjien määrä on vähentynyt. Opioidien käyttäjien määrä on pysynyt melko lailla samanlaisena. (Huumeongelman hoito 2018.)

Amfetamiinien ja opioidien ongelmakäyttäjiiä on Suomessa tutkimuksen mukaan vuonna 2012 ollut 18 000-30 000 henkilöä. Tutkimuksessa ongelmakäytön esiintyvyyttä raportoitiin (min–max) luottamusvälin avulla. 15-24-vuotiaita amfetamiinin ja opioidien käyttäjiä tutkimuksen keskiluvulla tarkasteltuna oli 3900. Tämä 15-24-vuotiaiden osuus on koko väestöstä katsottuna 0,56-0,68%. (Ollgren ym. 2014, 501-502.)

Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen päihdetilastollisen vuosikirjan (2020, 48-50) mukaan 14-20 vuotiaiden nuorten kannabiksen käyttö on lisääntynyt vuodesta 2017 vuoteen 2019 muutamalla prosentilla kaikissa koulutypeissä. Vuonna 2019 peruskoulun 8.- ja 9.-luokkaisista kyselyyn osallistuneista noin 150 000 oppilaista 10% pojista ja 7% tytöistä kertoi käyttäneensä kannabista 12 kuukauden aikana. Lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista 17% pojista ja 12% tytöistä kertoi käyttäneensä kannabista viimeisen 12 kuukauden aikana.

Kaikkein suurinta kannabiksen käyttö on ollut ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijoilla. Kyselyyn vastanneista 19% pojista ja 20% tytöistä kertoi käyttäneensä kannabista viimeisen 12 kuukauden aikana.

8.- ja 9.-luokkalaisista vuonna 2019 kyselyyn osallistuneista noin 150 000 oppilaista humalahakuisesti alkoholia kuukausittain kertoi juovansa 11% pojista ja 9% tytöistä. Raittiita peruskoululaisia tyttöjä oli vastauksien mukaan 61% ja poikia 60%. Lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista alkoholia humalahakuisesti juovia poikia oli 20% ja tyttöjä 16%. Ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoiden osuus oli myös alkoholin käytön osalta suurin eri kouluasteiden osalta vuonna 2019, vaikkakin se oli hieman laskussa vuoteen 2017 verrattuna. Alkoholia humalahakuisesti useamman kerran kuukaudessa kertoi juovansa 29% pojista ja 24% tytöistä. (Päihdetilastollinen vuosikirja 2019, 48-50.)

Huolestuttavaa on myös se, että 15-19-vuotiaiden huumeiden ja lääkkeiden päihdekäytön aiheuttamat tapaturmaiset myrkytykset ja niistä aiheutuneet kuolemat ovat lisääntyneet selkeästi muutaman viime vuoden aikana. Vuonna 2013 kuolemia oli vain kaksi, 2016 vuonna neljä ja 2017 vuonna jo 12. Kuoleman tapaukset ovat lisääntyneet hälyttävästi ja vuonna 2018 niitä oli jo 20. Kuolemantapauksissa on arvioitu vainajien lääkkeiden käyttöä päihtymistarkoituksissa Oikeustoksikologianyksikön asiakirjojen pohjalta. Huumemyrkytyksiin ei ole huomioitu pelkästään uni- ja rauhoittavien lääkkeiden aiheuttamia kuolemantapauksia. (Päihdetilastollinen vuosikirja 2019, 73.)

Päihteiden vaikutus nuoren elämään sekä päihteiden käytön riskitekijät

Nuorelle kehittyvässä iässä olevalle ihmiselle päihteiden käyttö on hyvin riskialtista. Alkoholi vaikuttaa nuoren elimistössä aikuiseen verrattuna hyvinkin eri tavalla. Nuoren elimistö sietää aikuista huominkin alkoholin verensokeria laskevaa vaikutusta ja näin ollen humaltila voi johtaa nuoren tajuttomuuteen hyvinkin matalalla promillemäärällä. Alkoholin runsaskäyttö vaikuttaa myös kehittyvän nuoren aivojen kehitykseen heikentäen esimerkiksi työmuistia, tarkkaavaisuutta, avaruudellista hahmotuskykyä. (Niemelä 2015, 143-144.)

Koulupoissaolot ja opintojen keskeytymiset sekä erilaiset päihteisiin liittyvät tapaturmat lisääntyvät myös runsaan päihteiden käytön myötä. Nuorena aloitetulla ja hyvin runsaalla päihteiden käytöllä on myös suora yhteys nuorten mielenterveyteen. Käytös- ja tarkkaavuushäiriöt, mieliala- ja ahdistuneisuushäiriöt ovat yleisimpiä päihteiden käyttöön liittyvistä mielenterveyden häiriöistä. Päihdehäiriöihin liittyy myös kasvava itsemurha ja itsemurhayritysten riski. Kannabiksen käytön on myös nähty lisäävän riskiä sairastua skitsofreniaan. (Von der Pahlen, Lepistö & Marttunen 2013, 111.)

Nuorten päihteiden käytön aloittamiseen vaikuttavat monet eri tekijät. Ulkoisena tekijänä kaveripiirillä on iso vaikutus. Päihteet voivat olla osa hauskanpitoa, rentoutumista, vahvistamassa nuorisokulttuuria ja siihen kuulumista tai pyrkimys vanhemmista irrottautumiseen ja auktoriteettien vastustamiseen. Perinnällisillä tekijöillä on myös vaikutus ja nuori, jolla on päihderiippuvuuteen altistavia perinnöllisiä tekijöitä, on alttiimpi jatkamaan päihteiden käyttöä. Päihteiden käytön aloituksen riskitekijöinä pidetään myös perheeseen liittyviä tekijöitä, joita ovat muun muassa perheen päihde- ja mielenterveysongelmat, rajojen epä johdonmukaisuus sekä nuoren ja vanhempien etäisiä välejä. (Savolainen 2008, 167; Dahl & Hirschovits 2002, 208.) Nuoren runsaaseen päihteiden käyttöön saattaa usein liittyä myös muita oheissairauksia kuten ADHD:ta, käytöshäiriöitä tai masennusta. Nuoren kuntoutumisen suunnittelussa on tärkeää lähteä arvioimaan mikä oireista on kiireellisin ja mihin hoito tulee ensisijaisesti kohdistaa. (Von der Pahlen & Marttunen 2013, 106; Von der Pahlen, Lepistö & Marttunen, 2013, 121.)

Päihdeongelmalle altistavat ja suojaavat tekijät

Nuoren päihdeongelman altistavia ja suojaavia tekijöitä tunnetaan paljon ja kuntoutumisen aikana näihin tekijöihin huomioimisen kautta voidaan vahvistaa positiivisia asioita ja pyrkiä vähentämään riskitekijöitä. Taulukossa 1. on eriteltynä näitä suojaavia ja altistavia tekijöitä, joihin kuntoutuksessa on syytä kiinnittää huomiota. Perheellä on suuri merkitys ja vaikutus siihen miten nuori suhtautuu päihteisiin. Jos perheessä on päihdemyönteinen ilmapiiri ja siellä sallitaan nuoren päihteiden käyttö, lisää se nuoren päihteiden käytön riskiä ja todennäköisyyttä. Lapsuusiän psyykinen oireilu on nähty myös riskitekijänä päihdeongelman kehittymiselle. Näiden häiriöiden hoidon on todettu todennäköisesti vähentävän päihdehäiriöiden kehittymisen riskiä. (Niemelä 2015, 144-146.)

Taulukko 1. Päihdeongelmalle suojaavat ja altistavat tekijät (Niemelä 2010)

Suojaava tekijä	Altistava tekijä
Huolehtivat vanhemmat	Päihteiden helppo saatavuus ja halpa hinta
Kiinnostuneet aikuiset	Perheenjäsenten päihdemyönteiset asenteet
Naapuruston resurssit	Ystävien päihdemyönteiset asenteet
Kielteinen suhtautuminen päihteisiin	Perheenristiriidat
Nuori arvostaa hyvää terveyttä	Valvonnan puute
Nuori arvostaa saavutuksia	Traumaattiset elämäntapahtumat
Älykkyys	Ystävien päihteiden käyttö
Hyvä koulumenestys	Riskiotto ja sääntöjä rikkova käytös
Aktiivisuus koulussa	Lapsuus- ja nuoruusiän psyykkiset ongelmat
Aktiivisuus harrastuksissa	Varhaiset päihdekokeilut

Ehkäisevä päihdetyö

Euroopan kansallisten huumestrategioiden päätavoitteena on vuonna 2019 ehkäistä nuoren huumeiden käyttöä ja siihen liittyviä ongelmia. Ennaltaehkäisyssä yleisellä tasolla, pyritään vaikuttamaan ympäristön, kun taas kohdennetulla tasolla vaikutetaan yksiköihin ja riskihenkilöihin. Niin sanotussa ”Islannin mallissa” pyritään muuttamaan nuorten ei-toivotua käyttäytymistä ympäristöön liittyvillä toimenpiteillä. Nuorille tarjotaan urheilu- ja kulttuuritoimintaa ohjatusti koulun jälkeen. Lisäksi vanhempien velvollisuutta valvoa nuorten toimia ja kansallisesti sovitut alle 18-vuotiaiden kotiintuloajat ovat olleet osa Islannin-mallia. Euroopan maista Islannin lisäksi Espanjan, Alankomaiden ja Romanian osissa kunnista on otettu malli käyttöön. (European Drug Report, 2019, 65.)

Suomessa poliittisella tasolla käydään paljon keskustelua ”Islannin mallista” ja kuinka mallin asioita voidaan hyödyntää Suomessa. Aihe on hyvin laajassa keskustelussa useampien kuntien taholla. Pääministeri Sanna Marinin (10.12.2019, 167) hallituksen ohjelmassa ehkäisevän päihdetyön osalta Islannin mallista on nostettu esiin maksuttomien harrastusmahdollisuuksien lisääminen koululaisten iltapäiviin.

Ehkäisevässä päihdetyössä pyritään tuomaan vaihtoehto päihteiden käyttöä tukeville ympäristöille ja asenteille. Aikusten päihteidenkäytön malli, erilaisten päihteettömyyttä suosivien ympäristöjen esiin nostaminen, harrastukset ja vapaa-ajanviettomahdollisuuksien tarjoaminen ovat tärkeässä roolissa nuorten kanssa tehtävässä ehkäisevässä päihdetyössä. (Havio ym. 2008, 118.) Valtakunnallisesti sekä ehkäisevän, että perheiden kanssa tehtävän työn tärkeys ja siihen panostaminen ovat selvästi nousussa. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LaPe), HuuMa eli Päijät-Häme, huumeeton maakunta -hanke sekä Neljän tuulen -hanke ovat pelkästään poimintoja Päijät-Hämeessä samanaikaisesti tehtävästä ehkäisevän työn kehittämisestä. (Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä 2019.)

Varhainen puuttuminen ja motivoiva haastattelu

Jos nuori on hyvin päihdemyönteinen, aikuisella on epäily nuoren päihteiden käytöstä tai varsinkin nuoren jäädessä kiinni niiden käytöstä on tilanteeseen todella tärkeää puuttua aikuisen taholta. Varhaisen puuttumisen avulla on parempi mahdollisuus vaikuttaa nuoren tulevaisuuteen. Dahl ym. (2002, 211) toteavat kirjassaan ”Tästä on kyse -tietoa päihdeistä”, että mitä aikaisemmin nuori aloittaa päihteiden käytön, niin sitä suurempi on päihdehäiriön kehittymisen riski.

Motivoiva haastattelu toimii hyvin puheeksi oton menetelmänä varhaisen puuttumisen kohtaamisiin ja keskusteluihin. Motivoivan haastattelun periaatteisiin kuuluu empatian ilmaiseminen, ongelmakäyttäytymisen ja asiakkaan henkilökohtaisten arvojen välisen ristiriidan voimistaminen ja suuntaaminen muutosta kohti. Motivoivassa haastattelussa pyritään välttämään väittelyitä. Tärkeää on pyrkiä vahvistamaan asiakkaan pystyvyyden tunnetta. (Kärki, Lalli & Heiskanen 2014, 113.)

Motivoivan haastattelun periaatteisiin kuuluvaa empatiaa on mahdollista ilmaista aidosti kuuntelemalla, kertomalla ymmärtävänsä nuoren tekemiä tekoja ja valintoja sekä eläytymällä keskustelussa esiin tulleisiin tunteisiin ja tilanteisiin. Erittäin tärkeää on olla kritisoi-matta, arvostelematta tai syyttämättä nuoren tekemiä asioita, vaikka itse asioita ei hyväksyisikään. Tärkeää olisi saada luotua sellainen ilmapiiri, jossa nuoren olisi turvallista tuoda esiin huoliaan ja pelkojaan sekä kertoa ongelmistaan. (Kärki, Lalli & Heiskanen 2014, 114.)

Päihteiden ongelmakäyttöön ja riippuvuuksiin liittyy usein ristiriitaiset tunteet siitä, että ihminen haluaisi lopettaa haitallisen toiminnan ja käyttäytymisen, mutta toisaalta haluaisi myös jatkaa päihteen käyttöä. Motivoivan haastattelun menetelmän avulla nuorta voidaan haastaa pohtimaan ongelmakäyttäytymisen ja päihteiden käytön tai vastaavasti muutoksien tuomia etuja ja haittoja. Keskusteluissa on tärkeää käyttää avoimia kysymyksiä. Avoimet kysymykset voivat alkaa sanoilla kuten ”mitä”, ”mikä”, ”miten” tai ”millainen”. Näiden

kautta nuori saadaan kertomaan tilanteestaan, tunteistaan ja ajatuksistaan laajemmin. Kiitettävänä Motivoivan haastattelun menetelmään kuuluvat siis vahvistaminen, avoimet kysymykset, heijastaminen ja tiivistäminen. (Kärki, Lalli & Heiskanen 2014, 113-115.)

Muutosvaihemalli

Motivoivaa haastattelua hyödynnetään myös muutosvaihemalli työskentelyssä. Muutosvaihteyöskentely on Prochaskan ja DiClementen kehittämä malli päihdeongelmien hoitoon. Muutosvalmius jaetaan neljään vaiheeseen: hoitoon kiinnittymisen, suostuttelu-, aktiivisen hoidon sekä retkahduksen estovaihe. (Käypä hoito 2018.)

Hoitoon kiinnittymisvaiheessa ensisijainen tavoite on saada päihdeongelmainen hoidon piiriin ja sitoutumaan hoitoyksikköön. Toissijaisena tavoitteena on saada hänet sitoutumaan itse hoitoon. Kiinnitysvaiheessa ei päihteiden käytön lopettaminen ole välttämättä vielä realistista vaan käytön aiheuttamien haittojen vähentäminen ja välttäminen ovat realistisia ja riittäviäkin tavoitteita. (Käypä hoito 2018.)

Nuorisokodin arjen havainnoinnin perusteella kiireellisesti sijoitetun päihteitä käyttävän nuoren kohdalla hoitoon kiinnittyminen voi viedä aikansa, koska nuori ei pääsääntöisesti ole itse hakeutunut vapaaehtoisesti hoitoon. Kiinnittymisvaiheeseen saattaa liittyä vielä vahva pyrkimys palata takaisin vanhoihin ympyröihin ja päihteiden pariin.

Kun säännöllinen kontakti hoitoyksikköön syntyy ja nuori alkaa kiinnittyä yksikköön on vuorossa suostutteluvaihe. Tällöin tavoitteena on rakentaa nuorelle omaa motivaatiota hoitaa ongelmallista päihteiden käyttöä tai päihdeongelmaansa. Suostutteluvaiheessa pyritään luomaan ristiriitaa päihteidenkäyttöön liittyvien uskomusten ja nuoren tulevaisuuden toiveiden ja tavoitteiden välille. Keskeistä on myös, että nuori alkaisi tunnistamaan itse päihteiden käyttöön liittyviä haittoja. (Käypä hoito 2018.)

Suostutteluvaiheessa on tärkeää rakentaa nuorelle uskoa ja luottamusta omiin mahdollisuuksiinsa. Keskeistä suostutteluvaiheessa on vahvistaa nuoren pystyvyyden tunnetta, jolla on suuri vaikutus motivaation rakentamisessa. Suostutteluvaiheen menetelmiin motivoivan haastattelun lisäksi kuuluvat muun muassa päihteettömien vapaa-ajan aktiviteettien löytäminen. Suostutteluvaiheessa retkahdukset ja paluu päihteiden käyttöön ovat vielä yleisiä päihteitä käyttävälle, mutta pientenkin muutosten huomaaminen hänen ajattelutavassansa tai muutokset käyttötavoissa ja määrissä ovat tärkeitä huomioita. (Käypä hoito 2018.)

Aktiivisen hoidon vaiheessa oletuksena on, että päihteiden käyttäjä on löytänyt motivaation vähentää päihteiden käyttöä. Oletus on myös, että hän on motivoitunut ponnistelemaan pysyäkseen päihteettömänä. Aktiivisen hoidon vaiheessa moni kuntoutuja

samaistuu vahvasti muiden käyttäjien selviytymistarinoihin ja he osallistuvat vertaisryhmiin. Retkahtamiset ovat edelleen mahdollisia, mutta niitä pyritään tarkastelemaan osana sairauden oirekuva, ei epäonnistumisena. Kuntoutujan on tärkeää oppia ongelmanratkaisukeinoja, päihdekäyttöä provosoivien hankalien tilanteiden tunnistamista ja niiden ratkaisemista. (Käypä hoito 2018.)

Viimeisessä eli retkahduksen estovaiheessa hoidon pääpaino on vahvistaa kuntoutujan aktiivisuutta elämän eli alueilla. Tärkeää on myös lisätä kuntoutujan tietoisuutta päihdeongelman uusiutumisesta ja ennakoida mahdollisia riskejä mahdolliseen retkahdukseen liittyen. Retkahduksen estovaiheessa ollessa kuntoutuja on tavanomaisesti ollut jo noin puoli vuotta ilman päihteitä. (Käypä hoito 2018.)

Kuten aikuisten päihdeongelmaistenkin kuntoutumisen polku on usein moninainen kulkien edes takaisin päihteiden käytön ja päihteettömien ajanjaksojen välillä on näin myös nuorten kohdalla. Nuorisokodin arjen havainnoinnin perusteella on ollut nähtävissä, että nuoret taistelevat pitkään vastaan ajatellen, ettei heillä ole ongelmaa päihteiden käytön kanssa. Nuorten on haastavaa nähdä esimerkiksi arkirytmien haasteiden, koulun käynnin ongelmien, mielialanlaskun ja muiden psyykkisten ongelmien johtuvan päihteistä. Usein syytä etsitään ulkoisista tekijöistä. Nuori turvautuu hyvin helposti vanhoihin toimintamalleihin ja palaa päihteiden pariin pieniäkin vastoinikäymiä kohdatessaan. Tämän vuoksi nuorten kanssa työskennellessä onkin tärkeää tukea ja harjoitella heidän kanssaan itsesäätelyä ja tietoisuuden vahvistamista. Motivoivan haastattelun kautta pyritään myös vahvistamaan motivaatiota muutokseen haastamalla nuorta tutkimaan päihteiden käyttöön liittyviä ristiriitaisia tunteita ja miettiä miten ne kohtaavat omien arvojen ja tavoitteiden kanssa. (Huumeongelmaisen hoito 2018.)

4.3 Perhetyö päihdeongelmaisen nuoren vanhempien kanssa

Tutustuessani nuorten päihteiden käytön vaikutuksesta hänen läheisiin lähdemateriaaleihin sain huomata, ettei aiheesta ole tehty suuremmin tutkimusta. Tuija Hakala (2015, 2) totesi Pro Gradu-tutkielmassaan, ettei lasten päihteiden käytön vaikutuksista vanhempien elämään ole suuremmin tutkittu. Hakkarainen ja Jääskeläinen (2013, 100; 107) toteavat myös, että laajempi tutkimus huumeiden käyttäjien läheisten kokemuksista puuttuu. Suomeen on vuosien aikana perustettu omaisille suunnattuja järjestöjä ja ryhmiä päihteiden käyttäjän läheisten tueksi. Tiedotusvälineissä on myös välillä nähtävissä artikkeleita vanhempien ja sisaruksien kokemasta huolesta ja tuskasta. Läheisten kokema huoli on

selvästi nähtävissä ja tarvetta tutkimukselle selvästi olisi. Kuitenkaan yksittäistapauksia laajempia tutkimustietoja ei ole aiheesta.

Ongelmallinen huumeiden käyttö koskettaa kaikkia perheenjäseniä ja on heille stressaavaa. Barnard (2005, 42-43) toteaa perheiden yrittävän usein pärjätä itsekseen huomauttamatta, kuinka tilanne vaikuttaa kaikkien elämään. Perheet ovat kuvanneet kokeneensa vihan, syyllisyyden ja häpeän tunteita perheenjäsenen päihteiden käytön vuoksi. Koska häpeä oman lapsen päihteiden käytöstä on niin suuri yrittävät perheet pitää ongelmat helposti perheen sisäisinä asioina. Perheen dynamiikka kärsii usein myös epätasapainosta, kun vanhempien huomio kiinnittyy muiden sisaruksien kustannuksella päihteitä käyttävään lapseen.

Päihdeongelmaisen nuoren sijoituessa yksikköön on tärkeää saada käsitys nuoren kokonaistilanteesta ja historiasta. Jotta kokonaiskuva olisi mahdollisimman todellinen, on tärkeää mahdollisuuksien mukaan yrittää saada tietoa nuoresta ja hänen historiastaan monelta eri taholta. Nuori itse on tärkeässä roolissa, mutta lisäksi perhe ja mahdolliset muut viranomaistahot voivat auttaa kokonaiskuvan rakentamisessa. Kahdenkeskiset sekä nuoren ja vanhempien kanssa yhdessä käydyt keskustelut ja erilaiset kartoituslomakkeet tukevat kokonaistilanteen hahmottumista. (Marttunen & Karlsson 2013, 12.)

Perhetyössä on ensisijaisen tärkeää saada perheen kanssa hyvä yhteistyö käyntiin, jotta voidaan tukea nuoren kokonaistilannetta ja kuntoutumista. Yhteistyö luo edellytykset nuoren asettumiselle sijaishuoltopaikkaan ja yhteisten tavoitteiden luomiseen nuoren kuntoutumiseen koskevissa asioissa. Omaohjaajat ovat tärkeässä roolissa ollessaan päävastuussa nuoren asioista. Omaohjaaja tukee nuoren asettumista ja arjen rakentamista laitoksessa. Pääsääntöisesti omaohjaajat ovat myös yhteydessä perheeseen ja viranomaisiin sekä työskentelevät nuoren kanssa erilaisin menetelmin luodakseen kokonaiskuvaa nuoren tästä sekä aiemmasta elämästä. (Lastensuojelun käsikirja 2019d.)

Jotta yhteistyö vanhempien kanssa mahdollistuisi täytyy heidän saada kokemus kuulluksi tulemisesta. Kuuntelemisen taito on tärkeä vuorovaikutuksen elementti. Se, että annetaan tilaa ajatuksiensa kertomiseen ja tilanteessa ollaan mukana ilman ennakoasenteita voi antaa vanhemmille kokemuksen huomioiduksi tulemisesta ja näin luoda erilaista pohjaa tulevaan työskentelyyn. (Lastensuojelun käsikirja 2019e.)

Nuoren tilanteen kartoituksen kautta voi esiin nousta myös perheen tuen tarpeita, joita on tärkeää huomioida ja tukea mahdollisuuksien mukaan, jotta nuoren oma kuntoutuminen on mahdollista. Kokonaistilanteen kartoituksessa on hyvä selvittää esimerkiksi nuoren kasvuympäristöä, minkälainen heidän perhe tilanne on, onko vanhempien välisiä ristiriitoja tai saako nuori tukea. Kartoituksessa kannattaa selvittää myös minkälaiset säännöt

perheessä on esim. kotiintulo- ja nukkumaanmenoaikoihin, nettiin ja päihteisiin. Tärkeää on myös kysyä vanhempien jaksamista ja perheessä esiintyvät mielenterveys- ja muut ongelmat. Kaikki nämä asiat voivat vaikuttaa nuoren tämän hetkiseen tilanteeseen. (Marttunen & Karlsson 2013, 12.)

Päihdeongelmaisen nuoren vanhempien kanssa perhetyötä tehdessä on tärkeää huomioida, että huostaanotto on aina kriisi sekä nuorelle, että vanhemmille. Huostaanotto-prosessissa sosiaalityöntekijöiden tulee pitää perhe ajan tasalla ja tietoisina työskentelyn etenemisestä. Kriisitilanteessa vanhempien vastaanottokyky, asioiden ymmärtäminen ja muistaminen voivat heikentyä, minkä vuoksi on erittäin tärkeää kerrata ja varmistaa vanhempien ymmärtäneen prosessiin liittyvät asiat. Nuoren kiireellisen sijoituksen sekä huostaanoton aikana on yksikön työntekijöiden myös hyvä tiedostaa kriisin vaiheita, jotta vanhempien reaktioita tilanteisiin on helpompi ymmärtää. Kuten sosiaalityönkin myös nuorisokodin työntekijöiden on tärkeää tukea perhettä selviytymään kriisistä neuvomalla, tuemalla, tiedottamalla ja antamalla käytännön apua heille tarvittaessa. (Lastensuojelun käsikirja 2019e.)

Kriisi ja sen neljä vaihetta

Perheen sekä nuoren kanssa työskentelevien työntekijöiden on tärkeää tietää traumaattiseen kriisiin sisältyvän neljä vaihetta, jotka ovat shokki-, reaktio-, käsittely- ja uudelleen suuntautumisen vaihe. Shokkivaiheessa ihminen saattaa lamautua täysin, sulkea tunteensa pois ja käyttäytyä hyvin mekaanisesti. Tällöin ihminen ei vielä kykene käsittämään tapahtunutta ja saattaa kieltää sen täysin. Shokkivaiheessa olevan ihmisen kohtaamisessa on tärkeää huomioida, että hänen kykynsä ottaa vastaan tietoa on tuolloin heikentynyt. (Suomen Mielenterveys ry 2020.) Työntekijä voi huomioida shokkivaiheeseen liittyviä asioita omassa vuorovaikutuksessaan olemalla rauhallinen, selkeä ja valmistautua kertamaan samoja asioita uudelleen vanhempien kanssa.

Reaktiovaiheessa oleva vanhempi saattaa kokea pelkoa ja ahdistusta tilanteesta ja etsii syyllistä tapahtuneille. Myös itsesyytökset ovat hyvin yleisiä. Tällöin on hyvin tärkeää mahdollistaa vanhemman kuuluksi tuleminen. Vanhempi saattaa kokea tarvetta puhua tapahtuneista uudelleen ja uudelleen. Puhuminen on erittäin tärkeää toipumisen kannalta, koska se auttaa ymmärtämään tapahtunutta ja mahdollistaa tilanteen tarkastelun eri näkökulmista. (Suomen Mielenterveys ry 2020.)

Käsittelyvaiheessa tapahtunutta ei enää kielletä, vaan se aletaan ymmärtää. Ihminen alkaa työstää asioita omassa mielessä joko tietoisesti tai tiedostamatta. Käsittelyvaiheessa ihminen pystyy vähitellen jäsentämään tapahtunutta ja siihen liittyvät tunteet alkavat saada hahmon ja nimen. (Suomen Mielenterveys ry 2020.) Käsittelyvaiheessa olevien

vanhempien kanssa työskentelevien tulee edelleen antaa aikaa vanhemmille, olla positiivisia kuuntelijoita ja empaattisia myötäeläjiä.

Uudelleen suuntautumisen vaiheessa tapahtunut ei enää hallitse tunne- ja ajatusmaailmaa vaan siitä on tullut osa elämää. Vaikka muistot tapahtuneesta saattavat nousta näillä pintaan, eivät ne enää saa kokonaisvaltaista otetta ihmisestä. (Suomen Mielenterveys ry 2020.) Työntekijöiden on tärkeää huomioida, että jokainen ihminen on itsensä asiantuntijansa ja tuntee omat voimavarat parhaiten. Työntekijä voi olla tukena kriisissä ja auttaa sopivien selviytymiskeinojen löytämisessä, mutta perheet tekevät itse kuitenkin päätöksensä, miten apua ottavat vastaan. (Lastensuojelun käsikirja 2019f.)

Vaikka päihteiden käyttäjä olisi ollut jo jonkin aikaa päihteetön liittyy kuntoutumiseen aina riskitilanteita. Päihteidenkäyttäjä voi niin sanotusti retkahtaa eli palata käyttämään päihteitä oltuaan jo hetken ilman niitä. (Holmberg & Aura, 2008, 1; 5.) Päihteiden käyttäjän vanhempi on voinut olla traumaattisen kriisin osalta jo uudelleen käsittelyn vaiheessa, mutta perheenjäsenen retkahtaminen takaisin päihteiden käyttöön voi vaikuttaa vahvasti myös häneen. Kriisin vaiheiden kulku ei näin ollen ole aina suoraviivaista vaan siinä voi tapahtua myös hetkellisiä notkahduksia.

Päihdeongelmaisen nuoren vanhempien kanssa työskennellessä on tärkeää huomioida, että nuoren päihteiden käyttö nostattaa väistämättäkin esiin paljon erilaisia tunteita läheisissä ihmisissä. Taustalla voi olla traumaattinen tapahtuma nuoren päihteiden käyttöön liittyen ja vanhemmat voivat kokea syyllisyyttä, pelkoa ja voivat olla hyvin voimattomia tilanteen edessä. Myös epäonnistumisen tunne omassa vanhemmuudessa ja itsensä syyllistäminen ovat yleisiä tunteita. Vanhemmat ja perheen kaikki jäsenet tarvitsevat tukea, koska perheen elämä kokee suuria muutoksia. On tärkeää huomioida, että perheen jäsenet käsittelevät asioita yksilöllisesti ja asiaan sopeutuminen ottaa oman ajan. (Päihdelinkki 2019b.)

Työntekijöiden on tärkeää tiedostaa traumaattisten tapahtumien ja asioiden vaikutus läheisten sekä myös nuoren käyttäytymisessä. Perheiden kanssa työskennellessä ja heitä haasteellisessa tilanteessa tuki onkin tärkeää huomioida oikeanaikainen tuki. Myös perhelähtöiset lähestymistavat tukevat työskentelyä. Vahvuuksiin suuntaava lähestymistapa tukee perhettä ja kehittää myös heidän kokonaisvaltaista hyvinvointiansa. (Usher, Jackson, O'Brien 2005, 215.)

Nuoren päihteidenkäytön vaikutus vanhempiin ja läheisiin

Päihteiden kokeilu ja käyttö altistavat aina päihteiden käyttäjän perheen myös muutoksille. Käytön lisääntyessä perheen dynamiikka vääristyy ja nuoren päihteiden käyttö vaikuttaa

koko perheen elämään. Perhe alkaa tiedostamattaan muuttamaan elämän rytmiään päihteitä käyttävän nuoren mukaan varsinkin, jos nuori asuu vielä kotona. Päihteitä käyttävä nuoren huomioiminen saattaa syrjäyttää perheen muut sisarukset ja nämä jäävät ilman vanhempien tukea ja huomiota. (Dahl ym. 2002, 189; Hornberg & Smith 2011, 75.)

Nuoren päihteiden käyttäjän läheisten kanssa onkin tärkeää käydä läpi minkälaisia asioita päihteiden käyttöön saattaa liittyä ja kuinka vanhemmat tahtomattaankin voivat mahdollistaa päihteiden käytön jatkumista. Perheen kanssa on hyvä keskustella rajoista, syyllisyyden tunteesta, vastuista ja valinnoista. (Päihdelinkki 2019b.) Kokemuksen perusteella nuori saattaa syyttää vanhempiaan tilanteestaan, päihteiden käytöstä ja huostaanotosta. Vanhemmat voivat kokea syyllisyyttä ja yrittäessään hyvittää tilannetta tehdä ratkaisuja, jotka tosiasiallisesti vaarantavat nuoren terveyden. Perheen kanssa on hyvä ennakoiden käydä läpi yhteisiä sääntöjä, sopimuksia ja rajoja, jotta nuoren kuntoutuminen voisi mahdollistua. Mitä paremmin yhteistyö vanhempien kanssa on alkujaan lähtenyt liikkeelle, sitä helpompi myös vaativista asioista on heidän kanssaan yhteistyössä keskustella. Kun nuori huomaa, että vanhemmat ja yksikön henkilökunta toimivat saman suuntaisesti, on hänenkin mahdollisesti helpompi asettua sovittuihin sääntöihin.

Vanhemmille olisi hyvä tarjota palveluita, joiden kautta he pystyisivät vähentämään psykologista kärsimystään ja pystyisivät harjoittamaan vanhemmuustaitojaan. Vanhemmille olisi tärkeää tarjota ja kertoa myös asianmukaisista terveys- ja tukipalveluista. Perheen pitäisi pystyä myös kehittämään perheen ilmapiiriä sellaiseksi, jonka avulla pystyisivät rohkaisemaan nuorta sitoutumaan päätöksiinsä sekä kuntoutumiseen. Vanhempien tarvitsee olla samanaikaisesti nuorelle lämpimiä ja hyväksyviä, mutta kuitenkin huomioida toimissaan lapsen turvallisuus. (Soenens ym. 2006, Bertrand ym. 2013, 35 mukaan.)

Nuorisokodin työntekijöiden kannattaa kertoa vanhemmille erilaisista avopuolen tukimuodoista muun muassa huostaan otettujen lasten vanhemmille tarkoitetuista vertaistukiryhmistä. Ohjatussa ryhmätoiminnassa mahdollistetaan vanhemmille tilaisuus jakaa tunteuksiaan ja keskustella kokemuksistaan muiden samankaltaisessa elämän tilanteessa olevien kanssa. (Lastensuojelun käsikirja 2020c).

Vanhempien kanssa työskennellessä on ohjaajien hyvä lähestyä asioita ja tukea vanhempia voimavara- ja ratkaisukeskeisen ajattelun kautta työskentelemiseen. Voimavara- ja ratkaisukeskeisen ajattelun avulla on mahdollisuus päästä pois eri osapuolten syyttelemisestä ja ahdistuneisuudesta, kun tapahtuneita asioita ei lähestytä ongelmalähtöisesti. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 28.1.2020.)

Voimavarakeskeinen työskentely kuuluu vahvasti osaksi ratkaisukeskeistä toimintamallia. Suomessa ratkaisukeskeisen näkökulman ideoita sovellettiin aluksi A-klinikan

nuorisoasemilla, josta toimintamalli laajentui vähitellen terapia- ja monenlaiseen asiakastyöhön. Ratkaisukeskeisyyteen kuuluu osana usko ihmisen muutosmahdollisuuksiin. Siinä on ominaista keskittyä ihmisten voimavaroihin ja hyödynnetään heidän kykyjensä, taitoja ja osaamista pulmallisten tilanteiden ratkaisemisessa. Ratkaisukeskeisyydessä on tärkeää tarkastella menneisyyttä voimavarana. On tärkeää huomioida pienetkin tai osittaiset edistymiset ja tutkia niitä hetkiä voimavarana. Mitä esimerkiksi tapahtui, kun vaikeus oli hallinnassa tai jokin tavoite saavutettiin. (Niemi-Pynttari, 2013.)

5 KEHITTÄMISHANKEEN TOTEUTUS

5.1 Kehittämishankeen lähestymistapa ja eteneminen

Nuorisokoti Jaloverson perhetyön kehittämishanke on ollut tutkimuksellinen kehittämishanke. Tutkimuksellisessa kehittämishankkeessa teorian ja käytännön on tärkeää käydä vuoropuhelua keskenään. Vuoropuhelun ymmärtäminen on tärkeää ja sen kautta teorian ja tiedon siirtyminen pitäisi tulla myös näkyviin käytäntöön. Uusien ratkaisujen tulisi siis rakentua jo valmiin tiedon varaan. Toiminnallisuus kuuluu myös vahvasti tutkimukselliseen kehittämiseen. Käytännöstä nousevat tavoitteet ovat ohjaamassa ensisijaisesti tutkimuksellista kehittämistä. Keskeistä onkin, että ongelmia pyritään ratkaisemaan, kun ne on huomattu. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti. 2009, 20-21.)

Ojansalo ym. (2009,20) toteavat: *”Tutkimuksellinen kehittämistyö on ihmisten väistä vuorovaikutusta, kysymysten muotoilua ja tutkimista, tiedon tuottamista ja ohjaamista, liikkumista tuntemattomalla alueella, epävarmuuden kohtaamista ja yllättävien haasteiden käsittelyä.”* Kehittämistyössä työntekijän onkin hyvä olla oma-aloitteinen, innovatiivinen ja pystyä arvioimaan omaa työtään. Hänen tulee omata hyvät vuorovaikutus- ja verkostoitumistaidot sekä osata tuottaa tietoa sekä hallita monipuolisesti menetelmäosaamista. (Ojansalo ym. 2009, 20.)

Nuorisokoti Jaloverson perhetyön kehittämishanke eteni viidessä vaiheessa. Vaiheet olivat alkukartoitus, tulevaisuuden perhetyön visiointi, uuden perhetyön suunnittelu, materiaalin kehittämis- ja palautevaihe sekä valmiin materiaalin esittely vaihe. Taulukossa 2 on kuvattu kootusti kehittämishankkeen vaiheet, aikataulu, tehdyt asiat, osallistuneet henkilöt sekä menetelmät.

Taulukko 2. Kehittämishankkeen eteneminen ja käytetyt menetelmät

Vaihe	Aika	Tehty	Läsnä	Menetelmät
1. Alkukartoitus	6.5.2019 17.6.2019	Kerätty henkilökunnan ajatuksia perhetyöstä Jaloversossa Käyty läpi työntekijöiden 6.5. työkokouksen vastaukset. Käyty keskustelua yksikössä tehtävästä perhetyöstä. Mallinnettu keväällä 2019 käytössä ollut perhetyön prosessi.	Koko talon henkilökunta Yksikön johtaja, hoitovastaava sekä vastaavat ohjaajat (ylä- sekä alaversosta) = Johtoryhmä	<ul style="list-style-type: none"> • Post It-laput • kolme kysymystä
2. Tulevaisuuden perhetyön visiointi	17.6.2019	Käyty keskustelua yksikössä tehtävästä perhetyöstä. (liite 2.) ”Unelmatyöskentely” Tulevaisuuden muistelun avulla.	Yksikön johtaja, hoitovastaava sekä vastaavat ohjaajat (ylä- sekä alaversosta) = Johtoryhmä	<ul style="list-style-type: none"> • Tulevaisuuden muistelu • Keskustelut
3. Uuden perhetyön suunnittelu	16.9.2019	Esiteltä tehtyä suunnitelmaa perhetyötä tukevista materiaaleista. Käyty keskustelua ja tehty suunnitelmaa jatkotyöskentelystä. (liite 3.) Sovittu asiat, joiden kanssa jatketaan työskentelemistä.	Yksikön johtaja, hoitovastaava sekä vastaavat ohjaajat (ylä- sekä alaversosta) = Johtoryhmä	<ul style="list-style-type: none"> • Keskustelut • Miellekartta eli Mind Map
4. Materiaalin kehittämis- ja palautevaihe	Syyskuu 2019 aikana	Suunnittelun pohjalta sovittua materiaalia kehitetty ja lähetetty johtoryhmälle kommentoitavaksi. Johtoryhmältä tulleen palautteen avulla materiaalia kehitetty edelleen. Yksittäiset keskustelut kehittämissuunnitelmaan ja materiaalin valmistamiseen liittyen.	Yksikön johtaja, hoitovastaava, vastaavat ohjaajat sekä ohjaajat	<ul style="list-style-type: none"> • Padletseinä • sähköpostityöskentely • Keskustelut
5. Valmiin materiaalin esittely	2019 joulukuu	Käyty johtoryhmän kanssa läpi valmistunut materiaali ja prosessikaavio.	Yksikön johtaja, hoitovastaava sekä vastaavat ohjaajat (ylä- sekä alaversosta) = Johtoryhmä	<ul style="list-style-type: none"> • PowerPoint

5.2 Kehittämishankkeen menetelmät

Kehittämishankkeessa käytetyissä osallistavissa menetelmissä pyrin turvaamaan, että niiden avulla olisi helppo ideoida ja kehittää käsiteltävää aihetta. Pyrin huomioimaan menetelmiä valitessani, ettei niihin liittyisi luovaa ilmaisua, koska tiesin ettei osa työntekijäistä pitäisi sen kaltaisesta työskentelytavasta. Halusin, että itse työmenetelmä ei aiheuttaisi vastustusta vaan jokainen osallistuja voisi tuntea olonsa kotoisaksi ja luontevaksi työskentellessään menetelmän parissa.

Post It-lappujen ja **kolmen kysymyksen** avulla kartoitettiin ensin työryhmän ajatuksia yksikön perhetyöhön nykyhetkeen ja tulevaisuuteen liittyen. Kysymykset toimivat ennakkokysymys -menetelmän tavoin kartoittaen työntekijöiden ajatuksia ja käsityksiä aiheesta.

Kysymysten ideana on saada helposti lisätietoa käsiteltävään aiheeseen liittyen, jonka vuoksi kysymykset eivät saa olla hankalasti muotoiltuja. Kynnys kysymyksen vastaamiseen saattaa muuten nousta. (Tevere 2019.) Post It-lappuja hyödynnettiin työskennellessä kehittämishankkeen alkukartoitusvaiheessa.

Tulevaisuuden muistelu -menetelmä on ratkaisukeskeinen, asiakaslähtöinen vuoropuhelumenetelmä, jonka katsotaan kuuluvan ennakoitidialogi-menetelmiin. Kyseistä menetelmää hyödynnetään muun muassa moniammatillisen yhteistyön pulmatilanteissa. Menetelmän tavoitteena on tuoda kyseiseen asiaan selkeyttä ja koordinoita sitä. (Kokko 2007, 166; Talvela & Stenman 2012, 37.)

Tulevaisuuden muistelussa nykyhetkeä lähestytään tulevaisuudesta käsin. Osallistujien pyydetään miettimään sovittua tilannetta/asiaa tietyn ajanjakson päähän, jolloin asiat ovat hyvin. Osallistujien annetaan kertoa muille muodostamansa tulevaisuuden kuvan ja miten tilanteeseen on päästy. Lopuksi osallistuja määrittää vielä, mistä hän oli huolissaan nykyhetkessä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2006/2012, 9; Metsämuuronen 2001, 32; Talvela ym. 2012, 37.) Tulevaisuuden muistelu -menetelmää hyödynnettiin työskennellessä kehittämishankkeen tulevaisuuden perhetyön visiointi vaiheessa.

Miellekartan eli Mind Mapin avulla voidaan ryhmän kanssa jäsentää ja luoda yhteistä näkemystä käsiteltävästä asiasta. Kartta auttaa visuaalisesti hahmottamaan prosesseja, kun kartan keskelle sijoitetaan pääaihe tekstinä. Käsiteltävään aiheeseen liittyviä ja siihen kuuluvia asioita lähdetään tämän jälkeen kirjaamaan ja linkittämään yhteen. (Tevere 2019) Miellekarttaa eli Mind Mapia käytettiin työskennellessä uuden perhetyön suunnittelussa.

Padlet on digitaalinen virtuaaliseen, jonka avulla voidaan kerätä osallistujilta huomioita, kommentteja ja ajatuksia esitettyihin asioihin. Osallistujat voivat lisätä muistilappuja, kirjoittaa tai liittää esimerkiksi kuvia virtuaaliseen. Virtuaaliseen toimii samanaikaisesti useamman käyttäjän työalustana esimerkiksi työkokouksien palautteen keräämisessä. (Omnia 2019.) Padletia hyödynnettiin työskennellessä materiaalin kehittämis- ja palautevaiheessa.

Johtoryhmän jäsenten kanssa on ollut säännöllisesti erilaisia keskusteluja kehittämishankkeen aikana. Ne ovat toimineet hyvänä menetelmänä ajatuksien vaihtamiseen, asioiden tarkistamiseen työvaiheen aikana ja lisäkeskusteluina, jos jokin asia on jäänyt johtoryhmän kokouksessa kesken. Avoimia keskusteluja oli kehittämishankkeessa toisen ja kolmannen vaiheen aikana.

5.3 Kehittämishankkeen vaiheet ja toteutus

5.3.1 Alkukartoitus

Kehittämishanke nuorisokoti Jaloverson perhetyön kehittämisestä toteutui erilaisissa työkokouksissa. Ensimmäisenä kehittämishankkeen vaiheena oli alkukartoitus, jonka ensimmäinen osa toteutui työkokouksessa 6.5.2019, jossa koko talon henkilökunta oli mukana. Työkokouksen päätteeksi henkilökuntaa vastaasi kolmeen kysymykseen Jaloversossa tehtävään perhetyöhön liittyen. Jokaiselle ohjaajalle jaettiin kolme eriväristä Post It-muistilappua, joihin he saivat ranskalaisin viivoin kirjata vastaukset esitettyihin kysymyksiin. Mitä perhetyö on ohjaajan näkökulmasta tällä hetkellä? Mitä perhetyöhön liittyvää ohjaaja tekee? Mitä perhetyöhön tulisi kuulua ohjaajan mielestä?

Alkukartoituksen toinen osa toteutui 17.6.2019 pidetyssä johtoryhmän kokouksessa (johtaja, hoitovastaava ja vastaavat ohjaajat). Johtoryhmän kanssa mietittiin mitä asioita perhetyöhön sisältyy tällä hetkellä yksikössä vuositasolla. Johtoryhmän kokouksen keskustelun pohjana käytettiin kehittämishankkeen alkukartoitusvaiheessa työntekijöiltä saatuja vastauksia (liite 1.) heidän ajatuksistaan Jaloversossa tehtävästä perhetyöstä.

Johtoryhmä totesi, että ensimmäinen kuukausi nuoren tullessa taloon on hyvin intensiivinen yhteydenpidon osalta. Ensimmäisen viikon aikana, jos nuori on tullut kiireellisellä sijoituksella, vanhempiin ollaan päivittäin yhteydessä puhelimitse ja kerrotaan nuoren voinnista. Vanhempien toivotaan myös vierailevan ensimmäisen viikon aikana yksikössä. Tämän on koettu selkeästi helpottavan yhteistyötä yksikön, nuoren ja vanhempien välillä, kun perhe näkee yksikön ja tutustuu henkilökuntaan.

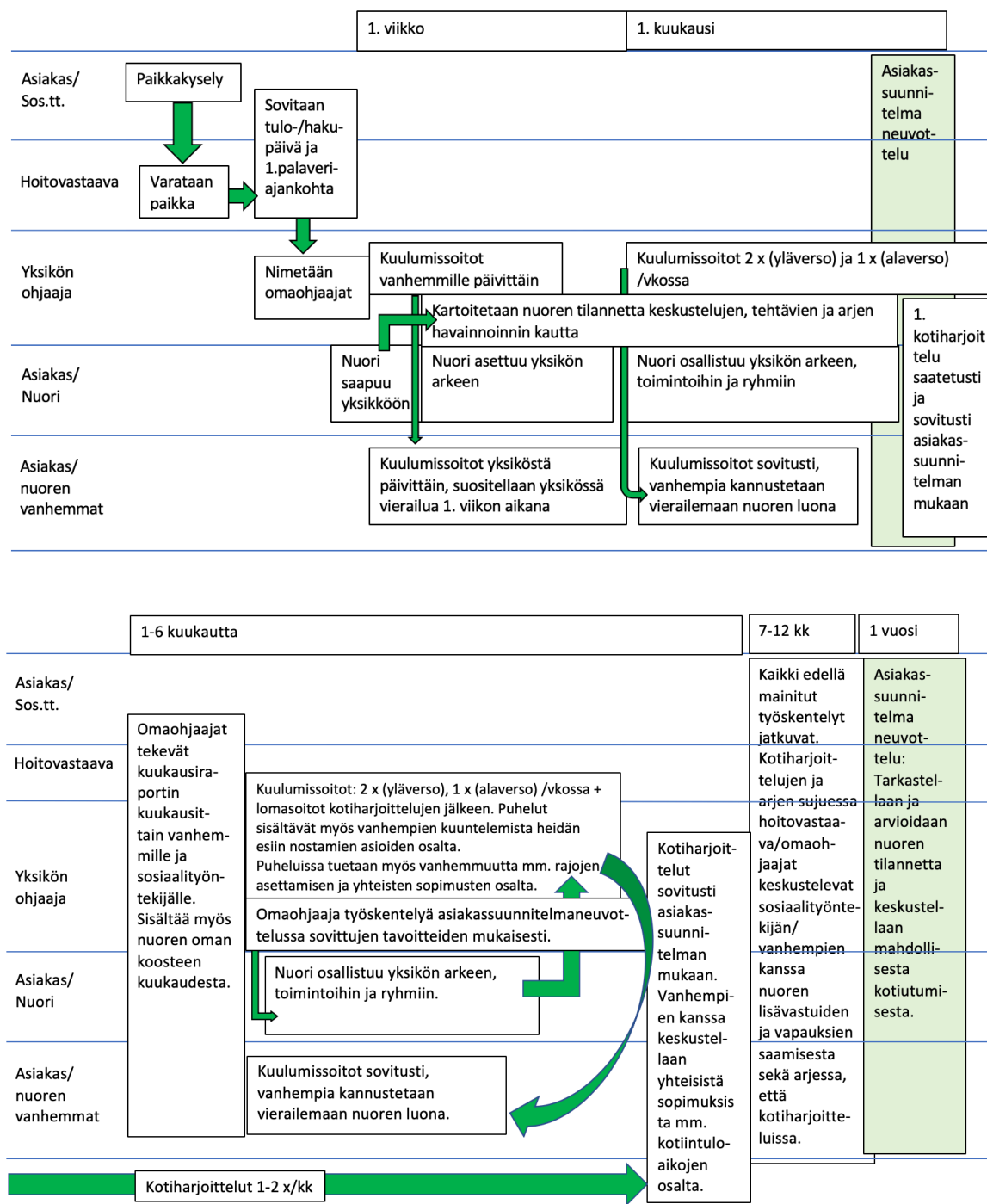
Viikoittaiset kuulumissoitot vanhemmille ovat kiinteänä toiminta yksikössä. Alaversossa kuulumissoitot tehdään kerran ja ylaversossa kahdesti viikossa. Alaversossa on käytäntönä myös niin sanotut lomasoitot kotiharjoittelujen jälkeen, jolloin vanhempien kanssa keskustellaan kotiharjoittelun sujumisesta. Tämän lisäksi perheille soimitaan aina tarpeen mukaan, jos arjessa tapahtuu jotain poikkeavaa.

Kotiharjoittelut aloitetaan ensimmäisen kuukauden aikana ensin saatetuilla päiväkäynneillä. Saatettu päiväkäynti tarkoittaa, että nuori viedään ja haetaan yksikön ohjaajan kyydillä kotiharjoitteluun. Vanhempien kanssa keskustellaan ennen kotiharjoittelua ja sovitaan yhtenäisistä linjoista ja tavoitteista esimerkiksi päihteettömyyteen ja kotiintuloaikoihin liittyen. Johtoryhmän kokouksessa todettiin, että usein vanhempien kanssa käydyissä puheissa ohjaajien tarvitsee tukea ja vahvistaa vanhempien vanhemmuutta muun muassa rajojen asettajana.

Ensimmäisen kuukauden lopussa on sovitusti asiakassuunnitelmaneuvoittelu, jossa käydään läpi nuoren tilannetta ja tehdään yhdessä sosiaalityöntekijän, vanhempien, nuoren ja yksikön henkilökunnan kanssa tarkempaa suunnitelmaa ja määritetään tavoitteet kuntoutukselle. Asiakassuunnitelmaneuvoittelussa sovitut tavoitteet antavat suunnan yksikölle ja nuoren omalle ohjaajalle muun muassa nuoren kanssa tehtävään työskentelyyn.

Kotiharjoittelut pidentyvät ja lisääntyvät vähitellen onnistuneiden käyntien myötä. Yksikön henkilökunta keskustelee sosiaalityöntekijän ja vanhempien kanssa lisävastuiden ja vapauksien saamisesta, joiden kautta pystytään seuraamaan myös nuoren tilannetta tavoitteiden suuntaisessa toiminnassa (esimerkiksi sitoutumalla sovittuihin asioihin ja pysymällä päihteettömänä kotiharjoittelujen ajan). Toinen asiakassuunnitelmaneuvoittelu pidetään viimeistään vuoden yksikössä olon aikoihin, jolloin keskustellaan, onko nuori edelleen laitossijoituksen tarpeessa, vai voisiko hän pärjätä kevyemmillä tukimuodoilla avopuolella kotona.

Johtoryhmän ensimmäisen kokouksen keskustelujen kautta kokosin Nuorisokoti Jaloverson kevään 2019 palveluprosessikaavion (kuvio 1.).

Kuvio 1. Nuoren palveluprosessikaavio keväällä 2019

Johtoryhmän kokouksessa todettiin, että perhetyö sisältää tällä hetkellä pääsääntöisesti keskustelua vanhempien kanssa puhelimitse. Lisäksi ensimmäisten saatettujen kotiharjoittelujen kohdalla ohjaajat tapaavat vanhempia, mutta tapaamiset jäävät, kun nuori alkaa kulkea harjoitteluihin itsenäisesti. Useat vanhemmat eivät vieraile yksikössä usein vedoten pitkään välimatkaan ja näin ollen ohjattuja perhetapaamisia on ollut vain

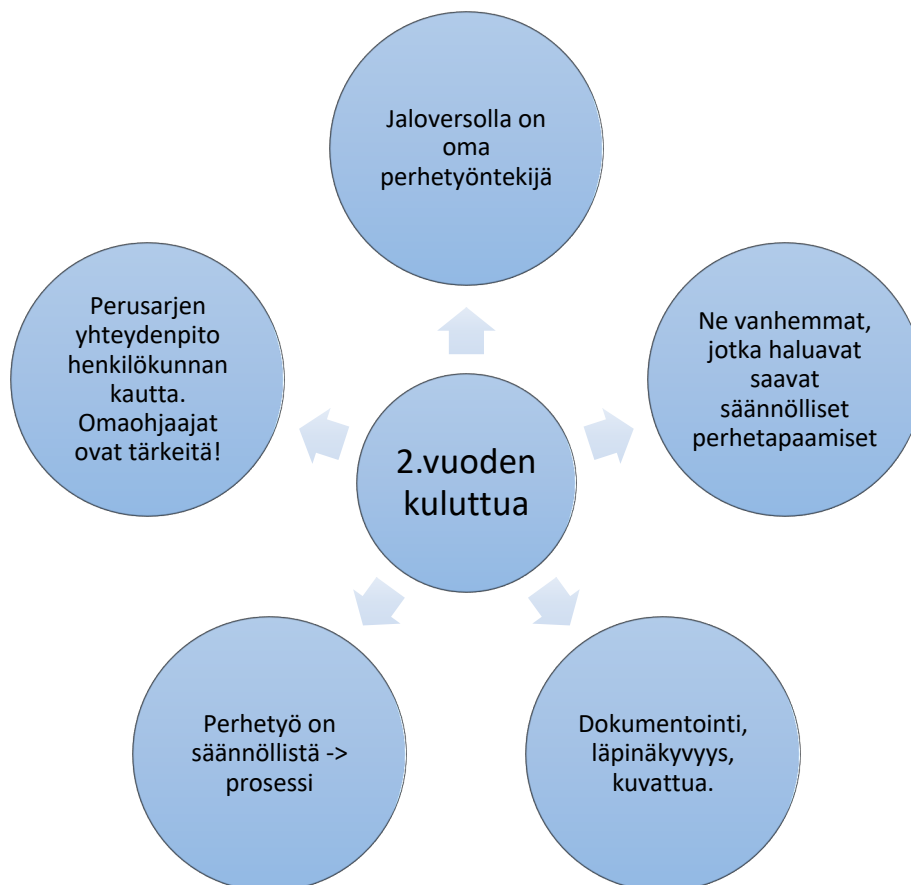
muutaman nuoren ja perheen kanssa. Yksiköstä kannustetaan vanhempia vierailemaan nuorten luona ja mahdollistetaan mm. yöpyminen laitosalueella perhehuoneessa. Tapauksia tuetaan myös matkakustannuksiin osallistumalla.

Jaloversossa vuoronvaihto- sekä työryhmäpalavereissa on käyty ohjaajien kanssa myös keskustelua ja mietitty, että luottamussuhteen luominen perheiden kanssa pelkästään puhelimen välityksellä koetaan välillä haastavaksi. Osa vanhemmista on antanut myös suullista palautetta kuulumisosoitusta ja kuinka ohjaajilla on erilaiset tavat kertoa tapahtumista.

5.3.2 Tulevaisuuden perhetyön visiointi

Kirjattuamme kevään 2019 nuoren palveluprosessikaavion alkoi johtoryhmä työskennellä Tulevaisuuden muistelu -menetelmän parissa luoden tulevaisuuden suunnitelmaa ja unelmaa yksikössä tehtävälle tulevaisuuden perhetyölle. Tulevaisuuden muistelussa aloitettiin kahden vuoden päässä olevasta unelmasta palaten takautuvasti tähän päivään. Työskentelyssä pysähdyttiin tarkastelemaan ja kirjaamaan tavoitteita ja asioita, joita tulisi olla huomioituna vuoden, puolen vuoden sekä kuukauden kohdalla yhteistä unelmaa kohti kulkiessa. Johtoryhmäläiset ehdottivat tavoitteeksi, että Jaloversolla olisi kahden vuoden päästä oma perhetyöntekijä, jonka työpanos ei kuitenkaan vähentäisi ohjaajavahvuutta. Perusarjen yhteydenpito hoituisi edelleen ohjaajien kautta ja omaohjaajat olisivat tärkeässä roolissa nuoren kuntoutumisessa.

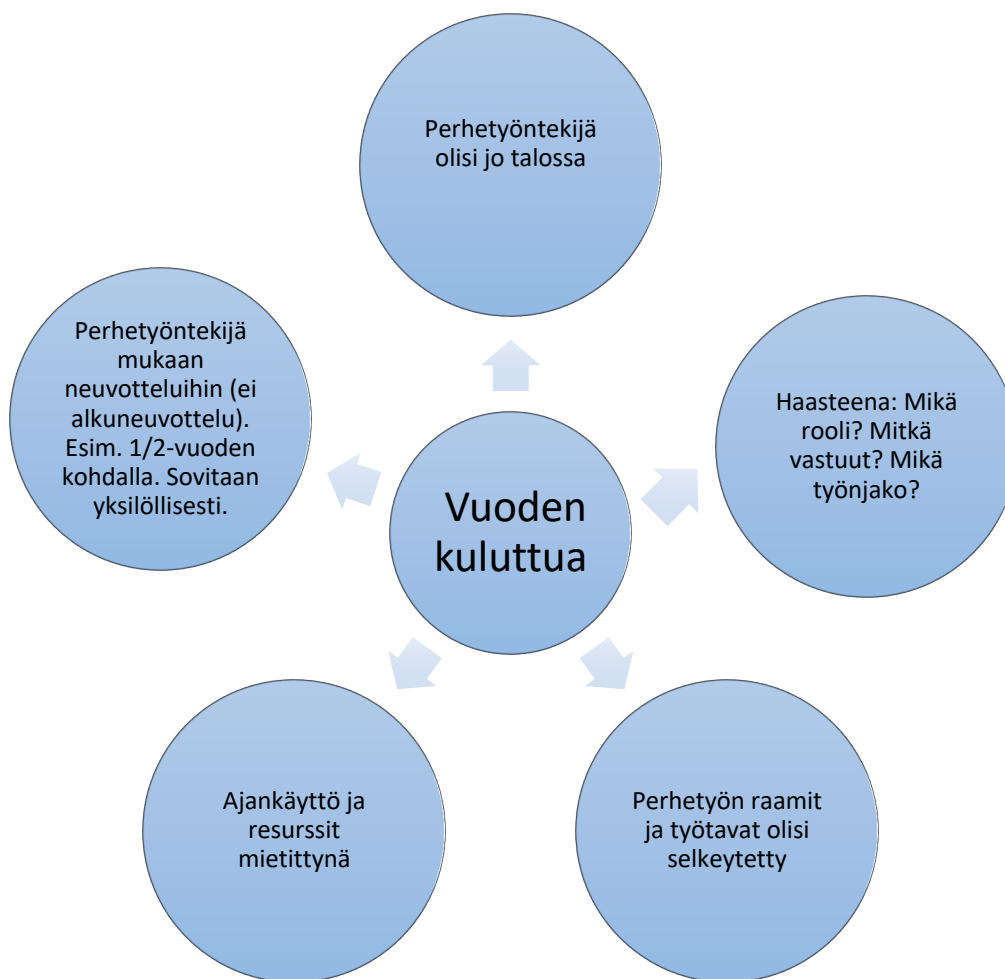
Yhteisen unelman tavoitteeksi määriteltiin, että perhetyö olisi kahden vuoden päästä säännöllistä ja siihen liittyisi selkeä prosessi. Kaikki ne vanhemmat, jotka kokisivat tarvetta ja haluaisivat, saisivat säännölliset perhetapaamiset perhetyöntekijän kanssa. Työskentelyn tulisi olla läpinäkyvää ja selkeästi dokumentoitua, jotta kaikki perheen kanssa työskentelevät olisivat samoilla linjoilla (kuvio 2.). Johtoryhmässä mietittiin olisiko parityöskentely perhetyön ja omaohjaajan osalta selkein työmuoto, jotta molemmat tietäisivät selkeästi mitä asioita on työnalla?

Kuvio 2. Jaloverson unelma perhetyöstä kahden vuoden kuluttua

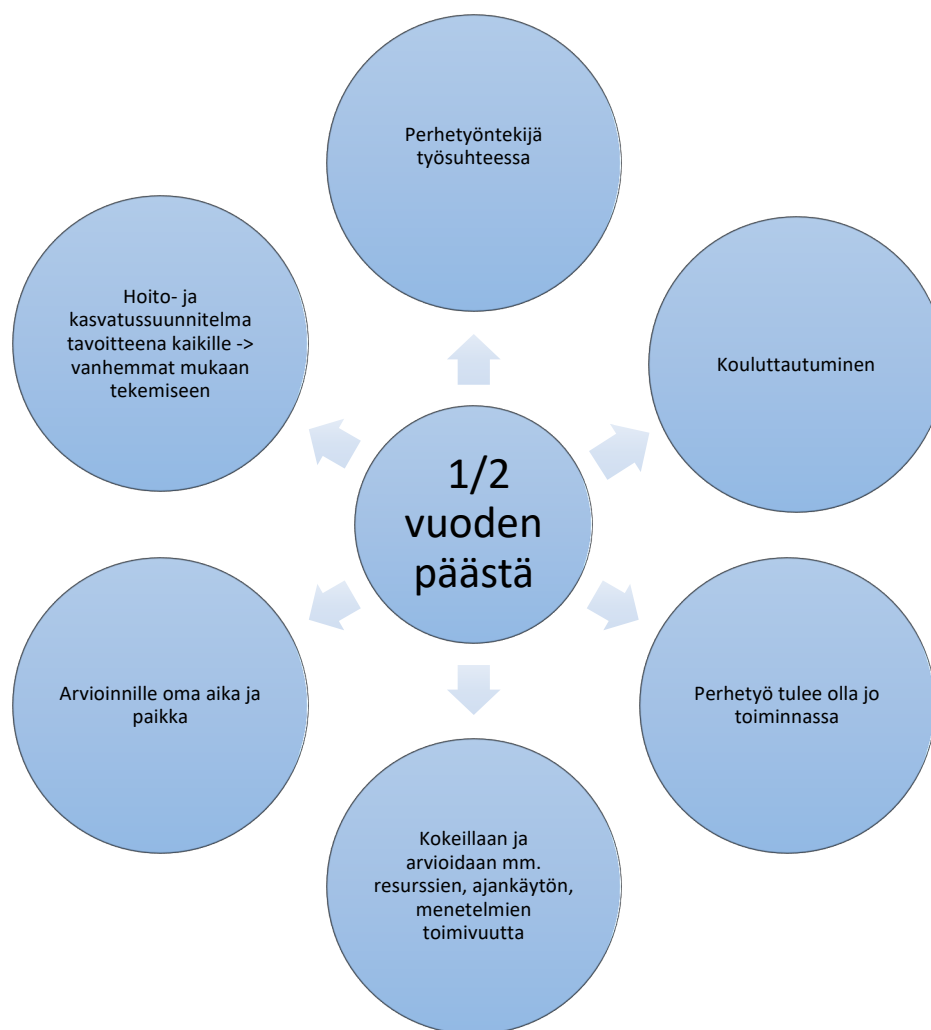
Seuraavaksi tarkasteltiin vuoden päästä olevaa aikaa ja mietittiin, mitä asioita tulisi silloin olla huomioituna, jotta kahden vuoden päähän kirjattu unelma voisi toteutua (kuvio 3.). Tavoitteiksi kirjattiin, että perhetyöntekijän tulisi olla tässä vaiheessa jo yksikössä ja perhetyön työtavoista ja raameista olisi keskusteltu. Johtoryhmän välisissä keskusteluissa esiintyi mietintää mahdollisista haasteista uuden työntekijän ja ammattiryhmän tullessa taloon. Mikä perhetyöntekijän rooli työyhteisössä olisi? Minkälainen olisi työnjako nykyiseen verrattuna? Mitkä asiat olisivat perhetyön vastuulla?

Keskusteluissa päädyttiin siihen, että perhetyö ei saisi olla erillinen osa kuntoutusta, vaan perhetyöntekijän tulisi kuulua vahvasti samaan työryhmään. Perhetyöntekijä ja omaohjaaja tekisivät tiivistä yhteistyötä ja muodostaisivat vahvan työparin. Tämän kautta koko työryhmällä olisi yhteiset suunnitelmat ja tavoitteet, joita kohti työskennellä nuoren ja hänen perheensä kanssa. Työnjaon tulisi olla selkeää ja suunnitelmallista.

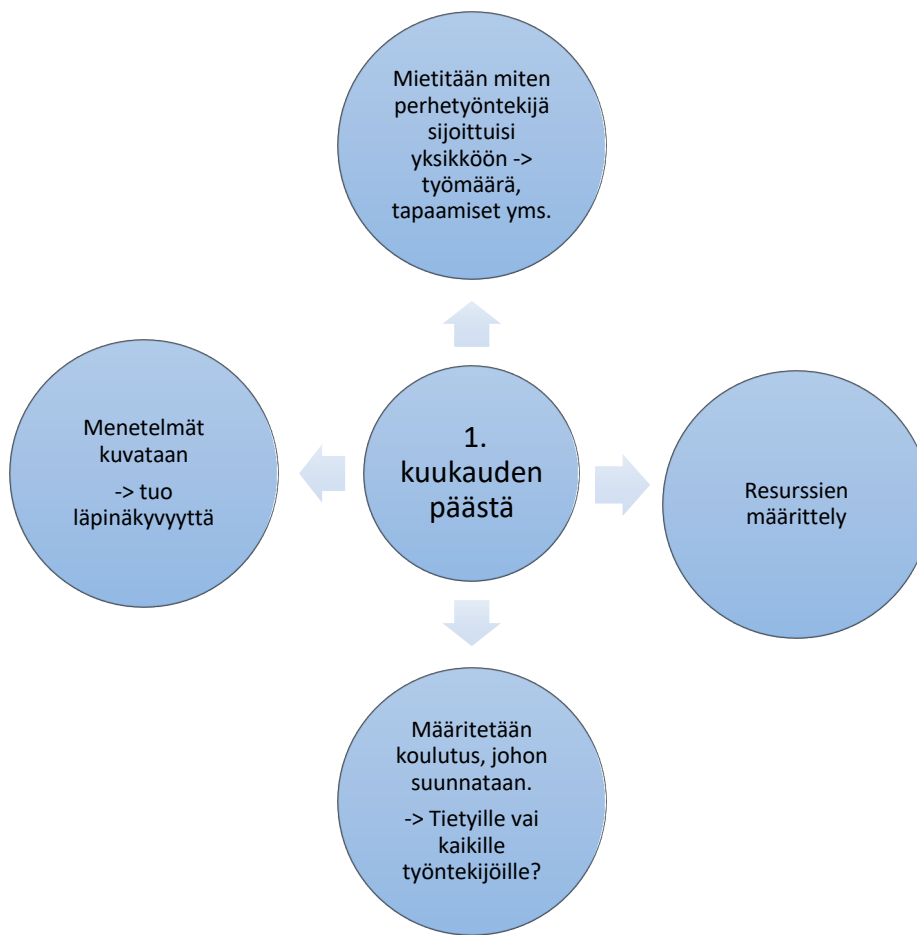
Kuvio 3. Jaloverson unelma perhetyöstä vuoden kuluttua

Tulevaisuuden muistelun seuraavana vaiheena tarkastelimme puolen vuoden päässä oleva aikaa (kuvio 4.). Johtoryhmä nimesi puolen vuoden tavoitteiksi, että perhetyöntekijä olisi jo työsuhteessa ja perhetyö olisi osa yksikön toimintaa. Yhteisesti todettiin, että resurssien, ajankäytön ja menetelmien toimivuutta tulisi edelleen tarkkaan miettiä ja arvioida. Jotta uuden toiminnan arviointi ei unohtuisi, tulisi sille varata selkeästi oma aika ja paikka. Tärkeänä tavoitteena olisi myös, että jokaiselle nuorelle tehtäisiin hoito- ja kasvatussuunnitelmat niin, että vanhemmat osallistuisivat niiden tekemiseen myös. Yksikön työntekijöiden osalta lisäkouluttautumista perhetyöhön liittyviin asioihin pidettiin myös tärkeänä tavoitteena.

Kuvio 4. Jaloverson unelma perhetyöstä puolen vuoden kuluttua

Lähimmäksi tarkasteluajankohdaksi Tulevaisuuden muistelu -menetelmässä asetettiin yhden kuukauden ajanjakso (kuvio 5.). Kokouksessa todettiin, että kuukauden päästä olisi hyvä olla mietittynä jo alustavasti, miten perhetyöntekijä sijoittuisi yksikköön? Miten tapaamiset perheiden kanssa pystyttäisiin järjestämään? Tärkeää olisi myös miettiä resursseja ja perhetyöntekijän työskentelyyn varattuja viikkotuntimääriä. Kokouksessa keskusteltiin myös perhetyöhön ja siihen liittyvien menetelmien koulutuksista ja mietittiin minkälaisilla työntekijöiden kokoonpanoilla millä niihin kannattaisi osallistua. Tärkeää olisi miettiä resurssit ja kuuluuko koulutus kaikille vai ainoastaan pienelle osalle työryhmää.

Kuvio 5. Jaloverson unelma perhetyöstä kuukauden kuluttua

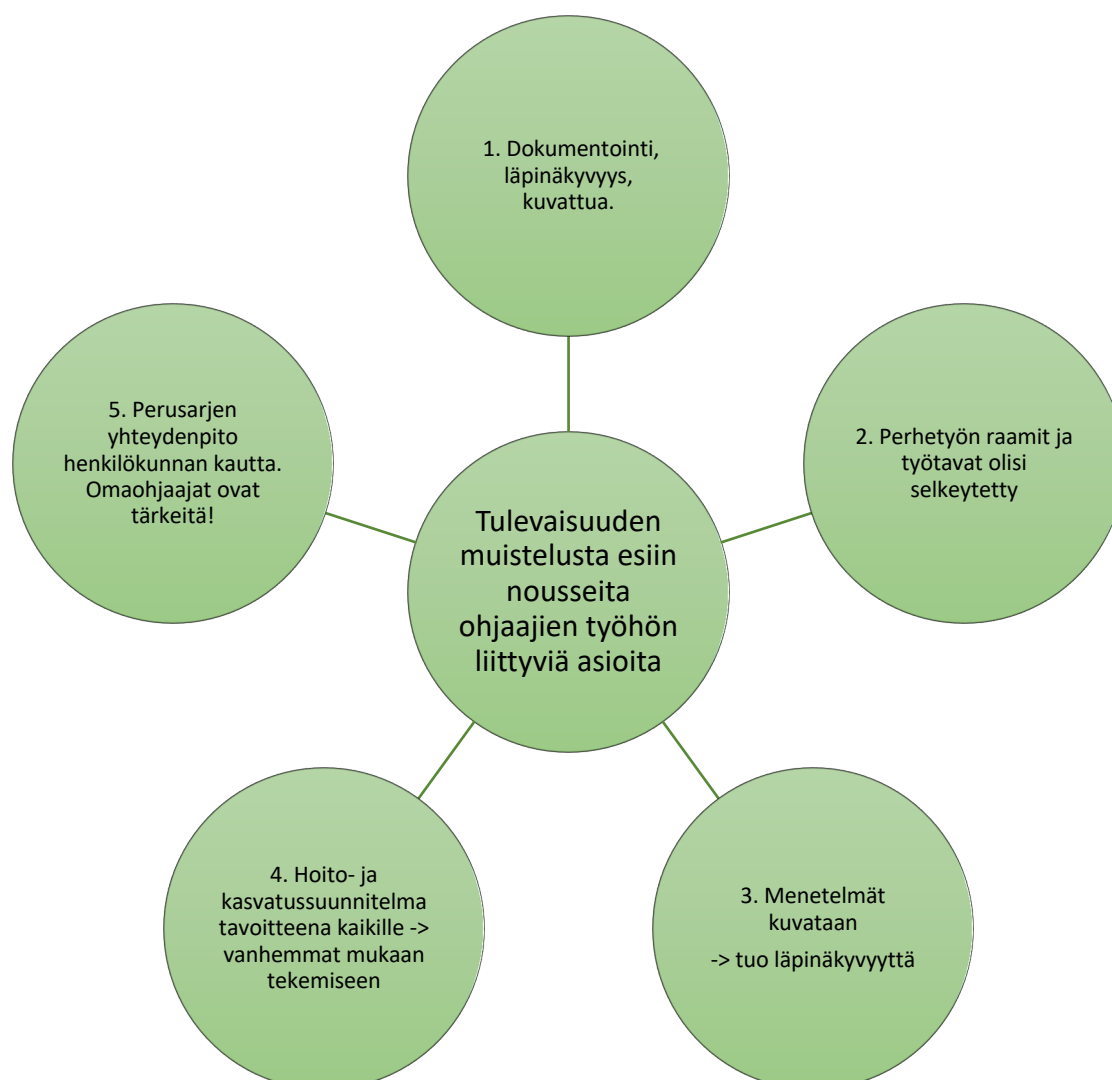
Kokouksen päätteeksi johtoryhmä mietti yhdessä mitkä Tulevaisuuden muistelun avulla nousseista asioista ovat ensisijaisen tärkeitä perhetyön kehittämisessä. Uuden asian sisärajassa todettiin tärkeäksi lähteä *liikkeelle pienin askelin*, yksi nuori ja perhe kerrallaan. Tätä kautta menetelmien ja toimintatapojen toimivuutta käytännössä pystytään myös paremmin arvioimaan. *Resurssien määrittelyä, työntekijöiden kouluttautumista ja perhetyöntekijän saamista työsuhteeseen* pidettiin myös tärkeinä asioina. Seuraavaksi tärkeäksi askeleeksi johtoryhmä nimesi, että *perhetyön raamit ja työtavat ja menetelmät* pitäisi päätätä ja *dokumentoida*. Tämä selkeyttäisi perhetyön työkuvaan koko työyhteisölle. Dokumentointi ja menetelmien kuvaaminen toisivat prosessille läpinäkyvyyttä ja niiden kautta uutta työtapaa pystyisi parhaiten arvioimaan ja jatkokehittämään.

Visioinnin aikana johtoryhmässä keskusteltiin paljon, tuleeko ohjaajien perheiden kanssa tekemää työtä kutsua perhetyöksi vai perheen kanssa tehtäväksi työksi? Keskustelujen pohjalta johtoryhmässä päädyttiin yhteisesti siihen, että kyseiset termit kulkevat hyvin pitkälti käsikädessä, koska lähes kaiken perheen kanssa tehtävän työn nähtiin tukevan koko

perhettä. Vaikka tulevaisuuden suunnitelmana Jaloversossa on palkata yksikköön oma perhetyöntekijä, on osa ohjaajien tekemästä työstä silti edelleen perhetyötä.

5.3.3 Uuden perhetyömallin suunnittelu

Kehittämishankkeen kolmannessa eli uuden perhetyömallin suunnittelun vaiheessa valitsin Tulevaisuuden muistelun kautta rakentuneista kuvioista (kuviot 2.-5.) ne asiat, jotka koskettavat selkeimmin yksikön ohjaajia. Tämän jälkeen mietin kuinka ohjaajien tekemää perhetyötä ja perheen kanssa tehtävää työtä voidaan kehittää tukemaan kuviossa 6. kirjattuja asioita.

Kuvio 6. Tulevaisuuden muistelusta esiin nousseita ohjaajien työhön liittyviä asioita

Teoriatietoon pohjaten nostin kehittämishankkeen kolmannessa eli uuden perhetyömallin suunnittelun vaiheessa pidetyssä johtoryhmän kokouksessa esiin työskentelykeinoja ja asioita, joiden ajattelin tuovan sekä läpinäkyvyyttä, että yhdenmukaistavan ohjaajien tekemää perhetyötä. Ehdotuksina oli (suluissa numerot kuviosta 6., johon ehdotus liittyy):

1. Rakentaa tukikysymysrunko ohjaajille vanhempien kanssa käytyihin kuulumissoittoihin. Asioiden kirjaaminen perhetyön lehdelle Nappulaan. (1., 2. ja 5.)
2. Asiakassuunnitelmapalaveriinhin tarkistuslista perhetyön liittyvien asioiden sopimiseksi (1., 2. ja 5.)
3. Tehdä kaavake tulotilanteeseen ja taustojen selvittämiseen (1., 2. ja 3.)
4. Valmistaa Ensitieto-lehti vanhemmille, joiden lapsi sijoitetaan yksikköön (3.)
5. Hoito- ja kasvatussuunnitelmien tekeminen yhteistyössä vanhempien kanssa (2. ja 4.)

Johtoryhmän kanssa keskusteltiin jokaisesta kehitysehdotuksesta. Johtoryhmä koki kaikki viisi ehdotusta tärkeiksi, joten jatkoimme yhdessä aiheiden kehittämistä Miellekartan eli Mind Map-menetelmän avulla. Kirjasin myös ranskalaisin viivoin palaverissa kehitysehdotuksiin liittyviä asioita muistiin.

5.3.4 Materiaalin kehittämis- ja palautevaihe

1. Tukikysymykset ja aiheet perhetyön näkökulmasta puhelinkeskusteluihin

Kehittämishankkeen uuden perhetyömallin suunnitteluvaiheessa johtoryhmän kanssa keskusteltiin pitkään, mitkä ovat hyödyt ja haitat valmiiden kysymyksien kirjaamisesta tukemaan puhelinkeskusteluja. Hyödyiksi nähtiin kysymysten tuovan yhdenmukaisuutta ja tukevan ohjaajaa muistamaan mitkä asiat tulisi nostaa keskusteluihin. Haittana ja haasteena kuitenkin nähtiin, että valmiit kysymykset saattavat myös kaventaa keskusteluja, joita käydään vanhempien kanssa.

Kehittämishankkeen kolmannessa vaiheessa johtoryhmän kanssa kirjattiin perhetyön näkökulmasta puhelinkeskusteluihin liittyviä alustavia aiheita ja kysymyksiä Mind Map eli Miellekartta työskentelyn avulla ylös. Vanhempien kanssa käytävistä puhelinkeskusteluista yleisempiä ovat niin sanotut kuulumissoitot. Johtoryhmässä mietittiin myös tulisiko kuulumissoitot olla ensisijaisesti omaohjaajien soittamia? Kuulumissoitot on sovittu tehtävän tiistaisin ja keskiviikkoisin ja vuorossa olevat ohjaajat soittavat ne vanhemmille. Yhteisesti todettiin, että omaohjaajan kautta keskusteluihin tulisi selkeämpää jatkumoa ja

vanhempien ja omaohjaajien välistä luottamussuhdetta voisi olla helpompi rakentaa. Työvuorojen puolesta aina tietyinä päivinä tapahtuvat kuulumissoitot eivät ole mahdollisia, mutta edellisessä puhelussa omaohjaaja voisi sopia minä päivänä soittaa seuraavan kerran. Tämä toisi myös suunnitelmallisuutta ohjaajien perheen kanssa tehtävään työskentelyyn.

Kehittämishankkeen kolmannen vaiheen jälkeen johtoryhmä keskusteli vielä uudelleen valmiiden tukikysymyksien kirjaamisesta tukemaan ohjaajien tekemiä kuulumissoittoja vanhemmille. Asiasta keskusteltuaan johtoryhmä päätti, että puhelinkeskustelut otetaan ns. koulutukselliseksi aiheeksi työryhmäkokoukseen. Työryhmäkokouksia järjestetään yksikössä kuukausittain ja niihin osallistuvat kaikki työntekijät. Asian toteutus ja ajankohta jäi vielä mietintään, mutta päädyttiin jo siihen, että työryhmäkokouksessa tullaan keskustelemaan aiheesta ja tehdään mahdollisesti toiminnallisia harjoituksia puhelinkeskusteluihin liittyen.

2. Asiakassuunnitelmaneuvoittelun muistion kehittäminen

Kehittämishankkeen uuden perhetyömallin visiointi- ja suunnitteluvaiheissa johtoryhmän kanssa keskusteltiin asiakassuunnitelmaneuvoittelujen muistioista perhetyön näkökulmasta. Totesimme, että sekä sosiaalityöntekijöiden, että Jaloverson henkilökunnan tekemissä palaverimuistioissa on ollut hyvin vähän merkintöjä suunnitelmallisen perhetyön osalta, vaikka Lastensuojelunlaki (13.4.2007/417, 30§) näin ohjeistaakin. Keskustelimme, että moni asioista on arjen käytäntöihin kuuluvia, mutta saadaksemme Jaloversossa tehtävä perhetyö näkyväksi, olisi tärkeää kirjata suunnitelmat palaverimuistioihin. Näin suunnitelmallinen perhetyö pysyisi myös selkeämmin arjessa mukana, kun sovittuihin asioihin olisi kirjattuna mihin asioihin painotetaan, mitä työhön kuuluu ja milloin toimintaa arvioidaan.

Sovimme palaverissa, että kehittämistyöhön liittyen muokkaamme asiakassuunnitelmaneuvoittelu-muistiopohjaa ja lisäämme sinne oman osion perhetyölle. Palaverissa keskusteltaviin, kirjattaviin ja sovittaviin asioihin listattiin kuuluvaksi ainakin seuraavat asiat:

- Kirjataan kuulumissoitot suunnitelmaan
- Ottaako perhe vastaan kunnan tarjoamia palveluja?
- Mitä perhetyö sisältänyt ensimmäisen kuukauden aikana yksikön puolesta? Miten jatkossa? Kuinka usein tapaamiset ovat?
- Mitkä ovat tavoitteet yksiköstä tehtävälle perhetyölle? Milloin arvioidaan? Milloin seuraava palaveri ja tavoitteiden tarkistaminen?

Lokakuun aikana muokkasimme yhteistyössä hoitovastaavan kanssa sähköisessä kirjausjärjestelmä Nappulassa olevaa asiakassuunnitelmapalaverin valmista muistiopohjaa lisäten siihen perhetyön osio. Osioon laitettiin muistiin valmiiksi sovittavat ja siihen kirjattavat asiat. Näin pystymme tulevaisuudessa varmistamaan, että jatkossa perhetyöhön liittyvät asiat tullaan ainakin keskustelemaan jokaisen nuoren palaverissa. Perhetyön osioon kirjattiin valmiiksi keskusteltaviksi asioiksi kuulumissoitot, perheen muualta saamat perhetyön palvelut, mitä perhetyö on sisältänyt ensimmäisen sijoituskuukauden aikana, mitkä ovat tavoitteet yksiköstä tehtävälle perhetyölle sekä milloin arvioidaan perhetyön tavoitteiden edistymistä.

Esittelin päivitetyn asiakassuunnitelmapalaverin muistiopohjan johtoryhmälle. Johtoryhmä päätti, että päivitetty muistiopohja tullaan ottamaan käyttöön heti. Uuden osion käyttöönotto tiedotetaan henkilökunnalle sähköisen kirjausjärjestelmä Nappulan viestillä. Johtoryhmässä sovittiin, että muistiopohjan toimivuutta tullaan arvioimaan kevään 2020 aikana.

3. Alkukartoituslomake

Kehittämishankkeen kolmannessa vaiheessa työskennellessään johtoryhmä totesi, että tällä hetkellä asiakkaan tilanteen alkukartoitukseen liittyvät kysymykset ovat pääsääntöisesti suunnattu nuorelle itselleen. Nuori tekee arviointijakson aikana tehtäviä, joissa käydään läpi mm. hänen taustaansa, terveydentilaa, päihteiden käytön historiaa ja koulutilannetta. Vanhempien kanssa keskustellaan kuulumissoittojen ja yksikössä vierailujen yhteydessä, mutta ainoastaan jokaisen nuoren käymään terveystarkastukseen liittyvä terveyslomake käydään systemaattisesti vanhempien kanssa yhdessä läpi. Ohjaajien muistin varassa on siis tällä hetkellä paljon vanhemmille suunnattuja kysymyksiä nuoren tilanteeseen liittyen.

Johtoryhmän kokouksessa 16.9.2019 todettiin, että ohjaajilla olisi hyvä olla valmis alkukartoituslomake, jonka voi vanhempien kanssa joko puhelimitse tai kasvotusten käydä läpi. Lomakkeessa tulisi olla ainakin nuoren terveyteen, kouluun ja läheisverkostoon liittyvät tiedot. Lisäksi vanhemmilta olisi hyvä kysyä mielipidettä nuoren kaveripiiristä. Tulevien kotiharjoittelujen sopimisen vuoksi myös perheen rakenne on tärkeä varmistaa heti alussa ja saada kaikkien nuoren elämässä läheisesti mukana olevien puhelinnumerot ja osoitteet tietoomme. Asioiden sujuvuuden kannalta Jaloverson johtaja toivoi myös, että perheiltä pyydetäisiin heti talteen perheen tilinumero ja varmistettaisiin hoitavatko vanhemmat nuoren puhelinliittymän laskut.

Sovimme johtoryhmän kokouksessa, että kehittämistyöhöni liittyen kokoan sovitut alkukartoitukseen liittyvät asiat omalle lomakkeelle. Käyttämässämme sähköisessä kirjausjärjestelmä Nappulassa on olemassa niin sanottu vanhempien kaavake, joka ei Jaloversossa

ole ollut aktiivisessa käytössä. Johtoryhmän kokouksessa sovittiin, että arvioin voiko Nappulan kirjausjärjestelmässä olevaa valmista vanhempien kaavaketta muokata yksikön tarpeiden mukaiseksi. Jos tämä on mahdollista, kehittämistyön kautta valmistuvan alkukartoituksessa käytettävän lomakkeen asiat saisi helpoimmin kirjatuksi ja löydettäväksi Nappulasta.

Kuten johtoryhmän kokouksessa 16.9.2019 sovittiin, tutustuin kehittämishankkeen kolmannessa vaiheessa sähköisessä kirjausjärjestelmässämme Nappulassa jo olevaan niin sanottuun vanhempien lomakkeeseen. Lomake löytyi järjestelmästä nimellä taustoituslomake. Taustoituslomakkeelle oli kirjattuna kysymyksiä läheiset, hoito ja kasvatus, muut hoitoon liittyvät asiat, koulunkäynti, terveys, päihteet, muut tiedot sekä muut tiedot ja taidot otsikoiden alle.

Nappulassa valmiina oleva taustoituslomake on laaja ja kattava käsittäen asiakkaan historian melko pienestä lapsesta lähtien. Yksikköömme sijoitettavat nuoret ovat 13-18-vuotiaita, joten muotoilin lomaketta asiakkaidemme mukaiseksi muun muassa vaihtamalla lapsi-termin nuoreksi. Yksikköön tullessa ei myöskään ole olennaista, kuinka lapsen hoito on esimerkiksi järjestetty alle kouluikäisenä, joten poistin osan valmiista kysymyksistä.

Syyskuussa tein ensimmäisen version alkukartoituslomakkeesta johtoryhmälle. Huomioin johtoryhmän kokouksessa keskustellut asiat lomakkeen suunnittelussa ja päivittämisessä. Lähetin johtoryhmälle 3.10.2019 sähköpostilla viestin Padlet-seinällä olevasta lomakkeesta, johon pyysin heidän kommenttinsa 11.10.2019 mennessä. Sovittuun ajankohtaan mennessä oli tullut useampi kehitysehdotus. Kehittämisehdotuksissa huomio kiinnittyi eri otsikoiden alla oleviin samankaltaisiin kysymyksiin, liian laajoihin kysymyksiin sekä kysymyksiin, jotka kommentoijan mielestä saattoivat olla liian henkilökohtaisia vanhemmille.

Tulleiden kommenttien ja huomioiden perusteella muokkasin ja kehitin lomaketta edelleen. Lomakkeen kysymykset tarkentuivat koskemaan nuoren lähivuotiaita sekä hänen lähi-perhettään. Lomakkeesta jätettiin pois muun muassa perinnöllisiin sairauksiin liittyvä kysymys.

Keskustelimme myös alaverson vastaavan ohjaajan kanssa, että vaikka alkuperäinen suunnitelma oli käydä kysymykset vanhempien kanssa keskustellen läpi, on lomakkeesta hyvä tehdä valmiiksi myös tulostettava versio. Tulostettavan version voi tarvittaessa lähettää postitse vanhemmille täytettäväksi valmiin vastauskuoren kanssa.

4. Ensitieto -lehti

Kehittämishankkeen aikana kävimme johtoryhmässä keskustelua siitä, kuinka paljon nuoren vanhemmilla jää ymmärtämättä tai muistamatta asioita, joista on ensimmäisten viikkojen aikana keskusteltu. Huostaanotto-tilanteeseen liittyvä kriisi itsessään tuo esiin jo sen, että asioita tarvitsee toistaa ja niihin pitää palata. Joskus myös kiireellisen sijoitukseen liittyvä nuoren hakutilanne kotoa saattaa olla niin kaottinen, ettei yksikön työntekijän ole mahdollisuutta jutella vanhemman kanssa rauhassa ja kertoa kaikkia käytännön asioita. Vanhempiin ollaan tietenkin yhteydessä mahdollisimman pian nuoren saavuttua sijoitusyksikköön, mutta mietimme, voisiko alkutilannetta helpottaa tilanteessa annettava ”Tietoa Jaloversosta, sijoituksesta ja arjen käytännöistä -ensitieto lehti”?

Kehittämishankkeen neljännessä vaiheessa kokosin vanhemmille annettavaa ensitieto-lehteä johtoryhmän syyskuun palaverissa koottujen ja suunniteltujen asioiden pohjalta (taulukko 3.).

Taulukko 3. ”Tietoa Jaloversosta, sijoituksesta ja arjen käytännöistä” -ensitieto lehteen tulevia asioita

”Tietoa Jaloversosta, sijoituksesta ja arjen käytännöistä” -ensitieto lehti				
Tietoa Jaloversosta:	Arjen asioita:	Yleistä tietoa:	Kotiharjoittelut:	Perheen vierailut:
Talon esittely: - yhteystiedot - omaohjaajat - mitä tukimuotoja - yhteidenpito perheeseen	- mitä arkeen kuuluu (mitä yksikössä tehdään)? - koulu	- kiireellinen sijoitus - huostaanotto - palaverit - terveystarkastus - yhteistyötahot esim. Sihti - nuorelle tulevat rahat mm. vaate-, asiakas- ja puhelinraha	- käytännöt kotiharjoittelujen aloittamiseen - sovitaan asiakassuunnitelmanneuvottelussa - ruokaraha perheelle	- perhehuone - matkakorvaukset

Työnimenä ollut ”Tietoa Jaloversosta, sijoituksesta ja arjen käytännöistä” muuttui tekemisen myötä ”Nuorisokoti Jaloverso – ensitietoa meistä ja sijoituksesta” -lehdeksi. Ensitietolehden sisällön materiaali koottiin Jaloverson omien internetsivuja, Terveystietokeskuksen ja hyvinvoinnin laitoksen Lastensuojelun käsikirjaa sekä Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän internetsivuja lähteinä käyttäen.

Julkaisun taitossa pyrin huomioimaan, että yhdelle aukeamalle tulisi samaan asiaan liittyviä tietoja. Julkaisun alussa on koottuna kaikki Jaloverson yhteystiedot yhdelle sivulle. Tämän jälkeen kerrotaan yleistä tietoa Jaloversosta ja työryhmästä. Nuoren arki Jaloversossa on seuraava kokonaisuus, jonka jälkeen käydään lyhyesti läpi Jaloversossa tehtävää päihdetyötä. Muiden palveluiden kohdassa kerrotaan mm. mahdollisuudesta suorittaa peruskoulu Jaloversosta käsin, toiminnallisesta kuntoutuksesta, sosiaalipedagogisesta hevos- ja eläintoiminnasta sekä perhetyöstä. Lopuksi käydään vielä läpi Jaloverson yhteistyötahot, vanhempiin liittyvät käytännönasiat sekä yleistä tietoa sijoitukseen liittyen lastensuojelulain pohjalta.

Lähetin tekemäni ensimmäisen version johtoryhmälle sähköpostilla kommentoitavaksi lokakuun lopulla ja pyysin kommentit 3.11.2019 mennessä. Lisäksi tulostin muutaman luonnosversion yksikön toimistoon, jotta niiden avulla oli mahdollista konkreettisesti nähdä, miten tekstit ja kirjatut asiat asettuvat lehteen. Johtoryhmältä määräaikaan mennessä tulleiden kommenttien perusteella tarkensin Ensitieto-lehdestä vielä peruskoulujen kanssa tehtävää yhteistyötä kohtaa sekä vanhempien kanssa hoidettavia käytännön asioita.

5. Hoito- ja kasvatussuunnitelma

Kehittämishankkeen neljänteen vaiheeseen liittyen keskustelimme lokakuussa hoitovastaavan kanssa nuorten hoito- ja kasvatussuunnitelmista. Uusi lastensuojelulaki tuli voimaan 1.1.2020. Uuden Lastensuojelulain (542/2019) 30a § mukaan jokaiselle nuorelle tulee tehdä hoito- ja kasvatussuunnitelma. Hoito- ja kasvatussuunnitelma täydentää sosiaalilyöntekijän kanssa tehtyä asiakassuunnitelmaa kuvaten nuoren tavoitteita yksityiskohtaisemmin ja siihen kirjataan, kuinka niitä voidaan realistisesti tavoitella.

Hoitovastaavan kanssa käytyjen keskustelujen kautta päädyttiin määrittämään, että Nuorisokoti Jaloversossa vastaava ohjaaja yhdessä omaohjaajien kanssa tulee ottaa vastuu hoito- ja kasvatussuunnitelmien tekemisestä lain puitteissa. Lastensuojelulaissa (542/2019) 30a §:ssä todetaan, että hoito- ja kasvatussuunnitelma tulee laatia viipymättä silloin, jos lapseen on kohdistunut sijaishuollon rajoituksia. Suunnitelmaan tulee mm. kirjata miten lapsen tarpeisiin vastataan ja kuinka turvataan hänen hyvä kohtelu. Hoitovastaavan kanssa keskusteltiin, että jos nuoreen ei kohdistu rajoituksia tulee hoito- ja kasvatussuunnitelman tekeminen aloittaa kuitenkin nuoren saavuttua yksikköön. Nuoren

tulopalaverin jälkeen hoito- ja kasvatussuunnitelma täydentyy valmiiksi, kun asiakassuunnitelmaneuvoittelussa kirjatut tavoitteet vahvistuvat.

Laissa todetaan, että lapsen vanhempia tulee kuulla hoito- ja kasvatussuunnitelmaa varten, mutta laissa todetaan myös ”ellei se ole ilmeisen tarpeetonta tai mahdotonta” (Lastensuojelulaki 542/2019, 30a §). Hoitovastaavan kanssa käydyissä keskusteluissa todettiin, että on tärkeää huomioida ja miettiä vanhempien läsnäoloa suunnitelmaa tehdessä. Joidenkin nuorten kohdalla vanhempien läsnäolo saattaa vaikuttaa siihen, kuinka vapaasti ja avoimesti nuori puhuu esimerkiksi omasta päihteettömyystavoitteestaan ja siihen liittyvistä askelista. On tärkeää, että suunnitelmaa tehdessä tilanne on mahdollisimman luonteva, jotta avoin ja keskusteleva ilmapiiri pysyy. Jos päädytään siihen, että vanhempi ei ole läsnä suunnitelman tekemisessä tulee hänet aina kuitenkin huomioida ja puhelimitse käydä kirjatut asiat läpi sekä kysyä hänen mielipiteensä asioihin. Hoitovastaavan kanssa käydyssä keskustelussa todettiin, että kun tavoitteena on jo nuoren kotiutuminen, tulee vanhempien ehdottomasti olla vahvasti mukana suunnitelman tekemisessä ja sitoutua myös omalta osaltaan siinä sovittuihin tavoitteisiin ja asioihin.

5.3.5 Valmiin materiaalin esittely

Joulukuussa 2019 kehittämishankkeen viimeisessä eli viidennessä vaiheessa käytiin yhdessä johtoryhmän kanssa läpi kaikki kehittämishankkeen aikana valmistuneet materiaalit. Kehittämishankkeen myötä valmistuneet materiaalit ovat nuoren palveluprosessi, jossa mukana unelma tulevaisuuden perhetyöstä, tukikysymykset ja aiheet perhetyön näkökulmasta puhelinkeskusteluihin, asiakassuunnitelmaneuvoittelumuistion perhetyön osuus, alkukartoituslomake vanhemmille sekä ”Nuorisokoti Jaloverso – Ensitetoa meistä ja sijoituksesta” -ensitetolehti. Johtoryhmän kanssa keskusteltiin, miten materiaalit tullaan esittelemään työryhmälle. Lisäksi mietittiin millä aikataululla ja miten uudet materiaalit tullaan ottamaan käyttöön nuorisokoti Jaloversossa.

Asiakassuunnitelmaneuvoittelun päivitetty muistiopohja päätettiin ottaa käyttöön heti seuraavien asiakassuunnitelmapalaverien myötä. Uuden osion käyttöönotto tiedotettiin henkilökunnalle Nappulassa olevan henkilökunnan sähköisen viestivihkon avulla. Johtoryhmässä sovittiin, että muistiopohjan toimivuutta tullaan arvioimaan kevään 2020 aikana.

Kuulumissoittojen osalta kehittämishankkeen suunnitteluvaiheessa johtoryhmän kanssa oli keskusteltu, miten vanhemmille soitettuihin kuulumissoittoihin saataisiin selkeää jatkumoa ja rakennettua parempaa luottamussuhdetta vanhempien ja yksikön välillä. Suunnitteluvaiheessa oli jo mietitty, että omaohjaajat voisivat ottaa päävastuun kuulumissoittojen

hoitamisesta. Kehittämishankkeen aikana asiasta keskusteltiin työryhmäkokouksessa ja syksyn aikana tapahtuikin selkeä muutos tämän asian osalta. Kuulumissoittopäivät ovat muokkautuneet niin, että omaohjaajat pystyvät hoitamaan ne ollessaan työvuorossa. Sähköiseen kirjausjärjestelmä Nappulaan tehtyjen perhetyön kirjauksien perusteella tämä on selvästi lisännyt kuulumissoittojen sisältöä, kun omaohjaaja, jolla on parhain tieto nuoren asioista, on ollut yhteydessä vanhempiin.

6 TULOKSET

6.1 Tulevaisuuden perhetyö nuorisokoti Jaloversossa

Prosessikaavio (kuvio 7.) nuoren palveluprosessista, jossa mukana tulevaisuuden perhetyön osio, on koottu johtoryhmän kanssa kehittämishankkeen toisessa ja kolmannen vaiheessa käytyjen keskustelujen perusteella. Unelmassa kahden vuoden päästä tehtävällä perhetyölle johtoryhmä on todennut, että työskentelyn tulee olla läpinäkyvää ja selkeästi dokumentoitua. Kahden vuoden päähän kirjattuun tavoitteeseen johtoryhmä määrittä, että yksikössä olisi myös oma perhetyöntekijä, joka yhdessä omaohjaajien kanssa työskentelee perheiden kanssa aktiivisesti. Unelmaan on myös kirjattu, että säännölliset perhetapaamiset perhetyöntekijän kanssa mahdollistuisi kaikille vanhemmille, jotka kokevat siihen tarvetta.

Kuviossa 7 kuvataan tulevaisuuden unelma perhetyön osion sisältävästä nuoren palveluprosessista nuorisokoti Jaloversossa. Unelmassa ensimmäisen kuukauden aikana perhetyö esitellään vanhemmille. Puhelinkeskustelujen jälkeen perhetyöntekijä ja omaohjaaja tapaavat sovitusti perhettä, jolloin myös vanhempia pystytään henkilökohtaisemmin haastattelemaan nuoren tilanteesta, vanhempien ajatuksista johtaneeseen tilanteeseen sekä heidän toiveista perheensä kanssa tehtävälle työlle. Ensimmäisen kuukauden aikana tapaamisissa käydään yhdessä läpi tilanteita, joita perhe kokee haasteellisiksi ja näihin pyritään löytämään ratkaisukeskeisesti toimintamalleja perheen arkea tukemaan. Tällainen haasteellinen tilanne voisi olla esimerkiksi rajojen asettaminen nuorelle kotiharjoituksissa.

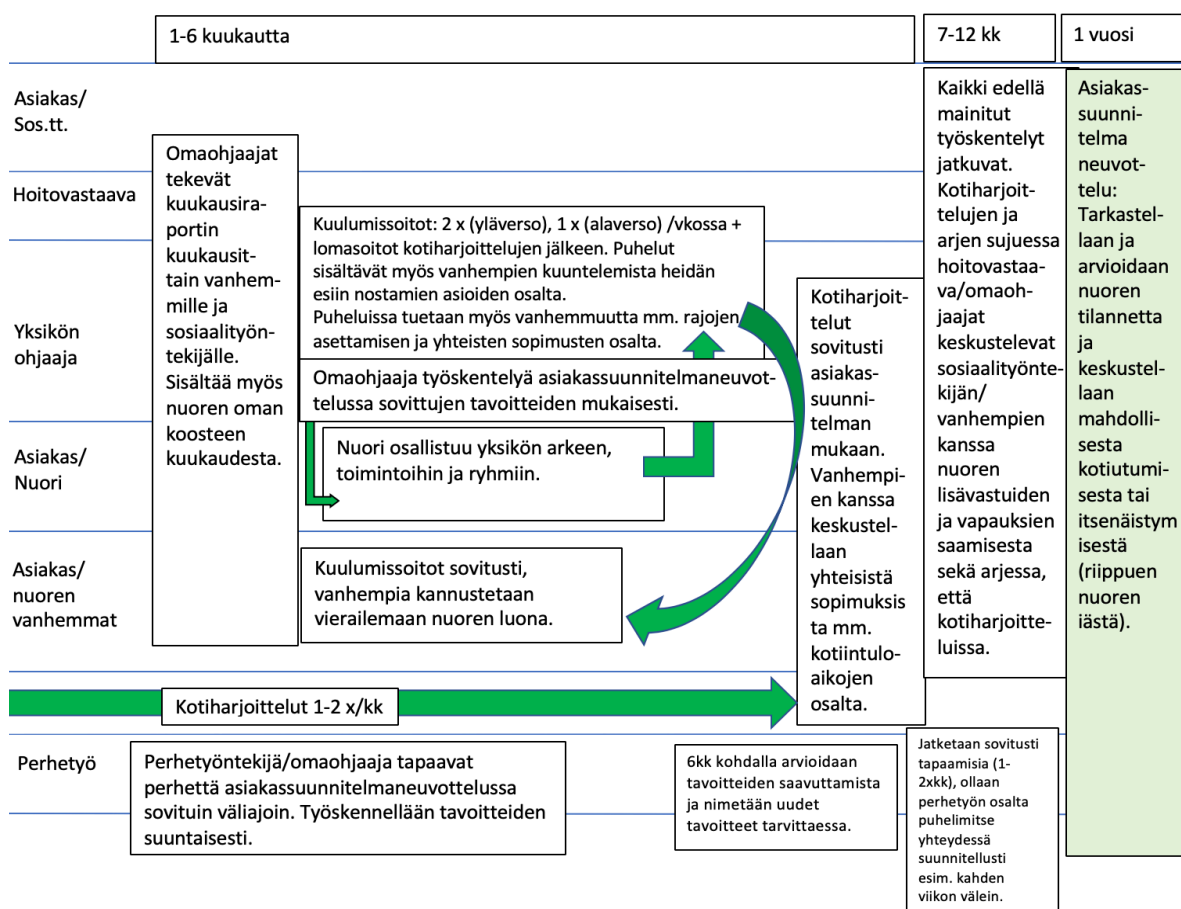
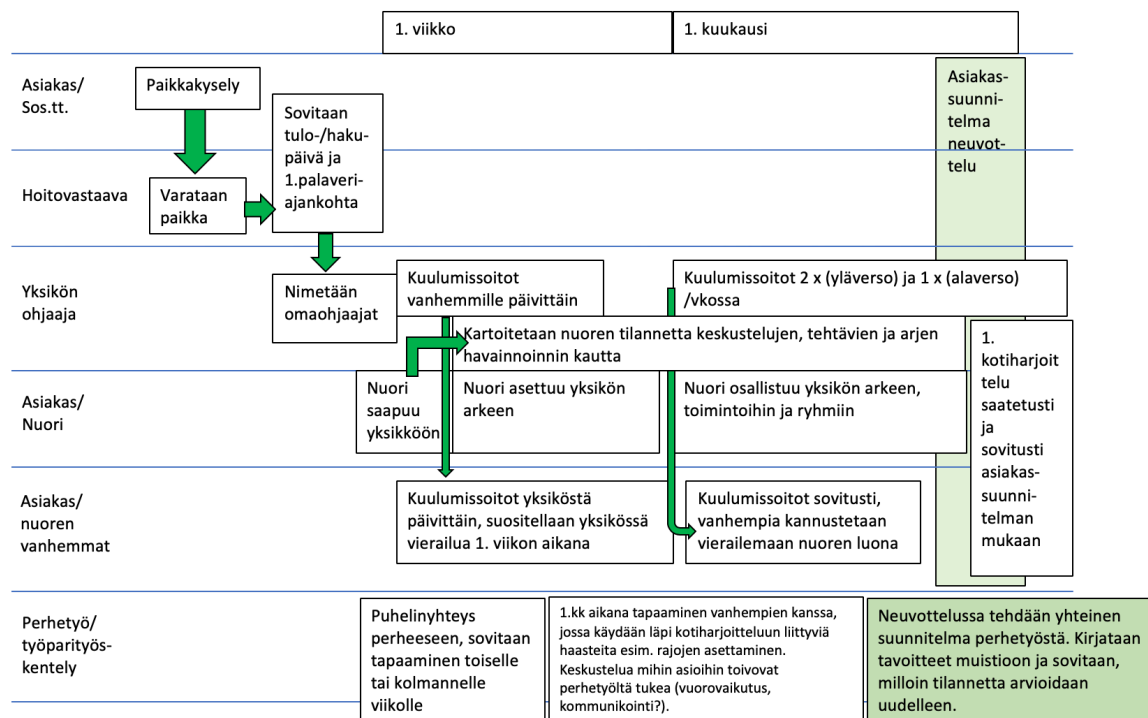
Ensimmäisessä asiakassuunnitelmanneuvottelussa muistioon kirjataan selkeästi tavoitteet myös perheen kanssa tehtävälle työlle. Tärkeää on myös kirjata, kuinka usein tapaamisia pyritään järjestämään, missä ne järjestetään ja mikä on tapaamisten tavoite. Myös tavoitteiden suuntaisen työskentelyn arviointi on tärkeää huomioida ja sopia heti ensimmäisessä asiakassuunnitelmapalaverissa.

Seuraavien kuuden kuukauden aikana perhetyöntekijä ja omaohjaaja jatkavat tavoitteiden mukaista työskentelyä perheen kanssa sovituisissa tapaamisissa. Puolen vuoden kohdalla pysähdytään esimerkiksi hoito- ja kuntoutussuunnitelman tarkistuksen yhteydessä arvioidaan myös perhetyön tavoitteiden saavuttamista ja tarvittaessa tarkennetaan niitä. Työskentelyä jatketaan perheen kanssa tarpeen mukaan.

Työskentely tulee olla yksilöllisesti suunniteltua ja perheen haasteet huomioivaa. Perhetyöntekijä voi tarvittaessa tavata vanhempia, jolloin keskustelu voi painottua esimerkiksi yhteisten pelisääntöjen ja rajojen asettamiseen ja niistä kiinni pitämiseen. Toisessa

tilanteessa tapaaminen voi olla vanhempien ja nuoren kanssa, jolloin tavoitteena esimerkiksi yhdessä vietettävän vapaa-ajan harjoittelu.

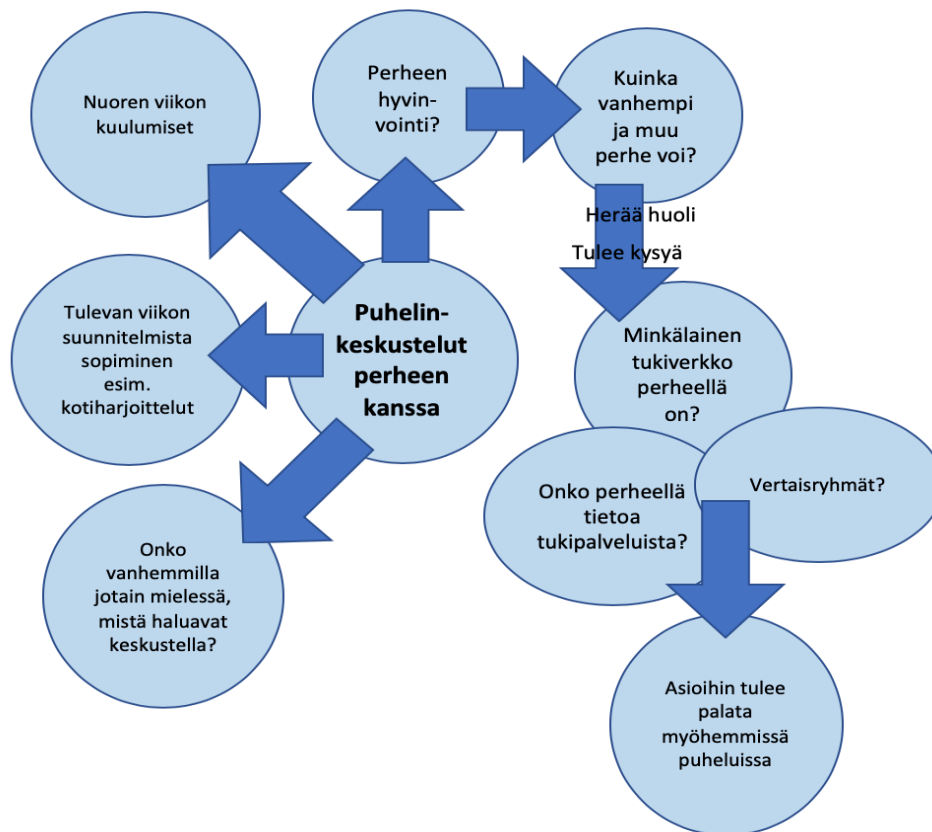
Jotta tulevaisuuden perhetyö on läpinäkyvää ja selkeästi dokumentoitua tulee sähköisessä kirjausjärjestelmä Nappulassa perhetyön kirjauksissa käyttää aina perhetyö -otsikkoa. Perhetyö tulee näkyä ja huomioida tulevaisuudessa kaikissa palavereissa ja muistioissa, jotta tavoitteiden mukainen toiminta pysyy arjessa koko ajan mukana.

Kuvio 7. Tulevaisuuden perhetyön osion sisältävä nuoren palveluprosessi nuorisokoti Jaloversossa

6.2 Tukikysymykset ja aiheet perhetyön näkökulmasta puhelinkeskusteluihin

Joulukuussa kehittämishankkeen viidennessä vaiheessa esittelin kuvioon 8. kirjatut aiheet johtoryhmälle. Johtoryhmän kanssa keskusteltiin, että perhetyön näkökulma puhelinkeskusteluihin tullaan ottamaan koulutukselliseksi aiheeksi työryhmäkokoukseen kevään 2020 aikana.

Kuvio 8. Miellekartta perheen kanssa käytävien puhelinkeskusteluiden tueksi

6.3 Asiakassuunnitelmaneuvoittelumuistion perhetyön osuus

Sähköisessä kirjausjärjestelmä Nappulassa ollut asiakassuunnitelma- lomake päivitettiin kehittämishankkeen kuudennen vaiheen lopussa johtoryhmässä käytyjen keskustelujen pohjalta lisäten siihen oma osio perhetyölle (taulukko 4.). Uuteen osioon kirjattiin valmiiksi muistiin palaverissa perhetyön osalta keskusteltavat asiat, jotta yksikössä tehtävä suunnitelmallinen perhetyö tulisi myös näkyväksi tulevaisuudessa. Näin pystymme tulevaisuudessa myös varmistamaan, että jatkossa perhetyöhön liittyvät asiat tullaan ainakin keskustelemaan jokaisen nuoren palaverissa.

Taulukko 4. Asiakassuunnitelmaneuvoittelun muistiopohja

OTSIKKO	KÄSITELTÄVÄT ASIAT
Tämänhetkinen tilanne	<ul style="list-style-type: none"> • Arki Jaloversossa • Yhteydenpito läheisiin
Tulevaisuus	<ul style="list-style-type: none"> • Tavoitteet • Jatkosuunnitelma • Muut asiat
Perhetyö	<ul style="list-style-type: none"> • Kuulumissoitot • Perheen muualta saamat perhetyön palvelut • Tavoitteet yksiköstä tehtävälle perhetyölle <ul style="list-style-type: none"> ○ Ensimmäinen kuukausi, mitä sisältänyt? ○ Miten jatkossa ja millä tiheydellä tapaamiset • Tavoitteiden edistymistä arvioidaan
Seuraava asiakassuunnitelmaneuvoittelu	<ul style="list-style-type: none"> • Ajankohta

6.4 Alkukartoituslomake vanhemmille

Sähköisessä kirjausjärjestelmä Nappulassa ollut valmis vanhempien kaavake muokattiin ja päivitettiin Jaloverson tarpeiden mukaan. Muokkaamalla valmista lomakepohjaa saimme yksikölle yksilöllisesti suunnatun ”Alkukartoituslomake vanhemmille” lomakkeen (taulukko 5.) sähköiseen kirjausjärjestelmään. Näin lomakkeen asiat tulevat kirjatuksi ja löydettäväksi myös helpommin asiakkaan tiedoista.

Johtoryhmässä keskusteltiin jo suunnitteluvaiheessa, että uusien asioiden käyttöönotto tulee tapahtumaan asteittain uusien asiakkaiden myötä. Lomake tullaan käymään työryhmän kanssa läpi työryhmäkokouksessa ja samalla sovitaan yhteisesti sen käyttöönoton aloittamisesta. Tämän myötä saamme yhtenäistettyä perheiltä kerättävän taustatiedon laatua.

Taulukko 5. Alkukartoituslomake vanhemmille

Osio salattu.

6.5 ”Nuorisokoti Jaloverso - Ensitietoa meistä ja sijoituksesta” -ensitietolehti

Johtoryhmältä tulleiden kommenttien ja huomioiden pohjalta Ensitieto -lehti muokkautui lopulliseen muotoonsa (liite 4). ”Nuorisokoti Jaloverso - Ensitietoa meistä ja sijoituksesta” -ensitietolehti tullaan antamaan jatkossa perheille, jotka käyvät tutustumassa yksikköön. Lisäksi uuden nuoren hakutilanteessa yksikön ohjaaja antaa ensitietolehden nuoren vanhemmille. Näin toimiessamme perhe saa heti ensitapaamisella konkreettista tietoa nuorisokoti Jaloversosta ja nuoren sijoitukseen liittyvistä asioista.

Ensitietolehteen on koottuna kaikki Jaloverson yhteystiedot sekä yleistä tietoa Jaloversosta ja työryhmästä. Ensitietolehti sisältää lyhyesti tietoa nuoren arjesta Jaloversossa sekä yksikössä tehtävästä päihdetyöstä. Jaloverson muiden palveluiden osalta julkaisussa kerrotaan mm. mahdollisuudesta suorittaa peruskoulu Jaloversosta käsin, toiminnallisesta kuntoutuksesta, sosiaalipedagogisesta hevos- ja eläintoiminnasta sekä perheyöstä. Ensitietolehteen on kirjattu myös Jaloverson yhteistyötahot, vanhempiin liittyviä käytännönasioita sekä yleistä tietoa sijoitukseen liittyen lastensuojelulain pohjalta.

”Nuorisokoti Jaloverso - Ensitietoa meistä ja sijoituksesta” -ensitietolehden kansi

Jaloverso

*Nuorisokoti Jaloverso
-Ensitietoa meistä
ja
sijoituksesta*

7 KEHITTMÄISTYÖN YHTEENVETO

7.1 Tulosten pohdinta

Nuorisokoti Jaloversoon tekemäni kehittämishankkeen tavoitteena oli luoda nuoren palveluprosessikaavion osaksi osio perhetyön sisällöistä ja aikatauluista tukemaan työryhmän työskentelemistä. Perhetyön kehittämisen avulla kehittämishankkeen tavoitteena oli myös rakentaa tukimateriaaleja työryhmälle perheen kanssa työskentelyn tueksi.

Kehittämishankkeen tulosten avulla on mahdollista löytää yksikössä tehtävän perhetyön tulevaisuuden painopisteet sekä kehittää ja yhtenäistää jatkossa yksikössä tehtävää perhetyötä. Kehittämishankkeessa valmistuneita materiaaleja ja suunnitelmia ei prosessin päättyessä ole otettu vielä käytäntöön, joten tulosten siirtämisestä yksikön toimintaan ei vielä ole näyttöä. Kehittämishankkeen tulosten pohdinta tapahtuu näin ollen suhteessa teorian tietoon.

Kehittämishankkeen aikana yksikön johtoryhmä nimesi pitkän ajan tavoitteeksi palkata yksikköön oma perhetyöntekijä. Tämä uusi työntekijä mahdollistaisi tulevaisuudessa vahvemman ja suunnitelmallisemman perhetyön tekemisen yksikössä. Kehittämishankkeen tuloksena syntyneeseen nuoren palveluprosessikaavioon on sisällytetty uutena asiana perhetyön osio, jonka myötä perhetyöntekijä yhdessä omaohjaaja parin kanssa pystyy suunnitelmallisemmin tekemään töitä perheiden kanssa, kuin aikaisemmin on tehty. Ensikohtaamiset sekä sijoitetun nuoren, että hänen vanhempiensa kanssa ovat tärkeitä luomaan hyvää pohjaa tehtävälle yhteistyölle. Tämä huomioiden uudessa perhetyön osuudessa nuoren palveluprosessikaaviossa pyritään saamaan vanhempien kanssa heti alusta asti luotua hyvää kontakti ja vahva luottamussuhde. Hyvän yhteistyön pohjalta, kun vastakain asettelua ei suuremmin ole, on helpompaa lähteä työskentelemään nuoren asioiden parissa ja kuntoutumisen tukemisessa.

Kehittämishankkeen myötä suunniteltu ensimmäisen kuukauden aikana tapahtuva jalkautuminen perheiden pariin on uusia asia nuorisokoti Jaloverson tulevaisuuden perhetyössä. Kuten Myllymäki (2018, 172) toteaa, on viime vuosien aikana sijaishuollon perhetyöhön tullut uutena toimintamallina jalkautuva perhetyö. Jalkautuvan perhetyön kautta sijaishuollon on mahdollista rakentaa tiiviimpää yhteyttä sijoitetun lapsen perheeseen. Kehittämistyön unelmatyöskentelyssä johtoryhmä totesikin tulevaisuuden tavoitteeksi juuri tiiviimmän yhteistyön rakentumisen perheiden kanssa. Perheille tulisi pystyä tarjoamaan heidän toivomansa ja tarvitsemansa tuki tapaamisineen. Alun tiiviimmän yhteistyön kautta perheet olisivat mahdollisesti myös mukana nuoren kuntoutumisprosessissa aktiivisemmin.

Nuoren palveluprosessikaaviossa perhetyön osioon on suunniteltuna, että perhetyöntekijä ottaa jo ensimmäisen viikon aikana yhteyden perheeseen sopiakseen ensimmäisen kuun tapaamisesta. Kuukauden kohdalla on asiakassuunnitelmaneuvoittelu, jossa tehdään yhteinen suunnitelma mahdollisesta perhetyöstä ja sen tavoitteista. Seuraavien kuuden kuukauden aikana perhetyöntekijä yhdessä omaohjaajan kanssa tapaa perhettä sovitusti. Tavoitteiden saavuttamista ja työskentelyä arvioidaan puolen vuoden kohdalla ja tarvittaessa tarkennetaan suunnitelmaa jatkon osalta. Kehittämishankkeessa syntyneen palveluprosessin suunnitelman kautta nuorisokoti Jaloverson perhetyö olisi tulevaisuudessa säännöllistä ja tiivistä perheiden kanssa tehtävää yhteistyötä. Tämänkaltainen tiivis yhteistyö mahdollistuu ainoastaan jalkautumisen kautta.

Jalkautuminen perheiden pariin luo selkeitä haasteita nuorisokoti Jaloversossa jo sen vuoksi, että yksikköön sijoitettujen nuorten kodit ovat ympäri Suomen. Välimatkat ovat pitkiä ja kulkeminen perheiden luokse vie aikaa. Tämän vuoksi suunnitelmallisuus työvuorojen suunnitteluissa, perhetyölle varattu resursointi ja ajankäyttö ovat asioita, joihin yksikössä tulee kiinnittää jatkossa huomiota, jos jalkautuvan perhetyön tarjoaminen aloitetaan. Perhetyön palvelujen sisältyessä palvelutuotteisiin tulee yksikön johdon myös tarkistaa palvelutuotteiden hintoja lisääntyvien kustannuksien vuoksi.

Kehittämishankkeessa valmistui ohjaajille suunnattu miellekartta vanhempien kanssa käytävien puhelinkeskustelujen tueksi. Kuten Myllymäki (2018, 172) toteaa vanhempien kanssa käytävien puhelinkeskustelujen ja tapaamisien kuuluvan edelleen perinteiseen sijaishuollon perhetyön arkeen. Nuorisokoti Jaloverson työskentelyssä nämä työmuodot kuuluvat jatkossakin vahvasti yksikön viikko-ohjelmaan. Sähköisen kirjausjärjestelmä Napulan kuulumissoittojen kirjausten kautta oli kehittämishankkeen alussa nähtävissä, että perheille tehdyt kuulumissoitot olivat hyvin erilaisia, riippuen kuka ohjaajista puhelun oli tehnyt.

Päihteitä käyttävän nuoren kohdalla perhetyötä tehtäessä on tärkeää, että perhe huomioidaan heti alusta asti nuoren sijoituttua yksikköön. Kuten Barnard (2005, 39; 45) raportissaan totesi, vaikuttaa nuoren päihteiden käyttö koko perheeseen. Tutkimuksessa todettiin päihteitä käyttävän nuoren sisarusten altistuvan päihteille sekä niiden liitännäisvaikutuksille. Suurena riskinä oli, että pienemmät sisarukset ottavat mallia vanhemman sisaruksen toiminnasta. Tämän vuoksi onkin tärkeää saada mahdollisimman pian tukea vanhemmille, kuinka toimia päihteitä käyttävän nuoren sekä muiden sisarten kanssa. Vanhempia tulee muun muassa ohjata kiinnittämään tietoisesti huomionsa päihteitä käyttävän nuoren sijaan myös muihin sisaruksiin ja tukea heidän normaalia kehitystänsä yhdessä olon, harrastuksien ja normaalin arjen avulla.

Kehittämishankkeessa valmistunut puhelinkeskustelujen miellekartta keskustelujen tueksi muistuttaa ohjaajia huomioimaan myös muun perheen. Kehittämishankkeen kautta valmistuneen tukimateriaalin avulla on tavoitteena yhtenäistää puheluissa käsiteltäviä asioita. Jokainen ohjaaja tekee työtä oman persoonansa kautta, mutta siitä huolimatta yhteinen ohjeistus mahdollistaa palveluiden laadun yhtenäistämistä.

Kehittämishankkeessa valmistuneen vanhemmille suunnatun alkukartoituslomakkeen kysymyksien avulla voidaan nuoren taustatietojen lisäksi myös kartoittaa minkälaisia päihteiden käyttöön altistavia tai suojaavia tekijöitä nuoren ympäriltä löytyy. Näistä asioista vanhempien kanssa keskustellessa perhetyöntekijä ohjaajatyöparinsa kanssa voivat miettiä miten nuoren kokonaistilannetta voidaan tukea. Niemelä (2015, 144-146) toteaa, että kuntoutumisen aikana riskitekijöihin huomion kiinnittämisen avulla voidaan vähentää päihdehäiriön kehittymisen riskiä.

Vanhemmille suunnattu alkukartoituskysely tuo selkeän lisän yksikön aikaisempaan toimintaan verrattuna. Alkukartoituksen laajentaminen tapahtumaan systemaattisesti jokaisen sijoitetun nuoren vanhemman kanssa heti nuoren tullessa yksikköön yhtenäistää perheiden kanssa tehtävää työtä yksikössä. Lisäksi vanhempien haastattelu voi antaa lisätietoa nuoren tilanteesta ja toisen näkökulman nuoren päihteidenkäyttöön johtaneisiin asioihin.

Kuten Marttunen ym. (2013,12) toteavat ovat erilaiset kartoituslomakkeet tärkeässä roolissa saadaksemme käsitystä nuoren kokonaistilanteesta. Alkukartoituksen sekä ensimmäisen kuukauden aikana tehtävän perhetyön kautta on mahdollista kartoittaa perheen kokonaistilannetta ja tehdä suunnitelmaa perheelle suunnatuista yksilöllisimmistä palveluista. Perheiden kanssa käytyjen keskustelujen ja arjen havainnoinnin kautta on selkeästi ollut huomattavissa, että pelko nuoren päihteiden käytöstä sekä nuoren uhatessa jatkaa päihteiden käyttöä vaikuttavat usein vanhempien toimintaan ja tapaan reagoida asioihin.

Vanhempien ei pitäisi mennä mukaan päihteitä käyttävän nuoren valtapeliin vaan pyrkiä johdonmukaiseen ja selkeään toimintaan läheisen päihteiden käytöstä huolimatta. Bertrand ym. (2013, 35) toteavat, että vanhemmuustaidot ovat tärkeimpiä taitoja vanhemmille, jotta he pystyisivät tukemaan päihteitä käyttävää lastaan hänen kuntoutumisessaan. Arjen havainnoinnin kautta on ollut nähtävissä kuitenkin, kun huoli oman lapsen terveydestä ja turvallisuudesta on suuri, että vanhemmat reagoivat ymmärrettävästi tunnepohjaisesti asioihin. Vanhemmat tarvitsevat usein ulkopuolista tukea vanhemmuustaitojen ylläpitämiseen päihteitä käyttävän nuoren kanssa toimiessa.

Kuten Lastensuojelun käsikirjassa (2019f) todetaan, on perheiden kanssa töitä tekevien ohjaajien tärkeää osata kuunnella, voidakseen auttaa vanhempia heidän apua

kaipaamissaan tilanteissa. Kuuntelemisen taito on erittäin tärkeä vuorovaikutuksen elementti. Arjen havainnoinnin avulla on pystynyt huomaamaan, että vanhempien saadessa ensin puhua vapaasti ja saadessaan kokemus kuuluksi tulemisesta on vaikeistakin asioita puhuminen tämän jälkeen ollut rakentavampaa ja vuorovaikutuksellisempaa. Ohjaajien on tärkeä muistaa, että kuuntelemisen taitoa tarvitaan jokapäiväisessä työssä nuorten ja heidän vanhempien kanssa toimiessa.

Kehittämistyön viimeisenä konkreettisena asiana perheiden kanssa tehtävän yhteistyöpohjaksi valmistui Ensitietolehti ”Nuorisokoti Jaloverso – ensi tietoa meistä ja sijoituksesta”. Sijoituksen alkuun voi liittyä hyvin monenlaisia tunteita ja tapahtumia, jonka vuoksi vanhemmat eivät välttämättä pysty vastaanottamaan ja sisäistämään heille kerrottua uutta tietoa. Shokkivaiheessa olevan ihmisen kohdalla tuleekin huomioida, että hänen kykynsä ottaa vastaan tietoa on tuolloin heikentynyt (Suomen Mielenterveys ry 2020). Ensitietolehden tarkoitus on antaa vanhemmille jotain konkreettista heti alkutilanteessa, johon he voivat palata myöhemmin. Perheen saadessa tietoa lapsensa sijoitusyksiköstä heti konkreettisemmin voi tämä auttaa työskentelyn ja yhteistyön aloittamista.

Nuorisokoti Jaloversoon tehdyn kehittämistyö ”Nuorisokoti Jaloverson perhetyö - kohti yhtenäistä toimintamallia” avulla on löytynyt useita työn tukimuotoja, joilla voidaan yhtenäistää yksikössä tehtävää perhetyötä. Työntekijöiden tueksi kehittämistyössä valmistuneet tukimateriaalit ja kyselylomakkeet tuovat yhtenäisen pohjan perhetyön aloittamiselle sijoitetun nuoren perheiden kanssa. Jokainen nuori ja hänen perheensä ovat tietenkin yksilöllisiä, joten liian tarkat ohjeet eivät toimi perhetyötä tehdessä. Tärkeintä on, että työlle on suuntaviivat ja raamit, joiden puitteissa työtä tehdään työntekijöiden omalla persoonalla.

Jos nuorisokoti Jaloverso palkkaa lähiaikoina oman perhetyöntekijän kehittämistyössä esiin nousseen unelman mukaan, antaisi se selkeän lisämarkkinointiarvon yritykselle tulevissa kilpailutuksissa. Nuoren kokonais kuntoutumisen kannalta näen myös hyödylliseksi panostaa nuoren perheeseen, jotta nuoren kotiutuessa olisi hänen turvaverkollansa keinoja tukea nuorta päihitteettömyydessä ja tavoitteiden suuntaisessa toiminnassa. Yksikköön sijoitetut nuoret ovat itse tuoneet esiin vieraantuneensa perheestä useiden sijoitusten ja heidän omasta toiminnastaan tulleiden lastensuojelullisten rajoitusten ja pitkien välimatkojen vuoksi. Näen jalkautuvan, perheen arkeen tehtävän työn olevan erittäin tärkeää, jotta perheet pääsevät tarvittaessa harjoittelemaan tukihenkilön, esimerkiksi perhetyöntekijän tai ohjaajan, avustuksella normaaliin arkeen liittyvää yhdessäoloa. Yhteiset toiminnalliset tapaamiset, sovitut ruokailut ja säännöllinen arki tukevat paluuta oman perheen pariin sijoituksen päätyttyä. Kuten Soenens ym. 2006 (Bertrand ym. 2013, 35 mukaan) toteaa, perheille on tärkeää tarjota palveluita, joiden avulla vanhemmat pystyisivät

harjoittamaan vanhemmuustaitojaan. Jalkautuvan työskentelyn avulla perhetyöntekijä voisi tukea vanhempia juuri vanhemmuustaitojen kehittämisessä sekä perheen jäsenten välisen vuorovaikutuksen harjoittamisessa.

7.2 Kehittämishankkeen arviointi ja tulosten hyödynnettävyys

Kehittämishankkeessa käytetyt menetelmät toimivat hyvin nuorisokoti Jaloverson työryhmän kanssa työskennellessä. Koko työryhmän kanssa hyödynnetty kolmen kysymyksen Post It-lappu kysely tuotti runsaasti vastauksia ja motivoi jokaista työkokouksessa ollutta vastaamaan kysymyksiin. Vastauksien pohjalta sain koottua materiaalia ensimmäiseen johtoryhmän kokoukseen ja tuotua kaikkien työntekijöiden ääntä kuuluvaksi siitä, minkälaista heidän mielestään perhetyö yksikössämme tällä hetkellä on sekä mitä heidän mielestään siihen tulisi tulevaisuudessa kuulua.

Johtoryhmän kanssa käytetty Tulevaisuuden muistelu -menetelmä tuotti hyvää keskustelua tulevaisuuden perhetyöstä yksikössämme. Tulevaisuuden muistelun avulla kehittämishankkeessa saatiin suunniteltua tulevaisuuden perhetyölle suuntaa ja mietittyä minkälaisia asioita tulisi lähitulevaisuudessa huomioida, jotta kahden vuoden päähän kirjattu unelma voidaan saavuttaa. Pienempiin ajanjaksoihin tehdyt tarkennukset ja suunnitelmat auttavat johtoryhmää hahmottamaan, mitä kaikkea uuden palvelun käyttöönottoon yrityksen kannalta käytännössä tarkoittaa.

Johtoryhmän kanssa käytetty Padlet-seinä ja sen kautta järjestetty kommentointi vanhemmille suunnatun alkukartoituslomakkeen kehittämisessä ei aluksi toiminut teknisten vaikeuksien vuoksi. Vastaavan ohjaajan vastaukset näkyivät ensimmäisellä kerralla kirjain sekamelskana ilman ymmärrettäviä sanoja. Jostain syystä puhelimen kautta käytettynä ei Padlet-seinä toiminut toivottavalla tavalla, mutta tietokoneen kautta asia korjaantui.

Padlet-seinä toimi muuten kuitenkin hyvin johtoryhmän tapaamisten välissä olevana keskusteltuseinänä, jonka avulla alkukartoituslomakkeen työstämistä sai jatkettua eteenpäin johtoryhmän jäseniltä tulleiden kommenttien myötä. Mind Map eli miellekartta toimi taas johtoryhmän kokouksissa ajatuksien ja keskustelujen hahmottajana. Miellekarttojen avulla sai hahmoteltua heti kokouksessa kaikkien näkyville keskustellut asiat. Miellekarttojen tulivat myös jatkotyöskentelyä, kun niihin pystyi palaamaan tarvittaessa.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2020) on koonnut hyvän tieteellisen käytännön periaatteet ohjeisiinsa. Tieteellisen käytännön keskeisinä lähtökohtina tutkimuksissa tulee noudattaa tunnustettuja toimintatapoja, jotka ovat rehellisyys, yleinen huolellisuus ja tarkkuus.

Lisäksi tulee noudattaa huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä, tuloksien tallentamisessa sekä tulosten arvioinnissa. Tärkeää on myös toteuttaa avoimuutta ja vastuullisuutta viestinnässä tutkimusten tuloksien julkaisussa.

Mielestäni kehittämishankkeen työskentelyssä toteutettiin hyvän tieteellisen käytännön periaatteita ja valittujen menetelmien luotettavuuden ja eettisyyden osalta molemmat osaa-alueet tulivat huomioiduiksi. Koko työryhmän ääni on tullut aidosti kuuluksi heti alkukartoituksen myötä. Lisäksi työntekijöiden henkilöllisyys ei alkukartoitusvaiheessa selvinnyt. Post It-lappujen avulla tehty kysely takasi heille heidän anonymiteettinsa. Lisäksi kaikkien johtoryhmän kanssa käytyjen keskustelujen ja tapaamisien pohjalta on tehty muistiinpanot, jotka ovat olleet pohjana seuraavissa työskentelyvaiheissa. Työskentely on ollut läpi hankkeen avointa ja läpinäkyvää.

Kehittämishankkeessa valmistuneet materiaalit ovat mielestäni valmistuneet tarpeeseen, joka on tullut esiin Nuorisokoti Jaloverson kehittäessä omia työskentelytapojaan ja työku-
lttuuriaan toimintavuosiensa aikana. Kehittämishankkeen tarkoituksena oli saada yksikössä tehtävä perhetyö näkyväksi ja osaksi asiakkaan palveluja. Kehittämishankkeen tuloksena valmistunut kuvaus nuoren asiakasprosessista ja siihen liitetty tulevaisuuden perhetyön osio antavat selkeät raamit yksikössä tehtävälle perhetyölle. Lisäksi kehittämishankkeessa valmistunut kartoituslomake, tukikysymykset ja ensitieto-lehti tukevat ja vahvistavat yksikössä tehtävää suunnitelmallista ja tasalaatuista perhetyötä. Kuten Marttunen ym. (2013, 12) toteavat erilaiset kartoitukset nuoren kokonaistilanteesta selvittävät nuoren kokonaistilannetta ja tukevat kokonaisvaltaisen kuntoutuksen mahdollistumista.

Kehittämishankkeen aikana valmistuneita materiaaleja ei vielä ole otettu käyttöön nuorisokoti Jaloversossa, joten niiden tarkempi luotettavuus ja toimivuus tulee arvioida vasta hankkeen jälkeen. Johtoryhmän kanssa on keskusteltu, että materiaalit otetaan käyttöön mahdollisimman pian, mutta pienin askelin. Näin vältetään vastareaktiolta, joka työntekijöillä saattaa tulla, jos liian paljon uusia asioita tulee kerralla käytäntöön.

Mielestäni kehittämishankkeessa valmistuneet materiaalit ja tulokset ovat hyödynnettävissä nuorisokoti Jaloverson työskentelyssä monipuolisesti. Ne tulevat tukemaan perhetyön tekemistä yksikössämme tulevaisuudessa. Yhtenäisten toimintamallien ja -tapojen kautta voimme pyrkiä tarjoamaan perheille tasalaatuisempaa palvelua työntekijöiden puolesta. Perhetyölle suunniteltu aikataulu selkeyttää sekä palvelua, että työntekijöiden työskentelyä. Nuoren asiakasprosessin tulevaisuuden perhetyön osuuden kuvaus on mielestäni hyödynnettävissä myös laajemmalti lastensuojelun perhetyötä tekevissä yksiyöissä. Selkeä aikataulutusta yhteydenottoihin, tapaamisiin ja tilanteiden arviointeihin tuovat mille

tahansa yksikölle ja heidän perhetyölleen selkeitä raameja ja tukevat palvelutuotteen kokonaisuuden hallintaa paremmin.

Kuten kehittämistyöni alussa todettiin, on perhe yksi tärkeä voimavara nuorelle. Tämän voimavaran eteen kannattaa tehdä töitä nuoren sijoituksen aikana. Kaikkia asioita ei voida korjata ja perheiden välisiä konflikteja ei aina voida poistaa, mutta nuoren tulevaisuuden kannalta asiaan kannattaa kuitenkin panostaa.

7.3 Jatkokehittämishankkeet

Kehittämishankkeen myötä suunniteltu tulevaisuuden perhetyö yksiköön palkattavan perhetyöntekijän ja omaohjaajan kautta on palvelukokonaisuus, jossa näen useamman mahdollisuuden jatkaa kehittämistyötä. Työparin tekemä perhetyö ja siihen liittyvät toimintamallit ja menetelmät ovat kokonaisuus, joiden kautta pystyisi tutkimaan kuinka perheiden dynamiikka muuttuu ja kohentuu työskentelyn myötä haastavista lähtötilanteista huolimatta. Kokonaisuuden arviointiin tulisi kehittää selkeät alku- ja loppuarviointilomakkeet, joiden avulla tilanteiden muutosta pystyttäisiin arvioimaan konkreettisemmin. Haasteen tämän kaltaiseen arviointiin tuo kuitenkin ihmistenvälisen suhteiden arviointi, joka perustuu jokaisen omaan kokemukseen.

Perhetyön palvelutuotetta pystyisi kehittämään ja suunnittelemaan edelleen selkeämmäksi. Toisena jatkokehittämishankkeena voisi olla palvelutuotteen jokaisen työskentelykohdan avaaminen omiksi prosesseiksi. Näiden prosessien kirjaaminen selkeyttäisi asiakkaille palveluiden sisältöä ja toisi työskentelyyn läpinäkyvyyttä.

Kolmantena jatkokehittämishankkeena näen yhden työskentelymallin ottamisen perhetyön pohjaksi ja sen arvioimisen yksikön nuorten ja heidän perheiden kanssa toimiessa. Kehittämishanketta tehdessäni tutustuin Pelastakaa lapset ry:n kehittämään Silta-malliin. Silta-mallin työskentely pohjautuu perheterapeuttiseen viitekehykseen, narratiivisuuteen sekä dialogisuuteen. Silta-mallissa lähtökohtana on, että jokainen työskentelyyn osallistuva on tilanteen asiantuntija omasta näkökulmastaan käsin. Silta-malli onkin vuorovaikutussuhteisiin perustuva ajattelu- ja toimintamalli, jossa jokaisen ääni on tärkeä ja se tulee kuulla tasa-arvoisesti. (Niemi-Järvinen 2018, 5; 10.) Jotta Silta-mallin toimivuutta nuorisokoti Jalovertson asiakkaiden perheiden kanssa toimiessa voisi lähteä arvioimaan, pitäisi yksikön henkilökunnasta osan kouluttautua ensin kyseisen työskentelymallin ohjaajaksi.

LÄHTEET

- Araneva M. 2018. Lastensuojelun perhehoito. Alma Talent Oy. 1.painos. [viitattu 21.5.2019]. Saatavuus: [https://verkkokirjahyly-almatalent-fi.aineistot.lamk.fi/teos/CAB-BCXDTEB#kohta:LASTENSUOJELUN\(\(20\)PERHEHOITO\(\(20](https://verkkokirjahyly-almatalent-fi.aineistot.lamk.fi/teos/CAB-BCXDTEB#kohta:LASTENSUOJELUN((20)PERHEHOITO((20)
- Barnard M. 2005. Drugs in the family: The impact on parents on parents and siblings. Joseph Rowntree Foundation. [viitattu 6.4.2020]. Saatavuus: <http://www.jrf.org.uk/publications/drugs-family-impact- parents-and-siblings./>
- Bertrand K., Richer I., Brunelle N., Beaudoin I., Lemieux A. & Ménard J-M. 2013. Substance Abuse Treatment for Adolescents: How are Family Factors Related to Substance Use Change? *Journal of Psychoactive Drugs*, 45 (1), 28-38, 2013.
- Dahl P. & Hirschovits T. 2002. Tästä on kyse – tietoa päihteistä. 4.uudistettu painos. Helsinki. Hakapaino Oy.
- Eronen T. 2013. Viisi vuotta huostaanotosta. Seurantatutkimus huostaanotettujen lasten institutionaalisista poluista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 4/2013. [viitattu 4.4.2020]. Saatavuus: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104355/URN_ISBN_-978-952-245-833-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- ESPAD. 2020. The 2015 ESPAD Report. [viitattu 2.1.2020]. Saatavuus: <http://espad.org/-report/home>
- Euroopan ihmisoikeussopimus. 2019. [viitattu 22.5.2019]. Saatavuus: <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1999/19990063>
- European Drug Report. 2019. Trends and Developments. [viitattu 3.11.2019]. Saatavuus: http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/11364/20191724_TDAT19001EN_N_PDF.pdf. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction.
- Hakala T. 2015. Päihdesensitiivisyys – Vanhempien kokemuksia lasten päihteiden käytöstä. Tampereen yliopisto. Pro Gradu tutkielma. [viitattu 1.2.2020]. Saatavuus: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/97536/GRADU-1435316361.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Hakkarainen P. & Jääskeläinen M. 2013. Huumeiden käytön haitat muille ihmisille. Teoksessa: Warpenius K., Holmila M. & Tigerstedt C. (toim.) Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle. Tampere. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [viitattu 15.4.2020]. Saatavuus: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104454/THL_TEE-2013_014_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Havio M., Inkinen M. & Partanen A. (toim.). 2008. Päihdehoitotyö. Helsinki. Kustannusyhtiö Tammi.

Hoikkala S. & Heinonen H. 2013. Samalla puolella? Näkökulmia perheiden jälleenyhdistämiseen lastensuojelussa. Lastensuojelun Keskusliitto. Helsinki. [viitattu 16.1.2020]. Saatavuus: https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Samalla_puolella_Nakokulmia_perheiden_jalleenyhdistamiseen_lastensuojelussa.pdf

Holmberg N. & Aura M. 2008. Retkahduksen ehkäisyn käsikirja. A-klinikkasäätiö Järvenpään sosiaalisairaala. [viitattu 10.2.2020]. Saatavuus: https://paihdelinkki.fi/sites/default/files/retkahduksen_ehkaisyn_kasikirja.pdf

Hornberger S. & Smith S.L. 2011. Family involvement in adolescent substance abuse treatment and recovery: What so we know? What lies ahead? Children and Youth Services Review 33 (2011) 70-75.

Huumeainelaki 30.5.2008/373. [viitattu 23.9.2019]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2008/20080373>

Huumeongelman hoito. 2018. Käypä hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin ja Päihdelääketieteen yhdistyksen asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2018 [viitattu 11.11.2019]. Saatavissa: <https://www.kaypahoito.fi/hoi50041#K1>

Jaloverso. 2019. [viitattu 6.3.2019]. Saatavuus: <http://www.jaloverso.fi>

Karjalainen K., Savonen J. & Hakkarainen P. 2016. Suomalaisten huumeiden käyttö- ja huumeasenteet. Huumeaiheiset väestökyselyt Suomessa 1992–2014. [viitattu 1.8.2019]. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2/2016. Saatavuus: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130530/URN_ISBN_978-952-302-632-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kettunen T., Ihalainen J. & Heikkinen H. 2001. Monimuotoinen sosiaaliturva. 3.painos. Juva. WSOY.

Kokko R-L. 2007. Tulevaisuuden muistelu -palaveri – toiveikkuutta tuottava yhteistyömenetelmä. [viitattu 1.6.2019]. Yhteiskuntapolitiikka 72 (2007): 2. Saatavuus: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100706/072kokko.pdf?sequence=1>

Kärki J., Lalli J. & Heiskanen M-L. 2014. Nuoret ja päihteiden käyttö – varhaisen puuttumisen keinot. Teoksessa: Orasniemi Tarja (toim.). 2014. [viitattu 16.1.2020]. Moniammatillisen päihdetyön käytäntöjä kehittämässä – kohdeilmiöitä, menetelmiä, strategioita ja rajapintoja. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Työpapereita 57. Rovaniemi.

Saatavuus: https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61828/Moniammatillisen%20-paihdeyön%20käytäntöjä%20kehittämässä_C57_Orjasniemi_Tarja%20%282%29%20P-DFA.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Käypä hoito. 2018. Muutosvaihemallin mukainen hoitosuunnitelma. [viitattu 25.2.2020].

Saatavuus: <https://www.kaypahoito.fi/nix02543>

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. 22.9.2000/812. [viitattu 7.3.2019].

Saatavuus: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812#L2P7>

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. [viitattu 7.3.2019]. Saatavuus: [https://www.finlex.fi/fi/laki-](https://www.finlex.fi/fi/laki-ajantasa/2007/20070417)

[ajantasa/2007/20070417](https://www.finlex.fi/fi/laki-ajantasa/2007/20070417)

Lastensuojelulaki 12.4.2019/542. [viitattu 16.1.2020]. Saatavuus: [https://www.finlex.fi/fi/la-](https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L6P30)

[ki/ajantasa/2007/20070417#L6P30](https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L6P30)

Lastensuojelulaki 542/2019. Laki lastensuojelulain muuttamisesta. [viitattu 31.10.2019].

Saatavuus: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190542>

Lastensuojelun käsikirja. 2019a. Mitä on lastensuojelu? [viitattu 5.8.2019]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavuus: [https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/-mita-on-lastensuojelu](https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu)

Lastensuojelun käsikirja. 2019b. Työskentely lapsen ja läheisten kanssa huostaanottovaiheessa. [viitattu 10.9.2019]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavuus: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/tyoskentely-lapsen-ja-laheisten-kanssa-huostaanottovaiheessa>

Lastensuojelun käsikirja. 2019c. Lastensuojelun avohuollon tukitoimet. [viitattu 20.9.2019].

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/-lastensuojelun-avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet](https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet)

Lastensuojelun käsikirja. 2019d. Työskentely lapsen ja läheisten kanssa huostaanottovaiheessa. [viitattu 23.9.2019]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavuus: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/-lastensuojelulaitokset/lastenkoti-nuorisokoti>

Lastensuojelun käsikirja. 2019e. Työprosessit. [viitattu 20.9.2019]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavuus: [https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/-huostaanotto/tyoskentely-lapsen-ja-laheisten-kanssa-huostaanottovaiheessa#Vanhemp-ien%20kanssa=F](https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/tyoskentely-lapsen-ja-laheisten-kanssa-huostaanottovaiheessa#Vanhemp-ien%20kanssa=F)

Lastensuojelun käsikirja. 2019f. Lastensuojelu ja kriisityö. [viitattu 20.9.2019]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/lastensuojelu-ja-kriisityo>

Lastensuojelun laatusuositus. 2014. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2014:4. [viitattu 8.4.2019]. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki. Saatavuus: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70275/URN_ISBN_978-952-00-3488-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lavikainen M., Puustinen-Korhonen A. & Ruuskanen K. 2014. Lastensuojelun laatusuositus. [viitattu 7.3.2019]. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2014:4. Kuntaliitto. Helsinki. Saatavuus: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/-70275/URN_ISBN_978-952-00-3488-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lecklin O. 2006. Laatu yrityksen menestystekijänä. Talentum. Helsinki.

Luukkonen I., Mykkänen J., Itälä T., Savolainen S. & Tamminen M. 2012. Toiminnan ja prosessien mallintaminen. Tasot, näkökulmat ja esimerkit. SOLEA-hanke. [viitattu 4.6.2019]. Itä-Suomen yliopisto ja Aalto-yliopisto. Kuopio. Saatavissa: <https://www.uef.fi/documents/677096/736588/SOLEA-Luukkonen-ym-Prosessien-ja-toiminnan-kuvaaminen.pdf/b8e58ae0-2e53-48d0-97ef-512ee74b526e>

Niemelä S. 2015. Nuorten alkoholin käyttö. Teoksessa: Aalto M., Alho H., Kiianmaa K. & Lindroos L. (toim.) 2015. Alkoholiriippuvuus. Duodecim. Helsinki.

Niemi-Järvinen P. (toim.) 2018. Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Perhekeskeisen asiakastyön käsikirja lastensuojelun ammattilaisille. Pelastakaa lapset ry:n julkaisusarja n:o 26. [viitattu 5.5.2020]. Saatavissa: <https://www.hanemedia.com/SILTA/4/>

Niemi-Pynttari M. 2013. Voimavara- ja ratkaisukeskeinen näkökulma ohjaustyössä. [viitattu 10.2.2020]. Elo - Elinikäisen ohjauksen verkkolehti. Saatavuus: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:jamk-issn-1799-8395-35>

Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2020. Lapsen kasvu ja kehitys. [viitattu 3.1.2020]. Saatavuus: <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/15-18-v/>

Marttunen M. & Karlsson L. 2013. Nuoruus ja mielenterveys. Teoksessa: Marttunen M., Huurre T., Strandholm T. & Viialainen R. (toim.). 2013. Nuorten mielenterveyshäiriöt. Opas nuorten parissa työskenteleville aikuisille. [viitattu 9.9.2019.] Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110484-/THL_O-PA025_2013.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Metsämuuronen 2001, Sosiaali- ja terveysalan tulevaisuutta etsimässä. International Met-
help Ky. Viro.

Myllymäki E. 2018. Miten perhetyö uudistuu – vahvan perhetyön malli tulevaisuuden visi-
ona. Teoksessa: Petrelius P. & Eriksson P. (toim.) 2018. Uudistuva lastensuojelu – kohti
asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. Työpaperi 32/2018. Helsinki. [viitattu
5.4.2020]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavuus: [http://www.julkari.fi/bitstream/han-
dle/10024/137112/URN_ISBN_978-952-343-208-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137112/URN_ISBN_978-952-343-208-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2009. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista
osaamista liiketoimintaan. Helsinki. WSOYpro.

Ollgren J., Forsell M., Varjonen V., Alho H., Brummet-Korvenkontio H., Kainulainen H.,
Karjalainen K., Kotovirta E., Partanen A., Rönkä S., Seppälä T. & Virtanen A. 2012. Amfe-
tamiinien ja opioidien ongelmakäytön yleisyys Suomessa 2012. [viitattu 11.11.2019.] Yh-
teiskuntapolitiikka 79 (2014):5, 501-502. Saatavuus: [http://www.julkari.fi/bitstream/han-
dle/10024/116870/ollgren.pdf?sequence=2&isAllowed=y](http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116870/ollgren.pdf?sequence=2&isAllowed=y)

Omnia 2019. [viitattu 9.9.2019]. Saatavuus: <https://oppiva.omnia.fi/padlet/>

Päihdelinkki. 2019a. Alkoholi. [viitattu 15.8.2019]. Saatavuus: [https://paihdelinkki.fi/fi/tieto-
pankki/pikatieto/alkoholi](https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/pikatieto/alkoholi)

Päihdelinkki. 2019b. Kun lapsi käyttää huumeita – opas vanhemmille ja läheisille. [viitattu
23.9.2019]. A-Klinikka säätiö. Saatavissa: [https://paihdelinkki.fi/fi/oma-apu/laheiset/kun-
lapsi-kayttaa-huumeita-opas-vanhemmille-ja-laheisille](https://paihdelinkki.fi/fi/oma-apu/laheiset/kun-
lapsi-kayttaa-huumeita-opas-vanhemmille-ja-laheisille)

Päihdetilastollinen vuosikirja 2019: Alkoholi ja huumeet. 2020. [viitattu 25.1.2020]. Tervey-
den ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. Saatavuus: [http://www.julkari.fi/bitstream/handle/100-
24/139083/Paihdetilastollinen%20vuosikirja%202019_verkkoon.pdf?sequence=7&isAllo-
wed=y](http://www.julkari.fi/bitstream/handle/100-
24/139083/Paihdetilastollinen%20vuosikirja%202019_verkkoon.pdf?sequence=7&isAllo-
wed=y)

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä. 2019. [viitattu 12.8.2019]. Saatavuus: [https://www.ph-
hyky.fi/fi/yhtyma/verso/kehittamishankkeet/](https://www.ph-
hyky.fi/fi/yhtyma/verso/kehittamishankkeet/)

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. Osallistava ja osaava Suomi
– sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. [viitattu 1.2.2020]. Hel-
sinki. Valtioneuvoston julkaisu 2019:31. Saatavuus: [http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/-bitst-
ream/handle/10024/161931/VN_2019_31.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/-bitst-
ream/handle/10024/161931/VN_2019_31.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Savolainen M. 2008. Päihdehoitotyö ja ihmisen elämänkaari. Teoksessa: Havio M., Inki-
nen M. & Partanen A. (toim.) 2008. Päihdehoitotyö. Helsinki. Kustannusyhtiö Tammi.

Smith J.M. & Estefan A. 2014. Family Parenting Adolescents With Substance Abuse - Recovering the Mother's Voice: A Narrative Literature Review. *Journal of Family Nursing* 2014, Vol 20(4) 415-441.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2004. Lastenneuvola lapsiperheiden tukena. Suuntaviivat lastenneuvolatoiminnan järjestämisestä kunnille. Neuvolateksti 180303. Liite 2. Lastenneuvolat lapsiperheiden tukena. Opas lastenneuvola- toiminnan järjestämiseksi kunnissa. [viitattu 14.6.2019]. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2004:13. Saatavuus: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70147/nopas.pdf?sequence=1>

Talvela J. & Stenman K. 2012. Tulevaisuudentutkimuksen menetelmiä. Kymenlaakson ammattikorkeakoulun julkaisuja. [viitattu 14.6.2019]. Sarja A. Nro 35. Kotka. Saatavuus: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/47132/tutu_kirja_web_ver3.pdf?se

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2012. Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi. [viitattu 1.6.2019.] Kehittämistyön menetelmiä 2006/2012. Saatavuus: <https://thl.fi/documents/-/10531/152020/menetelmatosa3.pdf>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. Lapset, nuoret ja perheet. [viitattu 12.6.2019.] Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/perhetyo>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2020. Työskentely lapsen ja läheisten kanssa huostaanottovaiheessa. [viitattu 28.1.2020]. Saatavuus <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/tyoskentely-lapsen-ja-laheisten-kanssa-huostaanottovaiheessa>

Tevere. 2019. Työelämän valmennus. [viitattu 19.8.2019]. Saatavuus: <https://tevere.fi/metelmat/kasite-ja-miellekartat-mind-map/>

Terveyskirjasto Duodecim. 2019. [viitattu 14.8.2019]. Saatavuus: https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=Ilt02832&p_hakusana=paihteet

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2020. Hyvä tieteellinen käytäntö. [viitattu 14.5.2020]. Saatavuus: <https://www.tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanta>

Usher K., Jackson D. & O'Brien L. 2005. Adolescent drug abuse: Helping families survive. *International Journal of Mental Health Nursing* (2005) 14, 209-214.

Von der Pahlen B., Lepistö J. & Marttunen M. 2013. Päihteiden käyttö ja päihdehäiriöt. Teoksessa: Marttunen M., Huurre T., Strandholm T. & Viialainen R. (toim.). 2013. Nuorten mielenterveyshäiriöt. Opas nuorten parissa työskenteleville aikuisille. [viitattu 9.9.2019].

Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110484/THL_OPA025_2013.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Von der Pahlen B. & Marttunen M. 2013. Käytöshäiriöt. Teoksessa: Marttunen M., Huurre T., Strandholm T. & Viialainen R. (toim.). 2013. Nuorten mielenterveyshäiriöt. Opas nuorten parissa työskenteleville aikuisille. [viitattu 9.9.2019]. Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110484/THL_OPA025_2013.pdf?sequence=1&isAllowed=y

LIITTEET

Liite 1.

Ohjaajien vastaukset 05/2019 työkokouksessa:

1. Mitä sinun mielestäsi perhetyö on tällä hetkellä nuorisokoti Jaloversossa?

- perheiden tapaamiset alussa
- eka kotiharjoittelu
- kuulumissoitot
- vanhempien tukeminen (puhelimitse)
- lomien sopimiset
- kasvatustuki tarvittaessa
- perheiden kanssa keskustelua
- puhelut vanhempien kanssa
- kohtaamiset vanhempien kanssa
- yhteydenpito vanhempiin eli kuulumisten vaihtaminen
- säännöllinen yhteydenpito vanhempiin (kuulumissoitot)
- vanhempien huomioiminen (kysytään vointia)
- avointa/ läpinäkyvää
- kotikäynnit
- välillä haastavaa/vaikeaa
- kotiharjoittelujen sopiminen
- vanhempien tapaamiset
- neuvottelut
- suunnittelu/yhteydenpito
- kuulumiset rajoituksista
- vanhempien ja nuoren välisenä äänenä toimiminen
- yhteydenpitoa huoltajiin
- yhteistä suunnittelua
- Nuoren ja vanhempien välien parantaminen ja tapaamisten koordinointi
- kuulumissoitot/puhelinyhteys kotiin
- satunnaiset vierailut

2. Mitä perhetyöhön liittyvää sinä teet / sinun töihisi kuuluu?

- kuulumissoitot
- keskustelut, jos vanhemmat käy Jaloversossa

- vanhempien kohtaaminen Jaloversossa
- soittelen kuulumisia
- kartoitan samalla perheen tilannetta
- sovin kotiharjoittelusta
- neuvottelut
- suunnittelu/yhteydenpito
- kuulumiset rajoituksista
- vanhempien tapaamiset
- yhteistyötä huoltajien kanssa
- tiedonvaihtoa
- (vanhemmuuden tukemista)
- toimin konsulttina, jos vanhemmat ja nuori eivät saa esim. loma-asioita/sääntöjä sovittua

3. Mitä nuorisokoti Jaloverson perhetyöhön tulisi lisäksi mielestäsi kuulua?

- perheiden yhdessä oloa (ohjaaja mukana)
- vanhempien tukea
- perhetapaamisia suunnitellusti
- tällä hetkellä on ihan tarpeeksi hommaa
- varmasti tarkoitus olisi vahvistaa perheen tilannetta -> miten?
- vanhempien tapaaminen yhdessä nuoren kanssa ja erikseen. Aina ei toteudu.
- tulisi olla mahdollisimman avointa ja läpinäkyvää
- enemmän tapaamisia
- nuoren ja perheen yhdistämistä esim. Silta -työskentely
- perheen osallistamista enemmän
- vanhempien tukeminen tarvittaessa, jos haasteita kotona kommunikaatiossa, ke-
mioissa, rooleissa yms.
- perhepalaverit, jossa paikalla vanhemmat, nuori, perhetyöntekijä ja omis
- tapaamisia perheen kanssa
- tapaamisia vanhempien kanssa
- perheen yhteishengen ja sääntöjen tukemista
- selkeys ja raamit?

Liite 2.

Suunnitelma 17.6.2019 Johtoryhmän kokoukseen:

1. Esittelen johtoryhmälle ohjaajilta saadut vastaukset kysymyksiin 1. Mitä sinun mielestäsi perhetyö on tällä hetkellä nuorisokoti Jaloversossa? 2. Mitä perhetyöhön liittyvää sinä teet / sinun töihisi kuuluu? 3. Mitä nuorisokoti Jaloverson perhetyöhön tulisi lisäksi mielestäsi kuulua? Vastaukset saavat toimia ajatuksia herättävänä elementtinä. Johtoryhmäläiset saavat merkitä viisi (5) tärkeintä asiaa vastauksista itselleen muistiin, joihin haluaa tulevaisuudessa perhetyössä panostettavan. Merkintöihin palataan lopussa tarkemmin.

2. Teemme yhdessä aikajanan, johon kirjataan mitä perhetyöhön liittyvää kuuluu viikko, kuukausi ja vuositasolla perhetyöhön ja kenen vastuulla ko asia on. Tämä kuva toimii perhetyön mallinnuksen ensimmäisenä versiona.

3. Johtoryhmä saa lähteä "Tulevaisuuden muistelu" -menetelmän avulla rakentamaan mielikuvaansa kahden vuoden päähän aiheeseen "toimiva perhetyö nuorisokoti Jaloversossa". Tuolloin asiat ovat hyvin perhetyön osalta, mutta ryhmäläiset saavat määrittää mikä tilanteesta tekee hyvän? Osallistujien annetaan muodostaa yhteinen tulevaisuuden kuva. Osallistujat saavat kertoa miten tilanteeseen on päästy, mitä muutoksia on tehty vuoden kohdalla, puolen vuoden kohdalla ja kuukauden kohdalla? Mitä toimintatapoja on muutettu, mitä otettu uutena käyttöön, miten resursseja on jaettu, miten aikataulutettu? Lopuksi osallistujat määrittävät vielä, mistä olivat huolissaan nykyhetkessä?

Tarina tallennetaan kirjoittamalla pääkohdat aikajanelle. Ak. toimii fasilitoijana pyrkien olemaan mahdollisimman neutraali aiheen käsittelyssä.

Aikajanaa tarkastelemalla johtoryhmä saa miettiä tulevaisuuden muistelun kautta esiin nousseista asioista tärkeimmät painopisteet, joiden kohdalle näkevät tarpeen työryhmän/ak kehittämistehtävässään pysähtyä ja tarkentaa perhetyön toimintamalleja ja -tapoja kyseisiin asioihin.

4. Lopuksi palataan johtoryhmän valitsemiin viiteen tärkeimpiin perhetyön kohtiin, ja verrataan niitä aikajanalta esiin nousseisiin ja valittuihin painopisteihin.

5. Lopuksi keskustellaan näyttääkö valitut painopisteet sellaisilta, joihin yhteisesti päätetään alkaa panostamaan.

6. Sovitaan ajankohta, jolloin mallinnukseen ja menetelmiin palataan ja niiden sopivuutta yksikön arkeen arvioidaan (elo-syyskuu 2019).

Liite 3.

Suunnitelma 16.9.2019 Johtoryhmän kokoukseen:

1. Käymme läpi edellisen kerran perusteella tehdyn Perhetyö keväällä 2019 -prosessikavion.
2. Muistutamme mieleen Tulevaisuuden muistelu -menetelmän kautta tehdyn kahden vuoden suunnitelman kuvioiden avulla.
3. Esittelen johtoryhmälle ehdotukset perhetyön kehittämiskohteista. Keskustelemme ehdotettujen asioiden kohdalla mihinkä yksikössä halutaan panostaa. Miellekartta työskentelyn avulla lähdemme miettimään ja kirjaamaan mitä asioita tulisi huomioida ko. kehityskohteen osalta.
4. Sovimme yhteisesti minkä asioiden kohdalla jatkan työskentelyä.

"Nuorisokoti Jaloverso - Ensietoa meistä ja sijoituksesta" - Ensietolehti

Ensietolehti osio salattu.

